

L. As 18^e

Obicinus

B-Q.

Ex bibliotheca
Steph. Quatremeri.

GRAMMATICA ARABICA

الأجرومية

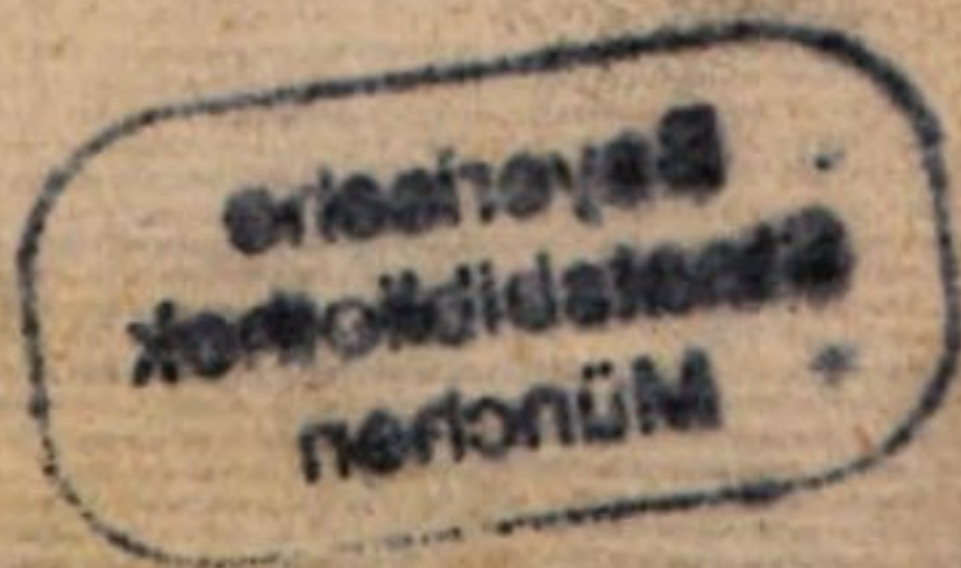
Agrumia appellata.

Cum versione Latina, ac dilucida
expositione.

ADM. R. P. F. THOMAE OBICINI
Noniensis, Diœc. Nouariæ, Ord. Minorum,
Theologi, ac Linguarum Orientalium in Collegio
S. Petri Montis Aurei, de mandato Sacræ Con-
gregationis Fidei propaganda, Magistri.

ROMAE,
Typis Sac. Congregationis de Propag. Fide.
M D C X X X I.
SVPERIORVM LICENTIA.

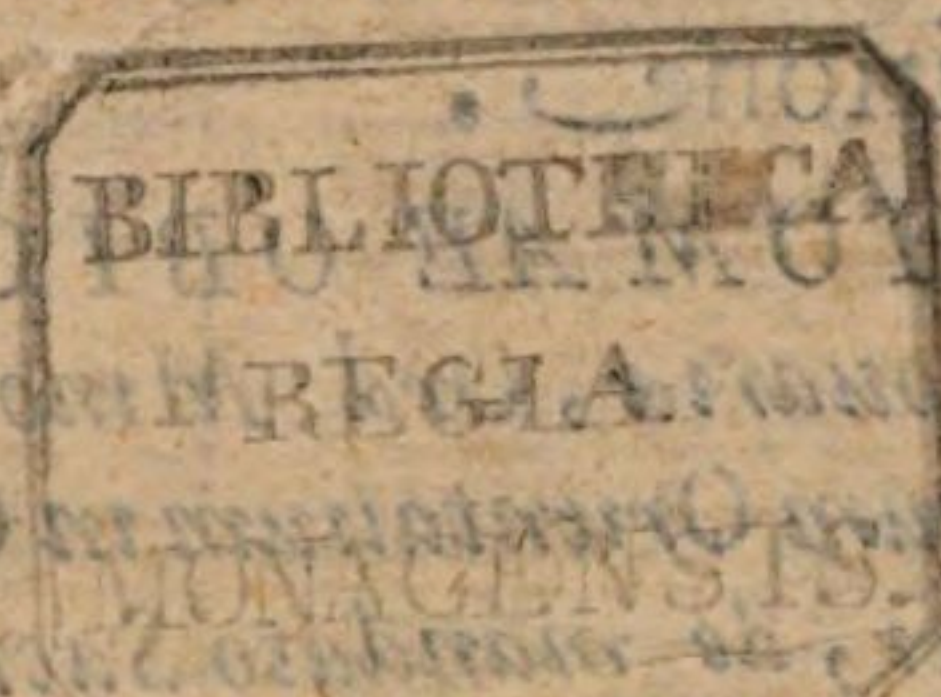
GRAMMATICA

ARABICA

1825

Agnum abbellat

Cum versione Latina, ac diducta

AD. M. R. P. T. M. A. R. T. I. C. A.
Nomen, Dico, Nomen, ALGERIA
Theologiae Linguae Arabicae in Collegio
S. Petri Montis Martini, ac Montis Martini
Congregationis Praepositi, Martini.

R. O. M. A. E.
Typis Sac. Congregationis de Propag. Fide.
M. D. C. X. X. I.
SUPPLEMENTUM ALPHABETI.

Bayerische
Staatsbibliothek
* München

Imprimatur si placet Reuerendiss. P. Mag.

Sac. Pal. Apost.

A. Episc. Bellicastr. Vicesg.

PRæcipuos hosce apud Arabes de arte Grammatica libros, à R. P. Fr. Thoma Obicino Noniensi, à Nouaria nuncupato, non modo fidelì interpretatione latinè redditos, verum etiam utilissimis commentarijs mirum in modū illustratos, omnibus huius linguæ studiosis quā maximè profuturos esse procul dubio existimo; cum nullus alius, qui ad hanc vsque diem in lucem prodierit, liber, Arabicæ linguæ Grammaticentam, adamussim, tantaque doctrinæ, de qua agitur profunditate, Arabum more pertractarit. Ideoque ad publicum commodum, vt typis concedantur, mihi dignissimi videntur, præsertim cum nihil contineant fidei, aut bonis moribus aduersum: quinimmo summam eiusdem Patris pietatem vbique redoleant, ac propagandæ fidei laudatissimum zelum in ipso non mediocrem præ se ferant. Ex Musæo, pridie Nonas Aprilis Anno Domni c15 15c xxx.

Petrus à Valle Peregrinus.

Imprimatur.

F. N. Riccardius Sacri Palatij Apostolici Magister.

Imprimatur si placet Reverendissimo P. Mag.

24c. Pal. Apert.

A. Episc. Bellincioni V. S. S.

Precipuos hodie apud Archiepiscopos de arte Grae-
matica libros, d. R. P. F. Thomas Opicino
Monachi a Novatis nuncupato, non modo fidei
interpretatione sed et redditis veterum etiam vti-
lissimis commentariis in eum in modum illustratos
omnibus huius linguae studiose peritissimis pro-
fuerit esse procul dubio existimo; cum nullus
sane, qui ad hanc usque diem in hac lingua prodis-
sit, liber, Archiepiscopis Graematis tam
eximium, tamque doctum, ac peritissimum
profunditate, Arduum more pertractat, ideo-
que ad publicum commodum, ut vixis conce-
derent, mihi dignissimi viderent, praestitum
cum nihil continerent fidei, aut bonis moribus
obscurum; quinimo summan eundem patris
peritissimam videret, ac propterea, et fidei
laqueis in ipso non inest, nec obsecro
praestetur. Ex Milico, pridie Nonas Aprilis
Anno Domini 1533. xxx.
Petrus a Valle Peteginus.

Imprimatur.

F. N. Riccardus Sacri Palatii Apolloni-
ci Magister.

EMINENTISS. AC REVERENDISS.

D. D.

R O B E R T O

V B A L D I N O

S. R. E. Card. Amplissimo.

F. T H O M A S N O N I E N S I S

Dioecesis Nouariæ, Ordinis Minorum,

salutem, perpetuamq. felicitatem

precatur.

P T A T I S S I M O , *foelici-
moq. conuersionis gentium tempo-
re iam appropinquante, Romana
Ecclesia cunctarum Nationum
Mater, & Magistra, à Spiritu san-
cto uerè edocta, Congregationem
de Fide Propaganda, Sponsum Dominum suum
imitata, ardentissimo salutis omnium zelo, anno D.
MDCXXII. decurrente, celitus instituit. Nam
sicut sexta mundi ætate Dominus Noster Iesus
Christus, iuxta Apostolum, Pontifex factus in æter-
num, ex collecto Discipulorum suorum cœtu, duo-
decim elegit, quos & Apostolos nominauit, ita & hoc
sexto Ecclesiæ tempore, Romanus Pontifex, uerus
Christi Vicarius ex sacro Cardinalium Collegio*

duodecim elegit, quos & super omnem terram; tan-
quam novos Apostolos in his quæ sunt fidei propa-
ganda, Principes constituit, & generalem animarum
curam demandavit. Et quemadmodum in cæleber-
rima illa antiqua Ierosolymorum Vrbe, Collegium
illud Apostolicum, idem Dominus omnium adhuc
in carne mortali constitutus, sanctè fundavit; Immo
& in excelsa Montis Sion Cœnaculo, ubi Sacratissi-
mum Eucharistiæ Sacramentum instituit, eosque
Sacerdotes ordinavit, stupente mundo, non solum
erexit, sed miro Spiritus sancti opere, varijs nempe
linguarum, idiomatum, donorumque privilegijs,
exornavit, & confirmavit. Vt rectè iuxta Isaia va-
ticinium, de eiusdem Sion collegio, Euangelij lex,
& de eadem Ierusalem vrbe, verbum Domini per
Apostolos in omnem terram exiret: Christo Domino
dicente: Euntes in mundum uniuersum, prædicate
Euangelium omni creaturæ baptizantes eos in no-
mine Patris, & Filij & Spiritus sancti. Parifor-
miter in hac augustissima orbis Vrbe; noua Ieroso-
lyma Roma, nouum hoc ad instar prioris collegium
Apostolicum, à Domino nostro diebus istis, per Gre-
gorium XV. Pontif. Max. mirabiliter funda-
tum est: & in eminentissimo Sion Romanæ Ecclesiæ
cœnaculo, ubi vera Christi religio, Templum Do-
mini sanctum, Altare chrismate delibutum, Regale
sacerdotium, Incruenta veri corporis, & sanguinis
Christi Hostia, Immo, & indubitata fidei veritas,
succesiua Apostolici muneris dignitas, & legitima
mittentis auctoritas est à Spiritu sancto latantibus
superis

superis erectum est; & per Urbanum viij. Pontif.
Max. magno affectu promotum ingenti gaudio &
applausu prosecutum, & mirum in modum diebus
suis auctum. Quod opus, in Dei Ecclesia à Christi
ascensu usque hodie, nunquam alias factum legi-
mus; Vt sanè sciant omnes, aurea adesse tempora,
quibus solemni(iuxta eiusdem prophetiæ veritatem)
iterata prædicatione, de Sion Apostolica Sedis, & de
nova Ierusalem Roma, per uniuersum Orbem
micanti lumine, sacrosancta Euangelij lex fulgeat,
& verbum Domini, ut sol lucidissimus mundo opa-
co oriatur; testante Domino: Et prædicabitur hoc
Euangelium regni in uniuerso orbe, in testimonium
omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Hinc
& in hac Vrbe, & eiusdem Sion Cœnaculo, aliquos
pios zelantes præstantesque viros, ex omnibus Reli-
gionibus, Apostolico præcepto iussu est sedere, ora-
tioni instare, variaque linguarum idiomata addiscere:
quousque virtute ex alto induti; & acuta hac verbi
Dei falce accincti, in vastissimam Christi Domini
messiem, quæ iam alba est, proculdubio mittantur.
Nam enim illud; Tunc dicam messoribus; nunc verè
adesse videtur; zizania tantarum hæresum, in latif-
simo mundi agro dispersa nunc nunc extripanda, &
in fasciculos colligenda, immo in consummationis ignem
omnino mittenda est; Triticum autem vere fidei, semen-
que bonum verbi Dei, cum fidelibus suis, in proxi-
mo congregandum est, per eiusdem fidei unitatem,
in horreum Christi, quod est Ecclesia, preciosissi-
mo eius sanguine redempta, ac solidissima B. Petri

confessione fundata, & erecta; Ad quam quidem omnes ouicula non solum a pessimis Orientalium Hæreticorum feris iam dispersæ; Verum, & ab Occiduis hæresiarchis, tamquam rapacibus, vesper-tinisq. lupis dissipatæ: Immo & à singulari fero Mohammede, qui ouile Oriëntale pene totum depastus est, destructæ: Sunt, inquã recolligendæ, reducendæ, ac saluberrimis vitæ pascuis, iuxta limpidissimos, veritatis fontes, in omnibus S. R. E. conuallibus, ubi piorum fidelium cœtus inhabitat; & collibus, ubi probata Religiosorum examina degunt; & montibus, ubi, sacer Prælatorum Senatus, tamquam lucidissimum iubar, micat, à Pastore uno electo, legitimo Christi Vicario, ac vero Petri successore, sunt pascendæ, nutriendæ, & custodiendæ; iuxta Dñi promissa: Et alias oues habeo, quæ nō sūt ex hoc ouili & illas oportet me adducere, & fiet unū ouile, & unus Pastor.

Quamobrem, Tu Eminentissime Domine, qui inter præclarissimos huius Apostolici Collegij Patres, à principio electus, & annumeratus es, ac non tantum, Mediam, Persiam, Mesopotamiam Armeniam, Syriamq; Verum nobiliores, ac sanctiorem orbis partem Diuina dispensatione es sortitus, illam nempe sacrosanctam terque beatam promissionis terram ubi redemptionis nostræ mysteria sunt celebrata: Vbi Verbum caro factum est; natus educatus, & cum hominibus conuersatus Dei filius: Vbi pro salute mundi mortuus sepultus, & triumphans resurrexit à mortuis, & ad cælum denique gloriosus ascendit: Illam inquã Prouinciariū omnium

nium Principem, decorem pulchritudinis, gaudium
uniuersæ terræ; Vbi prima (ut iam dictum est)
huius sacrosancti instituti fundamenta iacta fuere :
Vbi linguarum omnium per Spiritum sanctum ac-
cepta gratia sacrosancti Euangelij cepit promulga-
tio, sanctæ fidei propagatio, & Christianæ Religionis
exaltatio. Vbi tandem, & pes pauperis Francisci,
gressusque pusilli gregis Fratrum Minorum (ut pro-
pheticis utar verbis) calcatur; immo pronus adoratur,
reuerenter colitur, humiliter seruit, vigilanter custo-
dit, & usque ad effusionem sanguinis, die, noctu-
que ab immundis infidelium feris mirabiliter defen-
dit, ut ipse certa decem annorum experientia va-
rijs erumnis, iniurijs, carceribusque pro his custo-
diendis perpeffus, optime noui, atque probaui. Quæ
sanè Religio, meaque paupercula mater, omni prom-
ptitudine Romano Pontifici summo Christi Vica-
rio semper obediens, ac Sacrosanctæ sedis Apostolicæ
præceptis inuiolabiliter obtemperans, statim atque
Religiosis omnibus cæleste de propaganda fide inti-
matum agnouit edictum, collectos ex multis Ordinis
Prouincijs, doctos, probos, piosque Religiosos, Ro-
mam in Conuentu sancti Petri montis Aurei, Col-
legium linguarum Orientalium à Sacra Congrega-
tione de propaganda fide dudum erectum, illicò de-
stinavit; in quo diuina aspirante gratia, breui
temporis interuallo, non tantum legere, & scribere
Arabice; verum & vernacula lingua ut cumque lo-
qui, & Grammaticali idiomate mira promptitudine
disputare didicerunt. Quinimò reconditas logico-
rum

rum, Philosophorumque Arabum voces, summo ingenij acumine penetrantes, in dies inter se, & publice de his disputare non timent, ut acuto idiomatis Arabi gladio, pungentique linguae mucrone, de manibus eorum arrepto, in campum certaminis, cuius omnipotentibus armis signati, ad fidei agonem intrepidi tandem prodeant, iisdemque inimicorum armis superbo, diri tyranni monstruosique gigantis Mohamed abscisso capite, trophaeum Crucis Christi, nobili triumpho, suis inferant arcibus.

Propterea ego minorum omnium Minimus, sanctissimis eiusdem Sacrae Congregationis legibus obsequens, Arabicam linguam duarum mundi partium Dominam, quamvis satis arduam, ob nimiam vocum copiam, affatuque nostris perdifficilem propter stridentia, anhelantiaque eius verba ab ima gutturi sede erumpentia, publice tamen legi, difficilioreisque eorum libros Divina praestante gratia, interpretatus sum: Inter quos, licet quantitate parvus, maximus tamen utilitate, librum hunc Agrumia appellatum, qui de prima orationis parte, nempe Nomine, quoad Declinationem praecipue inscribitur: quamvis & simul de Verbo secunda, & de Particula eiusdem tertia quoad inflexum, casuumque regimen luculenter tractet, latina interpretatione donare, breuique commentario in communem commodum exponere, atque exornare curavi. Tibique Eminentiissime Domine tanquam Patri optimo, ac Collegij huius Visitatori, Fautori, Protectorique pervigili, immo & nostrarum Orientalium missionum Patrono,

*trono, Reſtori, ac Deſenſori ſtrenuo, omni iure de-
bitum, offerre, dicare, & conſecrare non dubitavi.
Tu autem Cardinalis Ampliſſime, qui pari generis
nobilitate, ac virtutis præſtantia ornatuſ es, leto,
quo ſemper cuncta ad Dei gloriam, & fidei propa-
gandæ incrementum peracta, excipis animo, libel-
lum hunc quoque ad id præcipue deſtinatum, ſuſci-
pere non dedignaberis. Ex Collegio linguarum Oriē-
talium Sancti Petri Montis aurei Die 26. Apri-
lis. 1631.*

BENEVOLO

Lectori.

Grammaticam hanc breuem, quam Agrumiam, vel Gerumiam vocant Arabes, non latinitate, tantum donare, sed breui quoque Commentario in studiorum commodum illustrare volui: tum quia vsitatissima, ac familiarissima cunctis Arabum scholis, est: tum quia vt breuissima, ac elegantissima, ipsis etiam philomusis Arabicis grata, semper extitit. Quam quidem, dum vasta me tenerent Orientis spatia, viua, vt aiunt voce, à peritissimis huius idiomatis Præceptoribus, iuxta verum ipsius sensum, multoties audiui, ac assiduo studio hausi. Eamque nunc summa diligentia puram, nitidamque à quamplurimis manuscriptis codicibus extrahere, ac genuinam ipsius interpretationem à multis quoque doctissimis eius expositoribus exceptam, in lucem ederè, ac publicæ vtilitati tradere, curauì. Certo sciens, omnibus tam Religiosis, quam secularibus, huius idiomatis studiosis, Orientalium Christianorum salutem, ac Mohammedanorum conuersionem sollicitantibus, non minus utilem, quam necessariam fore. Faxit ergo Deus, vt sicut messis est multa, operarij quoque (qui nunc pauci sunt) augeantur in dies, ac multorum corda fidelium in huiusmodi studia, Dei zelo accendantur: Optatissimam, namque gentium plenitudinem, quam Apostolus in sanctam Ecclesiam prædixit intraturam, diebus nostris sæliciter cæptam, ingenti omnium gaudio videremus quoq. impletam.

At quia, nec mirum, nec nouum est sæpe Typographos errare, librosque typis mandatos, mendis quamplurimis scatere, his profecto, qui varijs, & extraneis characterum generibus, diuersificantur, hoc maximè, accidere videmus. Quare cum nostræ, huic nouæ Agrumiæ editioni, sæpissime ratione sensus, & rei intelligendæ, Arabici, ac latini characteres varientur, te monitum volumus, hoc in opere breui,

non

non paucos obrepisse errores; tum nouitate typi non dum
probatum, tum quia valde difficile & laboriosum est, Arabicos
codices, suis notatos punctis, & apicibus, sine aliquo errore
imprimere. Quocirca, si quid inter legendum, tibi dis-
sonum occurrerit, ad errorum vtriusque idiomatis seriem,
hic infra subiectam, recurrere, ne graueris. Vale, bene-
vole lector, & exiguo hoc mei laboris opusculo, quod
linguæ Arabicæ amatoribus fructiferum precor, frui.

INDEX CAPITVM.

- D**E Oratione, partibus eius, signisque illarum, 3.
Caput Declinationis, & partium eius, 24.
Caput Cognitionis signorum declinationis, 32.
Sectio, seu quorundam prius dictorum epilogus, repetitioe, 57.
Caput Verborum, 66.
Caput Razaatorum nominum, 82.
Caput Agentis, 85.
Caput Patientis, cuius nō est nominatū Agens, 90.
Caput Incæpti, & Nuncij, 96.
Caput agentium casus ingredientium Incæptum, & nuncium, 105.
Caput Appositi, 128.
Caput Coniunctionis, 154.
Caput Corroborationis, 169.
Caput Permutationis seu substitutionis, 177.
Caput Nasbatorum nominum, 182.
Caput Patientis in quo, 187.
Caput Infinitiui, 197.
Caput Circumstantiæ temporis, ac loci, 201.
Caput status, 215.
Caput Determinationis, 224.
Caput Exceptionis, 232.
Caput Non est, 244.
Caput Vocati, 250.
Caput Patientis gratia cuius, 264.
Caput Patientis cum quo, 269.
Caput Chafdhatum nominum, 275.

I N D E X.

- A** Bscissio quid. pag. 260.
 Actio duplex realis, & intelligibilis. 189.
 Actio gratia cuius, quæ. 266.
 Aduerbia quæ. 11.
 Adunatum grammaticale quid. 6.
 Agens describitur, eiusque conditiones tanguntur. 86.
 Agens duplex manifestum, & subintellectum, & quid utrumque. 87.
 Agens subintellectum duplex. 88.
 Agentia, alia expressa, aliaque intellecta. 26.
 Agentia quedam sensiflua, & quedam prolatina. 108.
 Agentis indicia quot. 88.
 Agnomen quid. 147.
 Aleph est signum Rase in duali. 38.
 Aleph in quot sit Nasbe signum. 42.
 Annexio fit tripliciter. 281.
 Annexum quid. 277.
 Appositum quid. 129.
 Appositum aliud causale, aliudque reale. 131. 136.
 Appositum concordat cum suo supposito. 129.
 Appositum est quadruplex, quodlibetque duplex. 130.
 Appositum in quibus conveniat cum suo supposito. 132.
 Appositum in quibus coincidat cum Incepto. 131.
 Appositum causale quomodo cohereat cum proprio supposito. 136.
 Appositum causale quandoque licet non voce, re tamen dissentiat cum supposito. 141.
 Articulus in dictionis principio affigitur. 16.
 Articulus ad quid. 17.
 Articulus quandoque præponitur verbo. 18.
 Author satisfacit tacite obiectioni. 273.

B Assara est Civitas non multum distans à Babylone. 13.
 Bassarenses & Cusenses non conveniunt in appellatione Casdhe. ibid.

Bassa

Bassarenses, & Cufenses contendunt de generalitate . 176.

Bassarenses & Cufenses dissentiunt circa hanc vocem *li* . 196.

**Bassarēses, & Cufenses disputāt quo nomine appellari : debeant
exigent ia tertium casum . 277.**

Casus tri plici modo contingit fieri . 13.

Casus duo habet , & quae . 19.

Casus quid importet . 31.

Casus nomini appropriatur . ibid.

Casus sunt tria . 276.

Casus definitur . 277.

Casus quot apud Arabes , & qui . 65.

Circumstantia temporis quid , 202.

Circumstantia temporis determinata quare dicatur . 208.

Circumstantia loci quid . 202 .

**Circumstantia loci alia determinata aliaque indeterminata , &
quid utraque . 209.**

**Circumstantia loci indeterminata est multiplex , & quae qualibet .
202.**

Circumstantiae temporis quotuplices , & quae . ibid.

Circumstantiae loci , an , & quae sint declinabiles . 213.

Cognomen quid . 141 .

Colligatum quale . 6.

Complexum duplex , & quid utrumque . 5.

Complexum relatiuum quale . 6.

Connexio duplex . 155.

Connexio manifestationis quid . ibid.

Connexio manifestationis aliquas requirit conditiones . 156.

Connexio compositionis quid , & quotuplex . 157.

**Corroborans duplex prolatile , & sensifluum , eorumque definitio .
170.**

Corroborans sensifluum duplex . 171.

Corroborans respicit aliqua non posita ab Authore in textu . 172.

Corroborantia ordinem habent , & quomodo . 175.

Cras quale nam temporis spatium dicat . 205.

Cuse Civitas modo diruta iacet . 13.

Declinabilia literis, vel motionibus declinantur. 58.

Declinabilia per motiones sunt quatuor, & quæ. 59.

Declinabilia motionibus per dhammā rafaantur, nasbantur per fatham, chafdhatur per Kesram, & gezmantur per soKum, quibusdam exceptis. 60.

Declinabilium species sunt octo. 59.

Declinabilium literis sunt quatuor species, & quæ. 63.

Declinabilium signa, quæ, & quot. 64.

Declinatio definitur. 24.

Declinatio quibus fiat 25.

Declinatio quinque in oratione facit. 29.

Declinationis vox quid dicat iuxta vulgarem sensum. 25.

Declinationis vox diuersa significat, si diuersimode scribatur. *ibid.*

Declinationis partes, seu casus quatuor sunt & quæ. 30.

Determinantia quo casu collocari valent. 229.

Determinatio definitur. 224.

Determinatio, & modus differunt. 225.

Determinatio duplex, scilicet orationis, & simplicis dictionis, & utraque partitur. *ibid.*

Dhamma est signum nominatiui quatuor in locis. 33.

Dictio simplex triplici exprimitur voce. 4.

Dictionis plurale integrum, quale. *ibid.*

Diei spatium quantum. 204.

Diluculum quid. *ibid.*

Duale ut fiat quid requiritur. 39.

Duale duplex. *ibid.*

Effectus duplex, scilicet manifestus prolatione, & subintelle-
ctus sensu. 271

Excepti coniuncti def. 234.

Exceptionis particulae sunt octo. 233.

Exceptionis diuisiō, & descriptio non ponitur in tex. 234.

Exceptionis particulae octo, an sint vere tales omnes. 237.

Exceptum duplex coniunctum, & disiunctum. 234.

Exceptum, exceptio, & connumeratum differunt. *ibid.*

Exceptum disiunctum quid. 236.

Fatha est signum Nasbae tribus in locis, & quomodo. 41.
Fatha Cafda signum ponitur in nominibus irreuolubilibus.
48.

Gezma quid. 31.
Gezma verbo appropriatur, ibid.
Gezmantia verbum modhareum sunt decem, & octo. 77.
Gezmantia quedam vnum tantum verbum gezmant, quedam
verò duo simul. 78.
Gezma duo sunt signa, puta quies, & subtractio. 54.
Giarratum definitur 277.
Girarratum quomodo diuiditur ab Authore Caphie. 285.

Ie duobus in locis est signum Nasbae. 43.
Ie quibus in locis sit Cafda signum. 45.
Incepti conditiones. 98.
Inceptum quid, ibid.
Inceptum quare sic dicitur, ibid.
Inceptum in oratione, vel est expressum, vel interpretatum.
ibid.
Inceptum an post poni possit vbi, & quando. 99.
Inceptum quando nunquam post poni potest. 100.
Inceptum duplex, manifestum, & immanifestum. 101.
Inceptum immanifestum multiplex. ibid.
Infinitivi varia descriptiones. 198.
Infinitivi nomen dicit puram actionem. 199.
Infinitivum vbi Arabes collocent, ibid.
Infinitivum duplex, prolatile, & sensifluum. 200.
Infinitivum quibus deseruiat. 199.
Interiectiones quae. 11.
Irreuolubilia quomodo reuolubilia fieri queant. 53.
Irreuolubilium species sunt undecim, & quae 50.

Kesra est signum Nasbae in plurali feminino. 43.
Kesra est signum Cafdae tribus in locis. 45.

Liber iste quid praestet. 25.
Litera diuiditur in literam combinationis, & significationis.
10.

Literae quibus declinabilia declinantur quae, & quot. 59.

Literae iuramenti quotuplices. 279.

Loci positiones quo appellant nomine Arabes. 212.

Locutiones dormientium, ebriorum, animum, an sint orationes.
7.

Mane, quid importet. 205.

Mixtum grammaticale quid. 6.

Nasba quid dicat eiusque signum. 31.

Nasba indifferenter nomini, verboque competit. *ibid.*

Nasbans quid quidue nasbatum dicatur. 43.

Nasbantia sunt decem, quae & quomodo. 69.

Nasbatum definitur. 183.

Nasbata sunt quindecim *ibid.*

Nasbae quinque sunt signa. 40.

Noctis duratio qualis. 204.

Nomen definitur. 9.

Nomen per tria cognoscitur. 12.

Nomen reuolubile, quid. 46.

Nomen duplex speciale, & generale, quidque generale. 129.

Nomen speciale quid, & quotuplex. 143.

Nomen inmanifestum apud Arabes, quid apud nos. *ibid.*

Nomen proprium quid. 144.

Nomen proprium diuiditur, & quid utriusque membrum assignatur. 147.

Nomen specificum duplex. 150.

Nomen specificatum per articulum **Al** quid. 151.

Nomen generale quibus fit speciale. *ibid.*

Nomen generale, seu appellativum quid secundum Authorem. 152.

Nomen generale alij aliter describunt. 153.

Nomen loci determinati particulam **3** postulat. 213.

b 2

Nomina

Nomina propria in singulari non recipiunt articulum. 88.
 Nomina duo inter spetialia omisit Author, annuerada, & quæ. 152.
 Nomina regimen inducentia sunt in duplici differentia. 282.
 Nomini duo conueniunt signa ab Authore relicta. 18.
 Nominis proprii due sunt species. 145.
 Nominum irrevolubilium multe sunt species. 50.
 Num in quibus sit signum Rafe. 39.
 Nuntij antepositio licet octo verbis deficientibus. 116.
 Nuntium quare tali appellatur nomine. 98.
 Nuntium duplex aliud nominale, aliud verbale. 100.
 Nuntium est pars completiva orationis. 101.
 Nuntium aliud simplex aliud compositum. 102.
 Nuntium compositum seu complexum quotuplex. ibid.

O Ratio quid. 3.
 Oratio duplex, alia perfecta, aliaque imperfecta. 4.
 Oratio utilis apud Arabes quæ. 6.
 Oratio perfecta quatuor requirit. 8.
 Oratio negativa, & perfecta quæ. 238.
 Oratio defectiva qualis nam? 241.
 Orationes sunt in multiplici differentia. 74.
 Orationis nomen duplicem habet sensum. 3.
 Orationis vox unde derivatur. 4.
 Orationis genus duplici pollet significatione. ibid.
 Orationis partes sunt Nomen, Verbum, & Particula. 8.
 Orientales nominibus primogenitorum, cum patris, ac matrisque
 cum appositione appellantur. 147.

P Articipium Arabes sub verbo comprehendunt. 8.
 Participium quid. 10.
 Particula, signa nominis vel verbi non admittit. 23.
 Particula definitur. 11.
 Particula negativa & quid negat. 245.
 Particula negativa & si cadit supra nomen generis conditiones
 exigit. ibid.
 Particula & tripliciter in oratione accidit. 246.
 Particula quibus conservari valet secundum Authorem Cephie. 249.

Particula coniunctionis sunt decem . 154.
 Particula *و* & *ف* dupliciter usurpari possunt . 279.
 Passivi forma ex quibus expectanda . 192.
 Patiens quid , quæue eius conditiones . 91.
 Patiens, an Agentis vicem gerere queat . 92.
 Patiens quo duplex . 93.
 Patiens quandoque nomini tantum, quandoque nomini, & verbo simul preponitur . 116.
 Patiens in quo , quomodo definitur . 188.
 Patiens in quo est duplex . 189.
 Patiens in quo manifestum , definitur . ibid .
 Patiens in quo insinuatum sub pronomine , est duplex; quidque tam hoc quam illud . 191.
 Patiens in quo insinuatum coniunctum (veluti disiunctum) est amultiplex . ibid .
 Pt iens gratia cuius alio etiam dicitur nomine . 265.
 Patiens gratia cuius quid . ibid .
 Patiens gratia cuius , vt nasbari possit quid postulat . 267.
 Patientis cum quo duplex habetur definitio . 270.
 Plurale apud Arabes est duplex . 33
 Plurale integrum quid , quidque variatum . ibid .
 Plurale variatum multis fit modis . 34.
 Prepositio ubi tertia orationis parte ponitur . 8.
 Prepositio squæ . 11.
 Pronomen sub nomine continetur . 8
 Pronomen occultum quid . ibid
 Pronomen indeterminatum quid . ibid .
 Pronomeu personale definitur . 143.
 Pronominis demonstrativi assignatur descriptio . 149.

Q Vies est signum GeZme , sed ubi, ostenditur . 55.

R Afaa quid , cuius signum principale , ac quibus approprietur . 31.

Rafaa Aleph habet pro signo , sed in duali tantum . 38.

Rafaata sunt septem . 82.

Rafe quatuor sunt signa , & qua . 32.

Relativum seu adiunctum def. 149.

Reuolubilia nomina quæ . 46.

Reuolubilitas à quibus impeditur . 49.

Reuolubilitatem impediunt sunt novem . 48.

Secundum agentium casus, quot & quas complectitur particu-
las . 117.

Signis tribus principalibus casuum, tres correspondent literæ .
37.

Status quid . 217.

Status conditiones quot : ibid.

Status de quibus dicitur . 220.

Status modi sunt multi . 222.

Substitutio quadruplex . 179.

Substitutio fit etiam à speciali ad generale . 181.

Substitutum quid . 178.

Substitutum in quibus sequitur id pro quo substituitur : ibid.

Subtractio Nun est signum Nasba . 44.

Subtractio literæ ubi signum GeZma . 55.

Tanwin definitur, ac eius definitio explicatur . 14.

Tanwin in fine dictionis collocatur . ibid.

Tanwin quandoque silet . ibid.

Tanwin quatuor sunt species . ibid.

Tanwin pro quibus aliquando stat . 15.

Tanwin quinta species, assignatur . 16.

Temporis circumstan.ia quid . 202.

Variatio orationis, alia actualis, aliaque potentialis .
26.

Variatio tam actualis quam potentialis quibus contingat . 27.

Vau est signum Rafe duobus in locis . 36.

Verba deficientia, quot . 109.

Verba deficientia quid agant in oratione . 117.

Verba cordium quæ . 121.

Verba

Verba sunt duplicia . ibid .

Verba cordium quæ , & in quot diuidantur partes . 122 .

Verba cordium respiciunt aliqua hic non obseruata . 124 .

Verba tria nasbantia , quæ . ibid .

Verbi partes sunt tres . 9 .

Verbi primum signum ubi ei competit . 20 .

Verbi secundum, & tertium signum, quid agant . 21 .

Verbi signa alia ab his hic positis , quidam assignant . 22 .

Verborum actus quadrupliciter transeunt in passum . 121 .

Verbum quomodo definitur . 10 .

Verbum cognoscitur per signa sua , & quæ . 20 .

Verbum est triplex . 67 .

Verbum modhareum in quibus nomini assimiletur . 68 .

Verbum modhareum quibus more nominum inflectitur . ibid .

Verbum perfectum quid postulet . 109 .

Verbum imperfectum quid . 108 .

Verbum كان duos habet sensus . 109 .

Verbum كان quando perfectum quandoque imperfectum . ibid .

Verbum ليس و كان opponuntur . 112 .

Verbum ليس tantum præterito pollet . 113 .

Verbum ليس quid , & ubi neget , disceptatio , ibid .

Vesper est vltima pars diei . 206 .

Vocati conditiones . 260 .

Vocationis particula à quibus subtrahi nequeat , quibusque , & ubi possit . 259 .

Vocato an possit competere subtractio particule vocationis . 257 .

Vocatum quotuplex . 250 .

Vocatum an peculiarem habeat casum apud Arabes . 251 .

Vocatum definitur . ibid .

Vocatum definitur . ibid.

Vocatum multipliciter construi valet . 253.

Vocatum per articulum specificatum nominativum exigit . 255.

Vocatum, Ie affixum multis modis construitur , 256.

Vocatum quando complexum quid agendum . 261.

Vocatum abscissum quid nam exigit . 263e

فَأَمَّا فَأَمَّا 32

هَئِذَاتِ هَئِذَاتِ 33

السَّحْجُ السَّحْجُ 36

جَمَعَ جَمَعَ 38

المُحَاطِبَةُ المُحَاطِبَةُ 38

cum cim 38

كَلَّمَاهُمَا كَلَّمَاهُمَا 39

جَمَعَ جَمَعَ 42

يَتَّبَعَاتُ يَتَّبَعَاتُ 42

erit eait 45

BaalabaKKa BaablaKKa 49

ثَلَاثُ ثَلَاثُ 52

أَلْفُ أَلْفُ 52

المَقْصُورَةُ المَقْصُورَةُ 52

المُعْتَدِلُ المُعْتَدِلُ 54

الْأَفْعَالُ الْأَفْعَالُ 54

أَتْنَانِ أَتْنَانِ 6

المُفِيدُ المُفِيدُ 6

الأَفْرَجِيَّةُ الأَفْرَجِيَّةُ 8

& alibi saepe.

دَالَّةٌ دَالَّةٌ 9

نَفْسِهِ نَفْسِهَا 9

غَيْرُ غَيْرُ 9

فَعَلٌ فَعَلٌ 9

نَفْسِهِ نَفْسِهَا 10

schola scola 13

حَبِيدٌ حَبِيدٌ 16

الْجِدْعُ الْجِدْعُ 18

سَوْفَ سَوْفَ 20

لَنْ لَنْ 22

ostenderit ostenderim 24

quoque quoue 27

الرَّجُلُ الرَّجُلُ 31

82 التَّوَكُّدُ التَّوَكُّدُ

90 فَالْطَّهْرُ فَالْطَّاهِرُ

ieiunatu est ieiunādū est 93

96 تَحْنُ تَحْنُ

97 حَارِثُهُ حَارِثُهُ

106 كَانَ كَانَ

110 يَمْسِي يَمْسِي

111 ظَلَّ ظَلَّ

111 & 144 زَبَدُ زَبَدُ

falsum est factum est 112

pseuerabim⁹ pseueram⁹ 115

led & 119

120 عَلَى عَلَى

137 ابَوَاهُمَا ابَوَاهُمَا

Dorcadis Doreadis 145

Deriuatur Deriuat 145

hic, & alibi saepe

146 أَصْمِتْ أَصْمِتْ

54 زَفَعَهَا زَفَعَهَا

57 أَنْوَاعٍ أَنْوَاعٍ

62 تَسْأَلُوا تَسْأَلُوا

66 الْأَفْعَالُ الْأَفْعَالُ

66 يُضْرَبُ يُضْرَبُ

68 الْمُضْرَعُ الْمُضْرَعُ

74 فَادْخُلْ فَادْخُلْ

74 تَخَاصُمُ تَخَاصُمُ

74 لِلْمَيِّ لِلْمَيِّ

75 لِلذَّنِي لِلذَّنِي

75 لِلتَّرْحَى لِلتَّرْحَى

76 لَأَقْتُلَنَّ لَأَقْتُلَنَّ

potentia pronomina 79

81 أَنِي أَنِي

Correctio	Errata
temporis	textus 204

أَكْبَلِكُ أَكْبَلِكُ 205

Quis Quid 208

صَمِتْ صَمِتْ 208

حَلَسْتُ حَلَسْتُ 211

عَبْدُ اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ 215

جَلِيَتْ جَلِيَتْ 218

corruentem currentē 220

الْبُعْلُ الْبُعْلُ 222

الْمُ الْمُرُ 223

عُلَامًا عُلَامًا 224

طَابَتْ طَابَتْ 227

طَبِيَهُ طَبِيَهُ 227

مَدْوَانِ مَدْوَانِ 228

خَرَجَ خَرَجَ 232

Correctio	Errata
-----------	--------

المَعْرُوقُ الْمَعْرُوقُ 151 & 150

المَقْصُودَةُ الْمَقْصُودَةُ 152

هُوَ اسْمُ هُوَ اسْمُ 155

يَدُوسُطُ يَدُوسُطُ 157

cæterorum cæterum 164

السَّمَكَةُ السَّمَكَةُ 164

أَكْرَمَتُهُ أَكْرَمَتُهُ 165

يُخْرِجُ يُخْرِجُ 168

الْبَدَلُ الْبَدَلُ 177

أَشْيَاءُ أَشْيَاءُ 182

عَلَيْهِ عَلَيْهِ 183

manifestū, & sub pnom. 188

أَهْدَيْنِ أَهْدَيْنِ 190

يَكِي يَكِي 197

يَلِي يَلِي 203

أَمَّنَا 258

تَعْلُ تَعَالُ 262

أَلْفَعُولُ أَلْفَعُولُ 264

جَبَّنَا جَبَّنَا 265

effectus affectus 271. bis

p̄determinast. p̄destinast. 273

Post, sequens chafdatum,

deest iterum chafdatu 276

Et post, quod chafdatur

deest vox per 276

لَقِيْتَهُ لَقِيْتَهُ 278

بَلَدُ بَلَدُ 279

مَدْمَد مَدْمَد 279

الْفَقَّةُ الْفَقَّةُ 282

amittunt admittunt 282

سَي سَي 284

جَلَسْتُ جَلَسْتُ 284

Expositionib. Expositor. 286

الْعُومِلُ الْعُومِلُ 232

عَيْر عَيْر 233

المُحْرَجُ الْمُحْرَجُ 234

نَضَعُهُ نَضَعُهُ 235

extractum exactum 236

خَمَارًا خَمَارًا 237

جُكْمُ جُكْمُ 237

introductione, introduct. 237

رَجُلًا رَجُلًا 244

رَجُلِي رَجُلِي 244

حَاضِرٌ حَاضِرٌ 245

præsens præ- 246

يَبْدِي يَبْدِي 249

عَيْر عَيْر 250

أَرْضِي أَرْضِي 252

عَلَامٌ عَلَامٌ 253

270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

PRIMA PARTIS

LIBER PRIMUS

DE RE PUBLICA

LIBER SECUNDUS

DE LEGIBUS

LIBER TERTIUS

DE OFFICIIS

LIBER QUARTUS

DE VITIIS

LIBER QUINTUS

DE MORIBUS

LIBER SEPTIMUS

DE VITIIS

LIBER OCTAVUS

DE MORIBUS

LIBER NONUS

DE VITIIS

LIBER DECIMUS

DE MORIBUS

PRIMAE PARTIS^I CONTEXTVS

ARABVM GRAMMATICES.

Qui de Nominis declinatione præcipuè inscribitur, Agrumia nuncupatus, cum Versione Latina, ac breui Commentario Adm. R. P. Fr. Thomæ Obicini Theologi Minoritæ, ex oppido Nonij, diœcesis Nouariæ, olim Ierosolymorum Guardiani, ac totius Orientis Apostolici Commissarij; nunc verò de mandato Sacræ Congregationis Fidei Propagandę, in Conuentu S. Petri Montis Aurei, Linguarum Orientalium Magistri.

PRIMAE PARTIS
COMITATUS
ARABUM GRAMMATICES.

Qui de Notionibus de Clinatione prescribit in-
structione, & Grammaticis, cum Ver-
bone Latinis, ac breui Commendatione
Adm. R. P. Fr. Thome Obicini Theologi
Almo, & opusculo Notionis decessis No-
tione, cum lectione Notionis Grammaticae
totius Oratoriae Apollonii Commendationis
tunc vero de mandato Sacre Congrega-
tionis Fidei Propagationis, in Commendatione
Petri Montis Arar, in Notionis Oratoriae
Illum Magistri.

De Oratione.

Quid sit, & quot partes eius.

العربي

Arabicus Textus

المتن

الكلام هو اللفظ المركب المفيد بالوضع

الأترجية

Latina interpretatio.

الترجمة

Oratio est quædam vox composita, utilis per impositionem.

الدوماوي

Thomea expositio.

المسرح

HÆC Orationis definitio, genere, differentiisque constans, & si in huius libri exordio, Tyronibus fortasse difficilis appareat: plana tamen fiet, si, quæ in eius expositione traduntur, diligenter obseruarint. Eruditi enim Arabes, communiter suarum orationum vocibus duplicem sensum assignant, Vulgarem, scilicet, quem لغوي dicunt, & Doctrinalem, seu accommodatum ad doctrinæ usum, quem اصطلاحی appellat. Iuxta primum igitur, quicquid inter loquendum venit, siue nomen illud sit, siue verbum, siue particula, aut vna tantum litera prolata, dicitur الكلام. Sed iuxta secundum id tantum est, quod Auctor in Textu, præfatus est.

Hæc autem vox, communiter a suo genere deriuari putatur, nempe à **كَلِم** vulnere, quasi audientium animis incussa, instar vulneris, suæ significationis cicatricem, in mente relinquat impressam: Et ipsum **كَلِم** multoties pro oratione imperfecta vsurpatur, vt hæc **إِنْ قَامَ زَيْدٌ** si steterit Zæidus. Sicut **الْكَلَامُ** pro perfecta, vt **قَامَ زَيْدٌ** stetit Zæidus, vel **زَيْدٌ قَائِمٌ** Zæidus est stans, communi sententia acceptum.

Dictio vero simplex, est **الْكَلِمَةُ**, vel **الْكَلِمَةُ**, vel **الْكَلِمَةُ** triplicis quidem formæ, quarum prima elegantior, vsitatiorq. est, cuius ة singularitatis, siue rei vnius est signum: eiusque plurale integrum, est **الْكَلِمَاتُ** Verba, seu Dictiones.

Porro **الْدَقْظُ** si accipiatur **فِي اللُّغَةِ** scilicet vernacula lingua in primo sensu, fari, proferre, & projicere significat: vt iuxta illud vulgare adagium, **أَكَلْتُ الثَّمَرَةَ وَلَقِظْتُ النُّوَاهُ أَيْ رَمَيْتُهَا** Comedi fructum, & protuli nucleum, idest, proieci eum. Sed si **فِي الْأَصْطِلَاحِ** nimirum in sensu ad doctrinam accommodato, intelligatur, vocem ex aliquibus Alphabeti literis collectam adsignificat, vtpote hæc vox **زَيْدٌ** Zæidus, nomen

5

nomen proprium viri, ex ز, & ي, & د integrata, quo
quidem sensu, in præsenti accipitur, vox seu locutio in-
terprætatur, ac genus constituitur, vel loco generis in
oratione habetur.

Præterea, per ipsam quoque quatuor **الدَّوَال** nempè si-
gnificantia, eisque similia, ab oratione segregantur, tan-
quam non vocalia, vt **الخطوط** vel **الكتابة** dictiones
scriptæ. & **العقود** idest, locutiones per manuum nodos
expressæ: est modus loquendi negotiatorum Mecchæ. &
الآثار idest, signum, atque nutus: & **النصب** idest,
statua, imago, quæ quidem significant, sed quia non
لفظاً vocaliter, ideo ab oratione excidunt.

المركب iuxta sensum doctrinalem, id quod, vel ex
duobus nominibus, vel ex verbo, & nomine compositum
est, vt **زيد قائم**. Zæidus; est stans, diciturque apud Arabes
جملة اسمية idest summa, seu complexum nominale

quia per nomen incipit. & **جاء زيد** venit Zæidus;

جملة فعلية verbale appellatur, quia per verbum ora-
tio sumit exordium. Per hanc differentiam, primam par-
ticulæ simplices, vt **على** super, & **من** ex: & incomple-

xa omnia , vt **زَيْدٌ** Zæidus, & **جَاءَ** venit : & numeri ,

vt **وَاحِدٌ** vnus , **أَتْنَانٌ** duo , &c. ab oratione omnino
excluduntur , quia composita non sunt , ad sensum di-
ctum .

الْمُفِيدُ sensiflua , nam iuxta præfatum intellectum , uti-

lis ea dicitur oratio apud Arabes , quæ , prolata dum fue-
rit , tam perfectum de se audientis animo ingerit sensum ,
vt proinde silentio facto , non sinat eum ultra de se quære-

re : vt **زَيْدٌ قَائِمٌ** Zæidus est stans, vel stat . Et per hanc se-

cundam differentiam , composita quædam inutilia ab ora-
tione similiter excluduntur , videlicet , Complexum relati-

uum , vt **عَبْدُ اللَّهِ** Seruus Dei , nomen proprium : &

عَلَامُ زَيْدٍ seruus Zæidi .

Secundò mixtum , vt **بُعْلَابُكَ** Ciuitas Syriæ , a

بُعْلُ Idolo , & **بُكَ** pertimescente , seu Monaco di-
cta .

Tertiò colligatum , vt **الْحَيَوَانُ النَّاطِقُ** Animal ratio-
nale .

Quartò imperfectum , vt **إِنْ قَامَ زَيْدٌ** si surrexerit Zæi-
dus .

Quintò adunatum , vt **خَمْسَةَ عَشَرَ** quindecim .

Sextò

Sextò notum ex se, vt **السَّمَاءُ قَوْفَنَا** Cælum supra nos est.

Et his similia quæ complexa quidem sunt: sed quia adhæ-
sione, seu connexionione carent, & inutilia dicuntur, & ora-
tionem minime constituunt, quæ in sola adhæensione vnius

ad alterum, vt **زَيْدٌ عَاقِلٌ** Zæidus est intelligens: vel ver-

bi ad nomen, vt **زَيْدٌ قَامَ** surrexit Zæidus: consistit, & à
qua hanc suam trahit vtilitatem, ac perfectionem.

بِالْوَضَحِ per impositionem, iuxta sensum dictum, expli-
cant expositores **بِالْقَصْدِ** idest per intentionem: quia

non solum primi liuguae Arabicæ Institutōres, qui vocibus
vim, modumque significandi imposuerunt, hoc cum inten-
tione faciebant, nempe vt res signatas per vocum signa-
intentas colloquentium animis exhiberent: verum qui ho-
die loquuntur, nisi suis prolatis vocibus, eas res signifi-
candi intentio accesserit, quas significare illis impositum
est, vana profectò, & prorsus inutilis audienti talis oratio
foret.

Propterea per hanc vltimam differeutiam, tam dormien-
tium ebriorumque, quàm auium quorundam locutiones
ab oratione excluduntur, quia præter intentionem
fiunt.

Item voces vanæ, quæ **الْمُهْمَلَاتُ** dicuntur, vt **دَبِيرٌ**

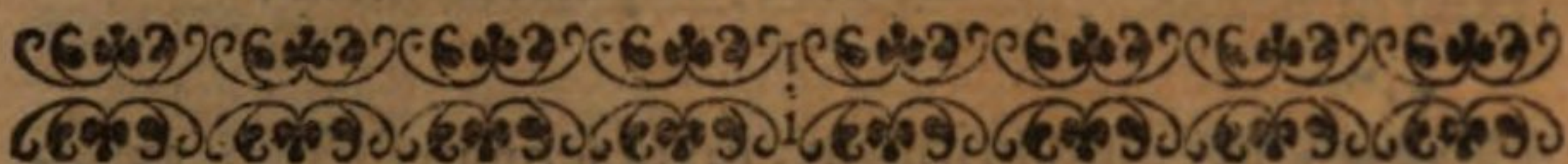
& **بَدِيرٌ** quæ, sicut apud nos bus, & bas, nihil significant,
quia nulla sibi impositio facta est.

Similiter voces naturales, vt gemitus infirmorum,
infantium vagitus, & latratus canum, quia non per im-
positio-

sitionem , & libitum imponentis , sed naturaliter tantum , significant .

His igitur terminis declaratis , remanet & ipsum definitum , nempe oratio quid sit ad plenum explicata , nimirum quatuor enumeratas perfectæ orationis partes habere ,

ut hæc oratio ^{٥٤} ^{٥٥} ^{٥٦} زيد قائم Zæidus est stans , est vox quædam composita , sensiflua per impositionem , ad intellectum iam dictum . Hæc de orationis definitione .

العربي

Arabicus Textus .

المتن

وأقسامه ثلاثة اسم وفعل وحرف جاء بعني

الأورجية

Latina interpretatio.

الدرج

Et partes eius sunt tres , Nomen , & Verbum ,
& particula consignificatiua .

الدوماوي

Thomea expositio .

الشرح

Definita oratione , quot sint eius partes , breui diuisione perstringit , dum ait , Partes eius tres sunt : Nomen , sub quo pronomen : & Verbum , sub quo Participium : & particula consignificatiua , sub qua Præpositionem , Coniunctionem , Interiectionem aliquam , & Aduer-
bium

bium nonnullum, tanquam membra sub eis compræhensa, intelligit.

Porro **اسم** nomen est, vt **زيد** Zæidus, **رجل** vir, &

فرس equus. Quod quidem communiter sic definitur. **الاسم هو كلمة دالة على معنى في نفسه غير**

مقترب Nomen est dictio indicans significatum per se, non iunctum cum aliquo trium temporum: idest, significat rem nominatam ex se, non cum alio, sicut particula: nec cum tempore aliquo ex tribus, scilicet, præterito, præsentis, & futuro, sicut verbum.

At Pronomen, quod duplici appellatur vocabulo, scilicet, **مضمحل** occultum, quod videlicet proprio occultato nomine,

pro eo in oratione substituitur, vt **أنا** ego,

أنت tu, **هو** ipse, **ذلك** ille, &c. Et **مبهم** incertum,

seu indeterminatum, quia cuique tribui, aut applicari potest, vt **هذا** hic, **هنا** hæc, & hoc, **هؤلاء** hi, & hæ, &c.

فعل cum Kefra quidem Verbum dicitur, sed cum

fathia **فعل** est operatio, cuius partes sunt tres, scilicet,

ماض præteritum, vt **ضرب** verberavit, &

præ-

مُضَارِعٌ præsens , & futurum , vt يَضْرِبُ ver-
berat , siue verberabit , & أَمْرٌ Imperatiuum , vt
اَضْرِبْ verbera : cuius quidem definitio talis est .

الْفِعْلُ هُوَ كَلِمَةٌ دَالَّةٌ عَلَى مَعْنَى فِي نَفْسِهِ مُقْتَرِنٌ

بِأَحَدِ الْأَزْمِنَةِ الثَّلَاثَةِ Verbum est dictio indicans signi-
ficatum per se , iunctum cum aliquo trium temporum ,
cuius exempla supra patent .

At Participium , vel est iuxta formam فَاعِلٌ actiuæ fi-

gnificationis , vt عَالِمٌ sciens , vel مَفْعُولٌ passiuæ , vt

مَعْلُومٌ scitum , vel فَعِيلٌ siue فَعُولٌ vtriusque fi-

mul , vt سَهِيرٌ notus , صَبُورٌ patiens , aut actiuæ tan-

tum , sed excellentiæ iuxta فِعَّالٌ vt صَبَّامٌ sculptor ex-
cellens .

حَرْفٌ litera , quam libuit particulam interpretari , nam

illa apud Arabes diuiditur in literam اَلْهَجَاءَ combinatio-

nis , seu alphabeti , quæ est tantum integralis pars dictio-

nis , vt ا , & ب vsque ad ي : & in literam اَلْمَعْنَى signi-

ficationis , quæ est dictio ex ijs integrata , vt مِنْ ex ,

&

& **إِلَى** ad, quandoque litera simplex, vt **كَ** sicut, & **وَ**

per: quæ propterea ad distinctionem alterius dicta est con-
significatiua, quia etsi nihil ex se significet, alteri tamen

dictioni iuncta consignificat, vt **مِنَ الْبَيْتِ** ex domo,

& **كَالْأَسَدِ** sicut leo, &c. Et hæc est, quæ tertiam

orationis partem constituit, & quatuor reliquas sub se
continet, vt supra dictum est. Quæ sic etiam definitur.

الْحَرْفُ هُوَ مَا دُلَّ عَلَى مَعْنَى فِي غَيْرِهِ Litera, seu parti-
cula est id quod significat significatum cum alio.

At Præpositio est, vt **عَنْ** de, **إِلَى** ad, **مِنَ** ex,
super, **فِي** in, &c.

Coniunctio verò, vt **وَ** & **فِي** idem, **مَعَ** item, **حَتَّى**
vt, **أَوْ** aut, **إِمَّا** vel, **بَلَى** immo, &c.

Interiectio quoque, vt **يَا** & **وَيْ** papæ, & **هَـ**
st, idest, tace: admirarionis, **وَيْلٌ** veh, & **نَعَمْ** eu-
ge, &c. sub Nomine continentur.

Aduerbium tandem, vt **إِن** sanè, & **أَنَّ** quod, vti-
que, **إِذَا** age, siue **كَيْ** bene, & **كَيْ** quasi, &
simul,

مَعًا simul, &c. Hæc de tribus, siue de octo orationum partibus innuimus.

العربي

Arabicus textus.

المتن

فَالْأَسْمَاءُ يَعْرِفُ بِالْحَقِيقِ وَالْتَّنْوِينِ وَدُخُولِ الْأَلِفِ
وَاللَّامِ

الأفريقية

Latina interpretatio.

الترجمة

Nomen autem cognoscitur per casum chaphdæ, & nunnationem, & præfixionem articuli ال.

الدوماوي

Thomea expositio.

الشرح

Nomen, inquam, supra diuisum, cognoscitur distinctum à verbo, & particula per tria, per casum tertium, nempe chafdam, & per tanuin, idest, nunnationem, & ingressum articuli ال. Ordo iste præposterus est.

Nomen enim cognoscitur primò per articulum ال, sibi præfixum, vt الْكِتَابُ liber, vulgò, il libro.

Secundò, vbi articulus deest, per tanuin, vt كِتَابٌ liber.

Tertiò

Tertiò vbi articulus non est, neque tanuin, per chaf-
dham, seu giarrum, quod idem est, dignoscitur, vt

كِتَابُ زَيْدٍ liber Zæidi, vbi كِتَابُ neque
articulum habet, neque tanuin, tamen regit giarrum, siue
genitium, ideo cognoscitur esse nomen.

الحَقْصُ De huius appellatione signi, seu casus insignis
olim fuit apud Arabes controuersia. Scola namque Cusen-
sium perpetuò chafdham, idest, depressionem appellandum
censuit, quasi se à statu aliorum deprimat casuum.

At Bassarensum الْجَرَّ idest, Contractionem, quasi con-
trahat nomen (quia illud à tergo insequitur) de statu agen-
tis, & patientis ad reliquos, vt nomen زَيْدٌ in his oratio-

nibus رَأَيْتُ زَيْدًا & قَامَ زَيْدٌ surrexit Zæidus, & de statu
nominatiui, & accusatiui trahitur ad reliquos, per giar-
ram, cuius signum est Kesra, vt مَرَرْتُ بِزَيْدٍ appropin-
quaui Zæido. Et hæc positio tanquam probabilior com-
muniter accepta fuit.

Dux autem præfatæ scholæ in duabus fuere ciuitatibus,
haud multum à Babylone distantibus, quarum vna adhuc
supereft, scilicet, Bassara: altera verò, nempe Cufa, di-
ruta iacet: in his publica erant gymnasia, quorum magistri
in plerisque diffidebant, vt in hoc patet.

At giarram, seu chafdham triplici modo fieri cōtingit
vel per literam ب vt مَرَرْتُ بِزَيْدٍ. vel per respectum:

vt عِلَامُ زَيْدٍ seruus Zæidi: vel per consecutionem, vt
appro-

مررت بريد العاقل appropinquaui Zæido sapienti.
 Quæ tria in vnico noto restringuntur exemplo, videlicet,

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ.

نُونٌ Nunnatio hæc in fine dictionis aduenit, signum nominis est, & definitur sic.

النُّونُ نُونٌ سَاكِنَةٌ زَائِدَةٌ لِعِزٍّ تَوْكِيدٌ
 تَذَكُّرٌ لِأَسْمَاءٍ فِي أَجْرِهِ تَنْبِيْهُ لِقَطَا وَتَسْقُطُ

حَطَا وَوَقَّعَا idest, Tanuin est nun quiescens, redundans absque roboratione, consequens nomen in fine eius, permanens in prolatione, & cadens in scriptura & pausa.

Dicitur nun quiescens, quia non habet motiones in fine, dicis enim زَيْدٌ Zæidon, non زَيْدٌ Zæidona.

Dicitur redundans in nomine, cui aduenit, quia abundat super literas eius necessarias.

Dicitur absque roboratione, quia nunquam dictionem fortificat, sicut ن roborationis.

Dicitur consequens nomen in fine, non verbum neque literam.

Dicitur constans in prolatione, non in scriptura, quia vt nun quidem profertur, sed non ad modum nun scribitur: & in pausa tandem, idest, in fine sententiæ, fileat. Eius species quatuor sunt.

Prima dicitur تَنْوِينُ الْمَكِينِ Tanuin declinationis, quia in declinatione nominis, per omnes casus commutabilis

bilis adhibetur, vt **زَيْدٌ & زَيْدًا & زَيْدٌ**.

Secunda dicitur **تَدْوِينُ التَّنْكِيرِ** Tanuin generalitatis, quia in quibusdam vsurpatur nominibus indeclinabilibus, ad ponendam differentiam inter notum, & ignotum speciale & generale, vt **سَيِّبٌ** fine tanuin, quendam Grammaticorum eruditissimum, omnibus Arabibus notum, significat: cum tanuin **سَيِّبٌ** indeterminatè significat quemlibet, qui hoc vocetur nomine, quis autem ille sit non exprimitur. Similiter **صَدٌّ** fine tanuin significat, tace, ab hac locutione præsentis: sed cum tanuin **صَدٌّ** significat, tace, à quacunque locutione indifferenter.

Tertia **تَدْوِينُ التَّقَابِلَةِ** Tanuin contrapositionis, quia in plurali sano foeminino ponitur, vt **مُؤْمِنَاتٌ** & contraponi **مُؤْمِنِينَ** pluralis masculini sani, dicitur, vt **مُؤْمِنِينَ** fideles.

Quarta **تَدْوِينُ الْعُرُوضِ** Tanuin vicis, seu compensationis: quia quandoq. vice literæ euenit, vt pro **جَوَارِي** dicitur **قَاضِي** ancillæ, & pro **قَاضِي** dicitur **جَوَارِي** iudex, vbi vice **ي**, tanuin ponitur: quandoque vice nominis

minis, vt **كُلُّ** quod est ac si dicatur **كُلُّ** **إِنْسَانٍ** **كُلُّ** omnis

homo, & **بَعْضُ** **إِنْسَانٍ** **بَعْضُ** aliquis homo :

vbi & pro integro nomine stat. Et quandoque vice con-
iuncti contingit, vt **حِينَ** hæc dictio ex **حِينَ** tem-

pus, & **إِذَا** quando, composita est, & videretur sensum
imperfectum edere, scilicet, tempore quando, nisi tanuin

illum suppleuisset, videlicet, **كَانَ** **كَذَا** fuit sic : pro
hoc ergo coniuncto stat tanuin : ita **يَوْمَئِذٍ** pro

يَوْمَ **إِذَا** **كَانَ** **كَذَا** die quando fuit sic : ideo tanuin vi-
ce coniuncti nuncupatur.

A quibusdam quinta species, quæ **تَتْوِينُ الدَّرَجَةِ**

Tanuin cantilenæ vocatur, hinc additur : sed quia nec nomi-
ni, nec verbo, nec particulæ appropriatur, immò tantum
poesi, & ad protrahendam cantilenæ pausam adhibetur,
merito à Grammaticis multis prætermittitur.

دُخُولُ Tertium denique nominis signum, in ordine
ingressio articuli **ال**, qui quidem ad eius principium affi-
gitur, vt ex **رَجُلٍ** & **فَرَسٍ** per articuli accessum fit,

الرَّجُلُ talis vir, **الْفَرَسُ** talis equus : & quia huius-
modi articulus ad varia notificanda, atque discernenda
trahi-

trahitur, ideo à Grammaticis quandoq. **لَتَعْرِيفِ الْجِنْسِ**

pro notificatione generis ponitur, vt **الْفَحِينَ حَيْرَمِنَ الْجَمَلِ**

Dromedarius est melior Camelo, idest, hoc genus Cameli, præstantius est genere hoc.

Quandoque **لَتَعْرِيفِ الْعَهْدِ** pro notificatione præmissi, seu condicti, vt ex auctoritate habetur,

أَرْسَدْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ

Misimus ad Pharaonem legatum, repugnauit Pharaon ipsi legato. Nam **ال** legati in secundo loco, est pro notificatione legati præmissi in primo.

Quandoque verò **زَائِدٌ لَازِمَةٌ** est redundans insepara-

bilis, vt **الَّذِي** ipsius **ال** qui quidem redundare dicitur,

quia principale esse illius est, **ذِي** qui & inseparabilis di-

citur, quia eo nunquam priuatur: ita **الَّتِي & الَّتِي**

&c.

Quandoque etiam **زَائِدٌ غَيْرُ لَازِمَةٍ** redundans separa-

bilis, vt **بَنَاتُ أَوْبَرٍ & بَنَاتُ الْأَوْبَرِ** filia Tuberi,

sine articulo.

Quandoque **لِلَّحِ الصَّغَةِ** pro assimilatione denomina-

tionis, vt **عَبَّاسٌ** Tetricus, absque ال dicitur de leone, sed cum eo **الْعَبَّاسُ** applicatur homini: & simili-

ter **الْمُحَاكُ** ridens de homine dicitur per proprietatem, & de gladio vibrante, quasi splendens rideat, per similitudinem.

Quandoque tandem **لِلْعَلْبَةِ** antonomasiam facit, vt

الْكِتَابُ Ciuitas pro patria Pseudoprophetae, **الْمَدِينَةُ**

liber, pro Alchorano, & **النَّبِيُّ** Propheta, per antonomasiam, & excellentiam quamdam (quamuis falsò) intelligunt Arabes Mohamedem.

Aliquando etiam præponitur verbo, & significat **الَّذِي**

qui, quæ, quod, vt **الْحِمَارُ الْجَدْعُ** Asinus, qui auribus est truncus.

Duo alia nomini attribuuntur signa, seu proprietates à Grammaticis, quæ hic ommissa sunt.

Prima dicitur **الْأَسْنَادُ إِلَيْهِ** adhæsiò ad ipsum, quia nomen in oratione non solum est appositum, & de alio dicitur, vt verbum, verum & suppositum de quo aliud enunciatur, quod sibi soli conuenit.

Secunda dicitur **الْإِضَافَةُ** idest, connexio respectiua duorum nominum, quod alij regimen vocant, vt
liber

كِتَابُ زَيْدٍ liber Zæidi: regi namque in genitiuo ,
non nisi nomini conuenit . His igitur signis à cæteris no-
men digno scitur .

العربي

Arabicus Textus .

المتن

وَحُرُوفُ الْحَقِيقِ وَهِيَ مِنْ وَالِي وَعَنْ وَعَلَى وَفِي وَرَبِّ
وَالْبَاءُ وَالْكَافُ وَاللَّامُ وَحُرُوفُ الْقِسْمِ وَهِيَ الْوَاوُ
وَالدَّالُ وَالذَّالُ

الأفريقية

Latina interpretatio.

الترجمة

Et literę Chafdæ, sunt, à, ab, ex : & ad, vsque:
& de, ex; & super, iuxta: & in, de: fortassis, vix:
& per, in: & sicut, instar: & ad; Ac literę iura-
menti quæ sunt ت ب و per.

الدوماري

Thomea expositio .

الشرح

C Hafdha, seu giarrum, duo habet: proprium signum,
quod Kesra vocatur, & literas significatiuas, quæ
sunt præpositiones suprapositæ:

De primo satis iam dictum est.

De secundo in libro particularum, qui **العوامل** inscribitur, diffusè in fine huius operis tractabitur: ideoque ne eadem bis repetamus, hìc dimittimus.

Veruntamen obseruandum, quòd inter nominis signa, duo illi manifestè iunguntur in fine, videlicet chafdhā, & tanuīn: & duo in principio, videlicet, articulus, & litera chafdhā: & duo in medio remanent, tanquam immanifesta, vt subijci, & regi.

المين Arabicus textus. العربي

وَالْفِعْلُ يَعْرِفُ بِقَدِّ وَالسَّيْنِ وَسُوفَ وَتَسَاءُ
التَّابِثُ السَّاكِنَةُ
الترجمة Latina interpretatio. الأفريقية

Et Verbum cognoscitur per, iam, interdum;
& in posterum, deinde: & saufa, futurum est;
& feminini quiescentem.

السرح Thomea expositio. الدوماوي

Verbum quoque sua habet signa, quibus à nomine, & litera discernitur: quorum primum est **وَدَّ** iam, quod tam präterito, quàm præsenti conuenit.

Cum

Cum præterito vel certitudinem indicat, ut **وَدَقَامَ زَيْدٌ**

iam surrexit Zæidus. Vel proximitatem ad præsens, ut **وَدَقَامَتِ الصَّلَاةُ** dudum constitit oratio, idest, iam adest tempus orandi.

Cum præsentem verò vel certitudinem similiter significat, ut **وَدَيَعْلَمُ اللَّهُ** iam scit Deus. Vel raritatem, ut

وَدَيَجُودُ الْبَخِيلُ aliquando bonus euadit auarus.

Reperitur etiam **وَد** nominis, quod sufficientiam in quantitate, seu tantum, significat, nominique inferuit.

Litera **س** secundum verbi signum, cadit super præsens, illudque futurum reddit, ac rei quæ præstolatur aduentum, cito fore demonstrat, ut **سَيَأْتِي زَيْدٌ** citò veniet Zæidus.

Dictio **سَوْفَ** tertium verbi signum, præsentem addita, futurum facit, ac expectatæ rei tarditatem indicat, ut **سَوْفَ يَجِي زَيْدٌ** ferò, siue post multum temporis, veniet

Zæidus. Hæc enim differentia est inter **سَوْفَ** & **س** quod illa citius actionem, quàm ista, signat affuturam.

At **ت** fæminini quiescens in ordine, quartum verbi signum est: nam ad finem tertiæ præteriti addita, è masculino fæmininum reddit, verbique signum existit, ut

قَامَتِ هِنْدٌ surrexit Henda: & quamvis ipsa **ت** in nomi-

nibus reperiatur, nihilominus quia quiescens non est, hic
vt peculiare verbi signum effertur.

Alij autem Grammatici tanquam verbi signa addunt &
principij, vt **لَيَنْصُرُ زَيْدٌ** verè adiuuat Zæidus: & lite-

ras giezantes, vt **لَنْ يَنْصُرَ عَمْرُو** nequaquam adiuuabit

Amrus, &c. Et signa pronominum affixa in casu nomina-

tiuo, vt **تُ** in **نَصَرْتُ** adiuui, & **نا** in **نَصَرْنَا** adiu-

uimus, & **وا** in **نَصَرُوا** adiuuerunt. Quæ hîc breuita-
tis gratia, tanquam non adeo necessaria omittuntur ab
auctore.

العربي

Arabicus Textus

المثل

وَالْحَرْفُ مَا لَا يَصْلُحُ مَعَهُ إِدْلِيلُ الْأِسْمِ وَلَا دَلِيلُ

الْفِعْلِ

الأفريقية

Latina interpretatio

الترجمة

Et parriecula ea est cum qua non conuenit signum nominis, neque signum verbi.

الدوماري

Thomea expositio.

الشرح

Tertia orationis pars, quæ litera seu particula dicitur, illa utique est, quæ nullum ex signis nominis, aut verbi admittit: nam sine ipsis & à nomine, & à verbo distincta dignoscitur. Propterea signis non indiget, sicut

quidam affert exemplum de literis ج ج ج quarum prima

notulæ signum infra coexigit peculiare, ut ab alijs duabus secernatur. Secunda supra: sed vltima nec sub, vel supra, signo vel signis indiget vnquam. Sic nomen, & verbum sua signa requirunt, sed litera nequaquam.

بَابُ الْأَعْرَابِ وَأَقْسَامِهِ

Caput Declinationis, & partium eius.

العربي

Arabicus Textus.

المتن

أَلْعَرَابُ تَعْدِيرٌ أَوْ آخِرُ الْكَلِمِ لِأَخْتِلَافِ الْعَوَامِلِ
الْدَّاخِلَةِ عَلَيْهَا لَفْظًا أَوْ تَقْدِيرًا

الأفريقية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Declinatio est variatio finium dictionum, propter diuersitatem Agentium accedentium ad illas, vocaliter, aut potentialiter.

الدوماري

Thomea Expositio.

الشرح

Posteaquam in superioribus, quid oratio, quot eius partes, quæue signa illarum sint ostenderim, in sequentibus, quid sit declinatio, quot eius partes, quæue signa

signa habeant, manifestat. Nam liber iste non aliud, quam rectam nominis ac verbi Modharei declinandi rationem præstat. Quamobrem ab ipsius definitione facit exordium.

Ait enim **الأعراب** vox inquam ista, iuxta sensum vulgarem, pro ostendere, ac manifestare ponitur: & iuxta doctrinalem, pro eo, quod in textu dictum est.

Verum enimvero, si cum fatha super hamza, utpote

الأعراب scribatur, habitatores deserti, videlicet Arabes, Turkmanos, ac Curdos significat.

Si autem cum Kefra sub eodem scilicet **الأعراب** finium dictionum mutationem, quam declinationem appellamus, demonstrat.

Hæc autem mutatio, seu declinatio, secundum diuersitatem agentium eis aduenientium, quæ casus regentia nos vocamus, omnino distribuitur. Et cum agentia potissimum sint particulae, aut verba, vel nomina, dictionibus declinabilibus iuncta, quandoque expressa in oratione, quandoque intellecta, seu consignificata inveniuntur.

Prius enim hæ dictiones, verbi gratia **يُضْرَبُ** & **زَيْدٌ** sunt nudæ, & omni casu destitutæ.

Deinde, si vni earum in oratione adieceris vel **جَاءَ**

vel **رَأَيْتُ** vel **ب** statim aut eleuatur in casu nominati-

uo, ut **جَاءَ زَيْدٌ** venit Zæidus, aut statuitur in accusati-

uo, ut **رَأَيْتُ زَيْدًا** vidi Zæidum. Aut contrahitur ad alios

casus

casus, vt **مَرَرْتُ بِرَيْدٍ** appropinquavi Zæido, vel, abij
 è vicino Zæidi.

Si verò alteri, nempe **يَضْرِبُ** addideris, verbi gratia,
لَنْ, vel **أَمْ** statim à **يَضْرِبُ** nominatiuo, fit
أَمْ يَضْرِبُ لَنْ accusatiui casus, & inde **أَمْ يَضْرِبُ** quie-
 tis, quæ giazma, & quartus casus dicitur.

Hæc ergo iam dicta, nempe **ب**, **رَابِت** & **جاء**,
لَنْ & **أَمْ** &c. agentia in oratione expressa vocantur:

quæ dictiones de indeterminato statu, ad statum nomina-
 tiui agentis, vel accusatiui patientis, vel aliorum obliquo-
 rum casuum determinant.

Agentia verò intellecta, seu in oratione minimè expres-
 sa, sunt **الْأَبْتَدَاءُ** principium, vel subiectum, vt **زَيْدٌ** in

hac oratione **زَيْدٌ فَاضِلٌ** Zæidus est præstans: & **الْجَرْدُ**

idest, denudatio, quæ verbo, cæteris agentibus, expolia-
 to accidit, vt **يَضْرِبُ زَيْدٌ** verberat Zæidus. Hæc siqui-

dem duo, absque agente expresso, immo ex propria signifi-
 catione tantum, casum nominatiuum perpetuo adsciscunt.

Patet igitur, quomodo declinatio tam per agentia ex-
 pressa, quam intellecta, sit finium dictionum, variatio.

Hæc denique variatio duobus, inquit, modis contingit,
 videlicet **لَفْظًا** vocaliter, seu actualiter, vel **تَقْدِيرًا**

scili-

scilicet potentialiter, seu virtualiter.

Primo modo vel in nomine sano, vel in verbo modha-
reo sano tantum euenit (sanum enim vtrumque voco, cum
ex **اوى** nullam suo fini admiserit literam) In nomine,

inquam, sano, vt **زَيْدٌ** Zæidus, **زَيْدًا** Zæidum, **زَيْدٍ**

Zæidi, vel Zæido. In verbo verò, vt **يَضْرِبُ** verberat,

& **لَنْ يَضْرِبَ** nō verberabit, & **لَمْ يَضْرِبْ** non verbe-

rauit: existente vbique harum dictionum fine actualiter va-
riato.

Secundo verò modo, scilicet potentialiter, vel in no-
mine infirmo, vel in verbo pariter non sano occurrit: cu-
ius quidem infirmitatis defectus per vnam ex dictis **اوى**

literis, finem vtriusque tenentem, contrahitur.

Primo in nomine, vbi est **ي** post post fatham quiescens,
quæ aliph brevis dicitur, licet sub figura **ي** scribatur, vt

جَاءَ الْفَتَى venit puer, **رَأَيْتُ الْفَتَى** vidi puerum,

& **مُرَرْتُ بِالْفَتَى** appropinquaui puero.

In eodem quoue vbi est **و** de eo non afferunt exempla;
quia quiescens non est post dhammam, vt patet de **دَلْوًا**

دَلْوٍ & **دَلْوًا** variabilium, more corrente, situla, scili-
cet vas corij ad hauriendam aquam.

In eodem nomine, vbi est **ي** defectiua post Kesram

quiescentem, duo casus potentialiter sunt, vt **جَاءَ الْقَاضِي**
venit

venit iudex, & **مَرَرْتُ بِالْقَانِي** appropinquaui iudici:
 & alius ob lenitatem fathæ actualiter exprimitur, vt
رَأَيْتُ الْقَانِي vidi iudicem.

Secundò, in verbo, ad cuius finem similiter est **ي** nem-
 pe aleph brevis quiescens, aut subtracta post fatham,
 idem similiter fit, vt **لَنْ يَخْشَى** timet, & **لَنْ يَخْشَى** non
 timebit, & **لَمْ يَخْشَ** non timuit.

In eodem, vbi est **و** quiescens, aut subtracta post dham-
 mam, duo quoque casus potentialiter fiunt, vt **يَدْعُو** vo-
 cat, & **لَمْ يَدْعُ** non vocauit, & alter ob leuitatem fathæ
 vocaliter exprimitur, vt **لَنْ يَدْعُو** non vocabit.

In eodem tandem, vbi est **ي** quiescens, vel subtracta
 post Kefram, idem similiter euenit, vt **يُرْمِي** proijcit, &
لَنْ يُرْمِيَ non proieciet, & **لَمْ يَرْمِ** non proiecit.

In iisdem latet actualis finium variatio, quæ voce pro-
 mitur: sed remanet virtualis, quæ ab intellectu præfigitur:
 nam licet, verbi gratia **يَخْشَى** vel **يَخْشَى** per cuiuscumq.
 regentis accessum non varientur actualiter, variari tamen
 præsupponuntur ab intellectu potentialiter, ac si variatio-
 nis quidem capaces essent præfatæ dictiones, cum verè non
 sint

sint ob vocalium cum eis concurrentium, duritiem. Durum
enim esset dicere ^{الفاتي} elfataiu, &c.

Ex ijs ergo satis remanet clara, declinationis definitio,
quæ obscura prius videbatur ac difficilis: nempe quòd sit

variatio finium ^{الكلم} idest nominis, & verbi modharer

declinabilium: & quod talis variatio iuxta diuersitatem
agentium, siue expressorum, siue intellectorum fiat: &

quod tandem actualiter, vel potentialiter, quæ omnia no-

tatu, ac scitu digna sunt. Quoniam ^{الاعراب} quinque

potissimum in oratione facit.

Primum dictionum fines mutat.

Secundum à priori terminatione declinare eas facit.

Tertium ab indeclinabili segregat.

Quartum earum statum manifestat.

Et quintum orationi venustatem, grauitatem, elegan-
tiamque tribuit, Hæc de declinationis definitione.

العربي

Arabicus Textus .

المتن

وَأَفْسَامُ أَرْبَعَةٍ رَفْعٌ وَنَصَبٌ وَحَقْصٌ وَجَرْمٌ
 فَلِلْأَسْمَاءِ مِنْ ذَلِكَ الرَّفْعُ وَالنَّصَبُ وَالْحَقْصُ وَالْجَرْمُ فِيهَا
 وَلِلْأَفْعَالِ مِنْ ذَلِكَ الرَّفْعُ وَالنَّصَبُ
 وَالْجَرْمُ وَالْحَقْصُ فِيهَا

الأفرنجية

Latina Interpretatio .

الترجمة

Et partes eius quatuor sunt , Rafaa , & Nasba ,
 & Chafda , & Gezma . At nominibus ex ijs (con-
 ueniunt) Rafaa , & Nasba , & Chafdha , non au-
 tem Gezma . Verbis verò ex eisdem , Rafaa , &
 Nasba , & Gezma , non autem Chafdha .

الدوماوي

Thomea Expositio .

الشرح

ET partes eius quatuor sunt , idest , & prædefinitæ de-
 clinationis casus quatuor sunt .

Primus

Primus ^{رُفِعَ} الرفع eleuatio, idest nominatiuus, quasi agens eleuatus supra passum, cuius signum principale est dhamma, vt ^{رَجُلٌ} الرجل vir, & ^{يَضْرِبُ} يضرب verberat.

Secundus ^{النَّذْبُ} النذب idest accusatiuus, quasi patiens positum sub agente, cuius principale signum est fatha, vt ^{رَجُلٌ} الرجل virum, & ^{لَنْ يَضْرِبَ} لن يضرب non verberabit.

Tertius ^{الْخَفْضُ} الخفض depresso, & amplectitur genitiuum, datiuum, & ablatiuum, quasi obliquus, a duorum statu depressus, cuius principale signum est Kesra, vt ^{لِلرَّجُلِ} للرَّجُلِ viri viro.

Quartus ^{الْجَزْمُ} الجزم abscissio, idest casus priuatio, quasi a dictione cadentiam scindat, cuius principale signum est soKun, idest quies, vt ^{يَضْرِبُ} يَضْرِبُ non verberauit.

In his quatuor omnis variatio finium, nominis, ac verbi declinabilium, constituitur apud Arabes. Duo primi casus indifferenter, nomini ac verbo conueniunt: tertius nomini appropriatur: & quartus verbo, vt ex litera patet.

بَابُ مَعْرِفَةِ عُلَامَاتِ الْأَعْرَابِ

Caput cognitionis signorum declinationis.

العربي

Arabicus Textus.

المثلث

لِلرَّفْعِ أَرْبَعُ عُلَامَاتٍ الصَّهْ وَالْوَاوُ وَالْأَلِفُ وَالذَّوْنُ
فَإِذَا الصَّهْ قَدْ كُنْ عُلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي أَرْبَعَةِ مَوَاضِعَ
فِي الْأَسْمِ الْمَفْرُودِ وَجَمْعِ التَّكْسِيرِ وَجَمْعِ الْمَوْثَبِ السَّامِ
وَالْفِعْلِ الْمُضَارِعِ الَّذِي لَمْ يَتَّصِلْ بِأَجْرِهِ سِ

الأفرنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Rafā quatuor sunt signa, Dhamma, & Vau, & Aleph, & Nun. At Dhamma, signum est Rafā quatuor in locis: in nomine singulari, & plurali variationis, & plurali feminino integro, & verbo Modhareo, in cuius fine non est adiunctum quidquā.

الدوماوي

Thomea Expositio.

الشرح

C Asuum iam præhabita diuisione, unicuique sua nunc tribuit signa cum distinctione: primo principalia, deinde

deinde vicaria . Rafæ inquit quatuor sunt signa : Principale vnum , & est vocalis dhamma , quæ quatuor in locis , signum nominatiui inuenitur .

Primò in nomine singulari , siue masculinum fuerit , aut fæmininum , vt **زَيْدٌ** Zæidus , & **هَيْدٌ** Henda .

Secundò in plurali variationis , masculino similiter , vel fæminino , vt **الرِّجَالُ** viri , & **الْهَيْدُ** Hendæ .

Tertiò in plurali fæminino integro , vt **هَيْدَاتٌ** Hendæ , & **جَمَالَاتٌ** Cameli .

Quartò & vltimo in verbi modhareò , ad cuius finem , nulla ex his **أَوِي** addita fuerit litera , vt **يَضْرِبُ** verberat .

Verum pro dictorum intelligentia , silentio prætereundum non est , duo pluralium genera dari apud Arabes , vnum **كَيْسٌ** idest integrum , & **وَمَكْسَرٌ** variatumque alterum .

Integrum fanè est , quod sui singularis in se fanam seruat formam , vt à **زَيْدٌ** Zæidus , addito **ون** fit plurale ,

زَيْدُونَ Zæidi , & in fæminino ab **هَيْدٌ** addito **ات** fit

plurale **هَيْدَاتٌ** Hendæ : nulla sui singularis in se prorsus facta variatione .

At è contrario plurale variatum illud est , quod finalia **ف**
C integri

integri additamenta respuens, sui singularis formam, vel mutatione vocalium, vel alicuius additione, aut subtractione

literæ, in se semper variatum admittit, vt ex رَجُلٌ

vir, fit plurale variatum رِجَالٌ viri, & ex كِتَابٌ

liber, fit plurale كُتُبٌ libri, variatis vocalibus, ad-

ditis, subtractisque literis: nam رَجُلٌ quæ in singulari

habebat fatha, in plurali statim suscipit Kesram, & ج scilicet

quæ sub dhamma manebat, in plurali mutata est sub fatha, sic

كُتُبٌ Kesram, & ت fatham, in dhammam ipsam variatam recipit in plurali, hinc sublata, illic aleph litera addita, variationis gratia: Quamobrem plurale variatum ab Arabibus dictum est, non fractum, vt quidam ex nostris, non doctrinalem, sed vulgi sequentes sensum, malè interpretati sunt; quæ quidem variatio sex modis fit.

Primo literæ additione tantum, vt à صِدْوٌ furculus pal-

mæ, صِدْوَانٌ furculi.

Secundo solū litteræ subtractione, vt à قَرَبٌ vter, قَرَبَةٌ vtres.

Tertiò vocalium tantummodo variatione, vt ab أَسَدٌ leo, fit أَسَدٌ leones.

Quarto additione, & variatione simul, vt à جَلٌّ

Came-

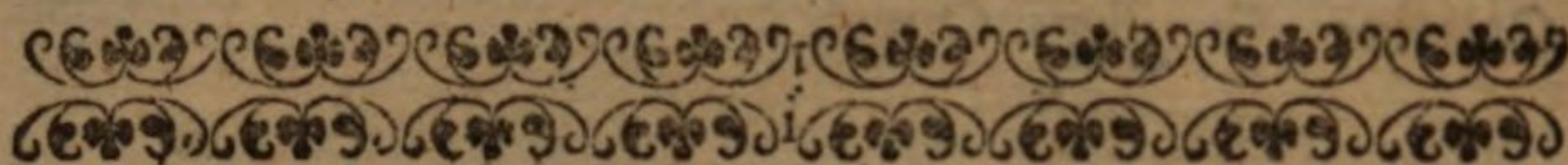
Camelus, fit ^{حَمَلٌ} Cameli.

Quinto, subtractione pariter, & variatione, ut à ^{رَسُولٌ}
Apostolus, ^{رَسُولٌ} Apostoli.

Sexto, additione, subtractione, simulque variatione, ^{بَشَرٌ}
ut ab ^{بَشَرٌ} homo, fit ^{بَشَرٌ} homines.

Hi variandi modi sunt benè notandi, quia plurale hoc,
ob defectum communis linguæ, nobis valde difficile est.
In his ergo quatuor, Rafæ signum, nempe nominatiui, sem-
per est dhamma.

العربي

Arabicus Textus .

المتن

وَأَمَّا الْوَاوُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي مَوْضِعَيْنِ فِي
جَمْعِ الْمَذَكَّرِ السَّامِ، وَفِي الْأَسْمَاءِ الْخَمْسَةِ، وَهِيَ
أَبُوكَ وَأَخُوكَ وَخُوكَ وَفُوكَ وَذُومَالُ

الأفريقية

Latina Interpretatio .

الترجمة

Sed & vau erit quoque signum Rafæ in duobus locis, in plurali masculino integro, & in his quinque nominibus, quæ sunt; pater tuus, & frater tuus, & socer tuus, & os tuum, & possessor divitiarum,

الدوماوي

Thomea expositio ,

الشرح

Litera و est signum etiam Rafæ, vice dhammæ, in duobus, inquit, locis, in plurali masculino integro, vt جاء الزيدون venerunt Zæidi: vbi additio و Rafæ signum est, & ن pluralis, Per oppositum verò in verbo,

vt **يَضْرِبُونَ** verberant, و pluralis, & ن Rafæ indicium est: quia eius subtractio aliorum casuum est signum.

Secundò in quinque citatis nominibus defectiuis, ac pronomine affixis, و est etiam signum Rafæ: quorum exempla clara habentur ex textu, quibus dictio **هَذُوكَ** verenda tua, à quibusdam interponitur, eo quòd per literas **وَاي** more ipsorum inflectitur: communiter tamen, qui a per simplices vocales frequentius, ac elegantius declinatur, nempe **هَذُوكَ** & **هَذُوكِ** & **هَذُوكِ** muliebria tua, propterea rationabiliter hic omittitur.

Ceterum hìc solum notandum est, quod sicut tria signa principalia positiua, signatos suos indicant casus, nempe dhamma nominatiuum, fatha accusatiuum, & Kesra ceteros, præter vocatiuum: ita tres **وَاي** literæ eorum cognatæ, ac vicariæ, in prædictis quinque vel sex nominibus eosdem casus significant, nimirum و nominatiuum, | accusatiuum, & ي ceteros præter vocatiuum: quippe qui, vt suo dicetur loco, nominatiuo vel accusatiuo gaudet.

العربي

Arabic textus.

المتن

وَأَمَّا الْأَلِفُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي تَنْنِيَةِ الْأَسْمَاءِ
 خَاصَّةً ۝ وَأَمَّا الدُّوْنُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلرَّفْعِ فِي
 الْفِعْلِ الْمُصَارِعِ إِذَا أَتَى بِهِ ضَمِيرُ تَنْنِيَةٍ أَوْ ضَمِيرُ
 تَجَمُّعٍ أَوْ ضَمِيرُ الْمَوْثِقَةِ الْمُخَاطَبَةِ ۝

الأفرنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Aleph autem erit etiam signum Rafæ, in duali
 nominum præcisè. Nun vero erit quoque signum
 Rafæ in verbi modhareo, cum adiunctum fuerit
 ei signum dualis, aut indicium pluralis, aut nota
 fæminini secundæ personæ.

الدوماوي

Thomea Expositio.

الشرح

DVo vltima vicaria Rafæ signa hîc explicantur, nempe
 ن, & ا.

Aliph quippe est signum nominatiui in duali nominum,
 propriè,

propriè , & præcisè , vt à زَيْدٌ singulari , additis اَن fit

duale زَيْدَان duo Zæidi , vbi | non solum dualitatis formam , verum & Rafæ , vt dictum est , signum refert .

ن verò , inquiunt , vicem motionum , ac tanuin suorum singularium , gerit .

Cum duali hoc formationis iungitur à quibusdam duale aliud significationis , vt كَلَامُهُمَا ambo , & كِتَابُهُمَا

ambæ , & اِثْنَانٌ duo , & اِثْنَتَانِ duæ , quæ cum singularia non habeant , à quibus formentur , dualia tantum , significationis vocantur .

Ipsa ن denique signum Rafæ efficitur in modhareo , quando ibi vel | dualitatis nota , ante eandem ن iungitur , vt يَضْرِبَانِ verberant duo , & تَضْرِبَانِ verberatis vos duo .

Vel و pluralis masculini indicium , vt يَضْرِبُونَ verberant illi , & تَضْرِبُونَ verberatis vos .

Vel ي secundæ personæ singularis fæminini signum , vt تَضْرِبِينَ verberas tu fæmina .

In his igitur quinque permanentia ن Rafæ signum gerit pro dhamma .

العربي

Arabicus Textus .

المتن

وَلِلنَّصَبِ خَمْسُ عَلَامَاتٍ الْفَتْحَةُ وَالْأَلِفُ وَالْكَسْرَةُ
وَالْيَاءُ وَحَذْفُ النُّونِ ۞ قَالِمَا الْفَتْحَةُ فَتَكُونُ
عَلَامَةً لِلنَّصَبِ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ فِي الْأَسْمِ الْمَقْرَدِ وَ
وَجَمْعِ التَّكْسِيرِ وَفِي الْفِعْلِ الْمُضَارِعِ إِذَا دَخَلَ
عَلَيْهِ نَاصِبٌ وَلَمْ يَتَّصِلْ بِأَخْرِهِ سَتَى ۞

الأوركية

Latina Interpretatio .

الترجمة

Et Nasbæ quinque sunt signa ; fatha , & Aleph ,
& kefra , & يا , & subtractio Nun . At fatha ,
erit quippe signum Nasbæ in tribus locis , in no-
mine singulari , & plurali variationis , & in verbi
modhareo , quando aduenerit ei Nasbans , & non
fuerit adiunctum in fine eius quidquam .

Thomea

الدُّمَّاءِي

Thomea Expositio .

السَّرْحُ

EX quinque dictis , principale Nasbæ signum est fatha ,
& hoc , inquit , tribus in locis , in nomine singulari ,

vt **رَأَيْتُ زَيْدًا** vidi Zæidum . **وَعَبْدُ اللَّهِ** & Abdallahu ,

وَالْقَتَى puerum .

Secundo in plurali variationis , vt

رَأَيْتُ الرُّيُودَ وَالْهَبُودَ وَالْأَسَارَى وَالْعُدَارَى

Vidi Zæidos , & Hendas , & captiuos , & virgines .

Tertio in modhareo cui à principio adhæret nasbans

utpote **لَنْ** &c. Et ad finem ex ijs quatuor **اوى ن** ad-

dititijs nulla fuerit , vt **لَنْ يَضْرِبَ** nequaquam verberat

& **لَنْ يَخْشَى** non timet , &c.

العربي

Arabicus textus .

المتن

وَأَمَّا الْأَلِفُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلنَّصَبِ فِي الْأَسْمَاءِ
 الْخَمْسَةِ نَحْوُ رَأَيْتُ أَبَاكَ وَأَخَاكَ وَمَا أُسْبِهَ ذَلِكَ
 وَأَمَّا الْكَسْرُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلنَّصَبِ فِي حَجَرِ الْمَوَدَّاتِ
 السَّامِ ۝ وَأَمَّا الْيَاءُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلنَّصَبِ فِي
 التَّنْيَةِ وَالْجَمْعِ ۝ وَأَمَّا حَذْفُ الدُّونِ فَيَكُونُ
 عَلَامَةً لِلنَّصَبِ فِي الْأَفْعَالِ الَّتِي رَفَعُهَا بِثَبَاتِ
 الدُّونِ ۝

الأفرنجية

Latina interpretatio .

الترجمة

Aleph autem erit quoque signum Nasbæ in
 nominibus quinque , videlicet , vidi patrem
 tuum , & fratrem tuum , & his similia . kesra
 verò erit etiam signum Nasbæ in plurali fæmini-
 no integro . Sed & ي erit quoque signum Nas-
 bæ in duali , & plurali . At reiectio ن , erit quip-
 pe

pe signum Nasbæ in verbis , quorum Raza est
per stabilitatem, ac constantiam ن.

الدُّمَاطِي

Thomea expositio .

الشرح

R Eligua quatuor Nasbæ signa vicaria fathæ , hîc de-
clarantur . Primumque ا , quæ in supra memoratis
quinque nominibus , nempe

رَأَيْتَ أَبَاكَ وَأَخَاكَ وَحَمَاكَ وَفَاكَ وَذَا مَالٍ

Vidi patrem tuum , & fratrem tuum , & socerum tuum ,
& os tuum , & possessorem opum , Nasbæ signum refert .

Vnde رَأَيْتَ dicitur nasbanis , أَبَاكَ nasbata : & ا nasbæ
signum , nempe accusatiui nota .

Secundum est Kesra , vt خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ Creauit

Deus cælos , & رَأَيْتَ الْهِنْدَاتِ vidi Hendas . In plu-

rali hoc , nasbæ signum , ponitur Kesra , & ratio , quia sicut
in plurali masculino integro , tantum duo casuum signa
conceduntur , videlicet وَن pro nominatiuo , & بِن pro

reliquis : ita in plurali fæminino integro , tantum ت &
ت sibi correspondentia conueniunt . Propterea non per
fatham , sed præter regulam nasbatur per Kesram , eius hic
locum tenentem .

Tertium est ي quæ in duobus locis nasbæ signum consti-
tuitur , in duali , vt رَأَيْتَ الرَّيْدَيْنِ vidi duos Zæidos ,

& in

& in plurali masculino integro, vt **رَأَيْتُ الرِّدِّيْنَ** Vidi
 Zæidos multos : vbi nulla est differentia, nisi in positione
 vocalium : nam **ي** dualis literam præcedentem fathatam
 & sequentem semper exigit Kesratam : pluralis verò è con-
 trario .

Quartum est subtractio, siue reiectio **ن** ab his quinque,

يَفْعَلُونَ تَفْعَلُونَ & **يَفْعَلَانِ تَفْعَلَانِ**

تَفْعَلِينَ in quibus sicut permanentia **ن** Rafæ indicium
 fuit, vt dictum est, ita nunc sublatio eius, Nasbæ signum
 extat, vt

لَنْ يَفْعَلَا تَفْعَلَا وَأَنْ يَفْعَلُوا تَفْعَلُوا وَأَنْ تَفْعَلِي
 non operantur duo, &c.

العربي

Arabicus Textus .

المتن

وَلِلْحَقْفِزِ ثَلَاثُ عَلَامَاتٍ الْكَسْرُ وَالْيَاءُ وَالْفَتْحَةُ
فَأَمَّا الْكَسْرُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلْحَقْفِزِ فِي ثَلَاثَةِ
مَوَاضِعَ فِي الْأَسْمِ الْمَفْرَدِ الْمُنْصَرَفِ وَجَمْعِ التَّكْسِيرِ
الْمُنْصَرَفِ وَجَمْعِ الْمُؤَنَّثِ السَّامِ وَأَمَّا الْيَاءُ
فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلْحَقْفِزِ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ فِي الْأَسْمَاءِ
الْحَمْسَةِ وَفِي التَّنْبِيَةِ وَالْجَمْعِ

الأفرنجية

Latina Interpretatio .

الترجمة

Et Chafdhæ tria sunt signa , kesra , & fa-
tha . At kesra ecit quippe signum Chafdhæ tribus
in locis ; in nomine singulari declinabili , & in
plurali variationis declinabili , & in plurali fæmi-
nino integro . Ipsa autem ي erit quoque signum
Chafdhæ tribus in locis ; in nominibus quinque
& in duali , & plurali .

Thomea

EX tribus, duo tantū Chafdæ signa, in hoc proponuntur explicanda textu : nempe Kefra principale, & ^ي vicarium . Kefra quippe tribus in locis , inquit , Chafdhæ signum reperitur ,

Primo , in nomine singulari declinabili , seu per omnes casus , & tanuin reuolubile , vt ^{مررت بريد وعمر} appropinquaui Zæido , & Amro . Quæ quidem nomina non dualia , neque pluralia , sed singularia sunt , atque declinabilia , & reuolubilia per omnes casus dicuntur , quia de Rhafæ ad Nasbæ casum , & de Nasbæ ad Chafdæ statum reuoluuntur , tanuinque recipiunt , quod secus de irreuolubili accidit .

Secundo in plurali variationis declinabili , seu reuolubili , vt ^{مررت برجال وزيد} appropinquaui viris , & Zæidis .

Tertio , in plurali fæminino integro (non addidit , ^{منصرف} quia hoc semper reuolubile est) vt

^{مررت بالمؤمنات} appropinquaui mulierib. fidelibus : nisi fuerit nomen proprium , quia tunc à quibusdam fit reuolubile , idest cū tanuin , vt ^{غرفات} proprium nomen loci , &

^{أدرعات} nomen proprium cuiusdam oppidi Damasci .

A qui-

A quibusdam verò ratione proprietatis , & fæminini generis fit irreuolubile , idest , sine tanuin , vt عُرْفَاتُ &

أَذْرَعَاتُ .

Litera verò ي Chafdhæ signum est tribus in locis similiter .

Primo in nominibus quinque , vt

مَرَرْتُ بِأَيْدِيكَ وَأَخِيكَ وَحَمِيكَ وَفِيكَ وَذِي مَالٍ

appropinquaui patri tuo , & fratri tuo , & focero tuo , & ori tuo , & possessori opum .

Secundo , in duali indifferenter , vt

مَرَرْتُ بِالزَّيْدَيْنِ وَالْهَنْدَيْنِ appropinquaui duobus Zæidis , & duabus Hendis .

Tertio , in plurali scilicet masculino integro , vt

مَرَرْتُ بِالزَّيْدِيْنَ وَالْمُسْلِمِينَ appropinquaui Zæidis , & Mahomedanis .

الْعَرَبِيّ

Arabicus Textus .

الْمَثْنُ

وَأَمَّا الْفَتْحَةُ فَتَكُونُ عَلَامَةً لِلْحَقِيقِ فِي الْأَسْمَاءِ الَّتِي
لَا يَنْصَرِفُ ۝

الْأَفْرِجِيَّةُ

Latina Interpretatio .

الْتَرْجُمَةُ

Fatha verò erit quoque signum Chafdæ in nomine , quod non reuoluitur .

الدُّوْمَاوِيّ

Thomea Expositio .

الْمُسْرَحُ

Hic tandem ponitur fatha , tertium Chafdhaë signum , pro Kesra , in nominibus irreuolubilibus, idest, non admittentibus tanuin , neque giarrum . Hæc verò non admittentia , seu impedientia **المَرْفُ** scilicet, per mutationē, seu reuolubilitatem , sunt nouem : quorum septem duas impediendi causas habere necesse est : alia vnam tantum , duarum vice , nempe **التَّانِيَّةُ & الْجَمْعُ** Hæc autem impedientia sunt .

Primum

Primum **العلمية** proprietas, idest, quando nomen

est proprium, vt **زَيْنَبُ** Zæinaba.

Secundum **التانيّة** fæminini ratio, scilicet, cum no-

men est fæmininum, vt **طَلْحَة** Talhata.

Tertium **وزن الفعل** mensuratio verbi, vtpote,

quando nomen eius habet formam, sicut **يَزِيدُ** Iazidus.

Quartum **العدل** declinatio, seu deuiatio, quando sci-
licet nomen à sua originali forma declinat, vt **عَمْرٌ** Oma-
rus.

Quintum **التركيب** compositio, videlicet quando
vnius rei nomen ex duabus componitur vocibus, vt
بَعْلَبَكْ BaalabaKka.

Sextum **الجمّة** barbaries, scilicet cum nomen non Ara-
bicum, sed alterius est idiomatis, vt **دَاوُدُ** David.

Septimum **الألف والذون** idest, quando hæ duæ lit-
teræ iunguntur in fine nominis, vt **عَمْرَانُ** Emranus.

Octauum **الوصف** attributio , aut adiectio , videlicet quando nomen est adiectiuum , vt **أحمر** rubicundus .

Nonum **الجمع** pluralitas , idest , cum nomen plurale sic terminatur , vt **مساجد** templa , & **مصايح** lucernæ .

Hæc siquidem nouem , tanuin à nomine prohibent , fatamque Chafdhæ loco substituunt , ac nomen cui insunt ad tertium vsque casum irreuolubile faciunt , ideoque illud

غير المنصرف appellant .

Et quoniam ex his , ob quorundam diuisionem , vndecim constituunt species : primò quæ duas , vltimò quæ vnā , impediendi causam habent , subiiciemus .

Prima ergo species amplectitur nomina , quibus inest

العلمية والتانيث scilicet proprietas , & fæminini ratio ,

vt **مررت بفاطمة وزينب وسقر** appropinquaui Fatamæ , & Zæinabæ , & Sacaræ .

Secunda quibus inest **العلمية ووزن الفعل** idest , proprietas , & mensura verbi , vt

مررت بأحمد ويسكر وضرب appropinquaui Ahmedo , & IascKoro , & Dhorebo .

Tertia quibus inest **العلمية والعذل** scilicet proprietas ,

tas , & declinatio , vt مررت بغير زفر وعلاب
 appropinquaui Omaro , & Zofaro , & Gholaba : primum
 ab عامر , secundum à زافر , & tertium à غالبة ori-
 ginalibus declinat , seu deuiat .

Quarta quibus inest الْعِلْمِيَّةُ وَالْكَرْبُ scilicet
 proprietas , & compositio , vt
 مررت بعدي كرب وبعليكَ accessi iuxta Mad-
 Karebam , & BalabaKKam .

Quinta quibus inest الْعِلْمِيَّةُ وَالْجَمْعُ scilicet , pro-
 prietas , & barbaries , vt
 مررت بإبراهيم وإسحاق ويعقوب accessi : Abraha-
 mum , Ishacum , & Iacobum .

Sexta quibus inest الْعِلْمِيَّةُ الْأَلْفُ وَالذُّونُ scilicet
 proprietas , & additio | & ن in fine , vt
 مررت بعثمان وسليمان وشعبان accessi ad Oth-
 manum , & Salomonem . & sciabanum .

Septima quibus inest الْوَصْفُ وَالْأَلْفُ وَالذُّونُ scili-
 cet , attributio , & additio | & ن , vt
 مررت بسكران وعطشان وجميعان accessi ad
 ebrium , & sitibundum , & famelicum .

Octava, quibus inest **الْوَصْفُ وَوَزْنُ الْفِعْلِ** idest,

attributio & dimensio verbi, vt

مَرَرْتُ بِأَفْضَلٍ وَأَحْضَرٍ وَأَحْمَرٍ accessi ad præstantio-
rem, & viridem, & rubicundum.

Nona, quibus inest **الْوَصْفُ وَالْعَدْلُ** scilicet attributio

& declinatio, vt **مَرَرْتُ بِأَحَادٍ وَمَتْنٍ وَثَلَاثٍ وَرُبَاعٍ**

accessi ad singulos, & binos, & ternos, & quaternos, &c.
His omnibus duæ insunt impediendi causæ, vt ex allatis sa-
tis claret exemplis.

Decima, quibus inest

أَلِفُ التَّانِيثِ الْمَمْدُودَةِ وَالْمَقْصُورَةِ aleph fæmininæ
longa, & brevis, vt

مَرَرْتُ بِصَحْرَاءَ وَعَدْرَاءَ وَبُحْبُلَى وَذِكْرَى
accessi ad campum, & virginem, & prænantem, & me-
moriam.

Undecima, quibus inest **صِيغَةُ مُنْتَهَى الْجُمُوعِ** idest,

formatio finis pluralium iuxta mentem **مَفَاعِلُ**, &

مَفَاعِيلُ vt **صَلَّيْتُ فِي مَسَاجِدُ** oravi in templis, &

قَرَأْتُ فِي مَصَاحِفُ legi ad lucernas.

His duobus ultimis, vna tantum duarum vice causarum
inest, sufficiens quidem ad constituendum nomen irreuo-
lubile,

lubile, quia ambo à finis terminatore, causam impediendi reuolubilitatem sumunt.

Sed notandum est, si omnibus his affixum addatur, vel

articulus ال, quibus inest applicetur, ad priorem redire statum, nempe giarram facere, ac reuolubilia fieri, ut

مررت بعمانيكم appropinquavi Othomano vestro

وأنتم عاكفون في المساجد & vos insistitis in

templis.

Pro his quoque impredientibus, aliquæ essent conditiones obseruandæ quæ ne breuem hanc expositionem ad nimiam trahant prolixitatem, ommittimus, maximè quia ex adductis exemplis à studioso, ac solerti sine difficultate dignosci possunt.

العربي

Arabicus textus.

المشهور

وَلِلْجَزْمِ عَلَامَتَانِ السَّكُونُ وَالْحَذَقُ ۖ فَأَمَّا
السَّكُونُ فَذِكْرُ عَلَامَةِ الْجَزْمِ فِي الْفِعْلِ الْمُضَارِعِ
الصَّحِيحِ الْأَجْرُ ۖ وَأَمَّا الْحَذَقُ فَيَكُونُ عَلَامَةً
لِلْجَزْمِ فِي الْفِعْلِ الْمُضَارِعِ الْمَعْتَلِ الْأَجْرُ وَفِي الْأَفْعَلِ
الَّتِي رَفَعَهَا يَثْبُتُ الثَّنُونُ ۖ

الأفرنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Et Gezmæ duo sunt signa, quies, & subtractio.
Quies autem est signum Gezmæ in verbi modh-
areo sani vltima. At subtractio erit quippe si-
gnum Gezmæ in verbi modhareo infirmi vltima:
& in verbis, quorum Rafaa est per constantiam
Nun.

Thomea

الدوماري

Thomea Expositio .

الشرح

Quartus , & vltimus declinationis casus est Gezma ,
cuius , inquit , duo sunt signa : Quies principale , &
subtractio vicarium .

Quies per gezmantis accessum , vocalem tollit à Modha-
reo , & subtractio literam .

Ipsa ergo quies signum gezmae est in Modhareo , vltima
litera sano , & additijs non impedito , vt **م يَضْرِبُ** non

erberauit , vbi **م** est gezmans , & **يَضْرِبُ** gezmatum

per **م** , & signum Gezmae est quies , per figuram **و** , defi-
gnata . Sed subtractio literae est signum Gezmae in duobus
locis .

Primò in Modhareo infirmo , cuius nempe vltima , vna
ex **واي** literis erit , vt à **يَدْعُو** per gezmantis accessum ,

fit **م يَدْعُو** non vocauit , & à **يُخَسِّي** cum aleph bre-

ui , fi **م يَخْسِي** non timuit , & à **يُرِي** cum **ي**

fit **م يَرِي** non proiecit , vbique pro Gezmae signo ,
infirmis subtractis literis , cognatisque earum vocali-
bus , ibi tanquam absentiae cuiusque indicium , perma-
nentibus

Secundo in verbis, quorum Razaam permanentia nun
designat, & sunt illa quinque supra enumerata, quibus
statim atque aduenerit gezmans, subtrahitur Nun, & talis
subtractio literæ, gezmae signum indicat pro fokun, vt

لَمْ يَضْرِبَا تَضْرِبَا لَمْ يَضْرِبُوا تَضْرِبُوا لَمْ تَضْرِبِي

Hæc de casuum signis.

العربي

Arabicus Textus.

اللات

فصل

S E C T I O.

الْمُعْرَبَاتُ قِسْمَانِ قِسْمٌ يُعْرَبُ بِالْحُرُكَاتِ وَقِسْمٌ
 يُعْرَبُ بِالْحُرُوفِ فَالَّذِي يُعْرَبُ بِالْحُرُكَاتِ أَرْبَعَةٌ
 أَنْوَاعُ الْأَسْمِ الْمَعْرُودِ وَجَمْعُ التَّكْسِيرِ وَجَمْعُ الْمُؤَنَّثِ
 السَّامِ وَالْفِعْلُ الْمُضَارِعُ الَّذِي لَمْ يَنْتَهِ بِأَخْرَجِ سَيِّ
 وَكُلُّهَا تَرْفُحٌ بِالصَّمَةِ وَيَنْصَبُ بِالْفَتْحَةِ وَتُخَفِّضُ
 بِالكُسْرَةِ وَتَجْرُمُ بِالسَّكُونِ وَخَرَجَ عَنْ ذَلِكَ
 ثَلَاثَةُ أَشْيَاءٍ جَمْعُ الْمُؤَنَّثِ السَّامِ يَنْصَبُ
 بِالكُسْرَةِ وَالْأَسْمُ الَّذِي لَا يَنْصَرِفُ يُخَفِّضُ بِالْفَتْحَةِ
 وَالْفِعْلُ الْمُضَارِعُ الْمَعْدِلُ الْآخِرُ يَجْرُمُ بِحَذْفِ

آخره

Latina

Declinabilia in duplici sunt diuisione : quædam declinantur per motiones , & quædam declinantur per literas : quæ igitur declinantur per motiones , quatuor sunt specierum : Nomē singulare & plurale variationis , & plurale fæminini integrū , & verbum modhareum , quod non habuerit adiunctum in fine suo quidquam . Omnia autem hæc rafaantur per dhammam , & nasbantur per fatham , & chafdhanur per kefram , & gezmanur per fokun . Et excepta ab his , tria sunt : plurale fæmininum integrum (quod) nasbatur per kefram , & nomen quod non reuoluitur , chafdhanur per fatham , & verbum Modhareum infirmum vltima (quod) gezmatur per subtractionem vltimæ suæ .

الدوماي

Thomea expositio .

الشرح

C Aput hoc , non eadem inscribitur voce , nempe باب

sicut cetera huius libri capitula , sed فصل idest , diuisio , seu sectio nuncupatur , quia ad aliam minimè nos inducit pertractandam materiam : verum ad se hîc omnibus relectis , quæ de singulis casuum notis , sparsim in præcedenti tractauerat capite , vnica breui in primis , eorum diuisione facta , cuncta veluti summatim manifesta , ac vno quasi perspicienda intuitu , hac in sectione , vti in depicta tabula ,

la, legentium oculis exponit, atque perstringit. Prolixa igitur, iam dicta, declinationum materia per tot casuum signa diffusa, unica diuisione concluditur, nempe declinabilia, vel motionibus declinari, vel literis: quæ enim motionibus, seu signis vocalibus declinantur, quatuor sunt. & quæ literis consonantibus, quatuor similiter.

Octo igitur declinabilium species in summa, ex hac breui diuisione colliguntur.

Quatuor primæ, ex his per quæ declinatur, quatuor quoque suorum casuum signa, sibi constituunt, nempe dhammam, fatham, Kesram, atque soKun.

Quatuor verò ultimæ, ex his, per quas inflectuntur, literis, quatuor etiam sibi, tanquam suorum casuum notas, attribuant, scilicet و, ا, ي, ن, subtractione non exclusa.

Summa igitur declinabilium, atque signorum octenario numero concluditur, sicut casuum quaternario.

Hac autem præhabita diuisione, hoc in textu, tantum quatuor primas declinabilium species exponit. Quarum

prima, inquit, est nomen singulare, vt جاء زيدٌ venis

Zæidus, رأيت زيدا vidi Zæidum, مررت بزيدٍ ap-
propinquavi Zæido.

Secunda est plurale variatum, vt جاء الرجالٌ venerunt

viri, رأيت الرجال vidi viros, مررت بالرجال ap-
propinquavi viris.

Tertia, plurale sanum fæminini, vt جاءت أهلهنّ ve-
nerunt

nerunt Hendæ , رَأَيْتُ أَهْدَاتِ vidi Hendas ,

مَرَرْتُ بِأَهْدَاتِ accessi ad Hendas .

Quarta , verbum Modhareum additijs finalibus expo-
liatum , vt يَضْرِبُ verberat , لَنْ يَضْرِبَ non verbera-

bit , مِ يَضْرِبُ non verberauit .

Quatuor itaque hæ species , inquit , constanter , per
dhammam rafaantur , per fatham nasbantur , per Kesram
chafdchantur , & per fokun gezmantur regulariter .

Tribus exceptis , nempe plurali fæminino integro , quod
irregulariter per Kesram nasbatur , vt رَأَيْتُ أَهْدَاتِ
vidi Hendas , quod quidem regulariter per fatham esset
nasbandum , vt رَأَيْتُ أَهْدَاتِ , sed ob rationem supra
assignatam , hoc illi minimè conceditur .

Secundo , nomine irreuolubile , quod per fatham irregu-
lariter chafdhat , vt مَرَرْتُ بِأَحْمَدٍ وَمَسَاجِدِ accessi
ad Ahmedum , & templa , cum per Kesram iuxta regulam
chafdari deberet , sed nequit ob supra dicta impedi-
entia

Tertio

Tertio , excipitur verbum Modhareum infirmum vltima , quod non gezmatur secundum regulam per soKun ,

sed per subtractionem literæ , vt **م يغر** non pugnat ,

م يحس non timet , **م يرم** non proijcit , quia ni-

mirum hæ literæ ob earum infirmitatem , iam quiescunt , sed adueniente gezmante , in sui indicium , eas insuper & subtrahi necesse est ,

العربي

Arabicus textus.

اللاتين

وَالَّذِي يُعْرَبُ بِالْحُرُوفِ أَرْبَعَةٌ أَنْوَاعُ التَّنْبِيَةِ وَ
 جَمْعُ الْمَذَكَّرِ السَّامِ وَالْأَسْمَاءِ الْخَمْسَةُ وَالْأَفْعَالُ
 الْخَمْسَةُ وَهِيَ يَفْعُلَانِ وَتَفْعُلَانِ وَيَفْعُلُونَ
 وَتَفْعُلُونَ وَتَفْعُلِينَ وَأَمَّا التَّنْبِيَةُ فَرْفَعُ بِالْأَلِفِ
 وَتَنْصِبُ وَتُخَفِّضُ بِالْيَاءِ وَأَمَّا جَمْعُ الْمَذَكَّرِ
 السَّامِ فَيَرْفَعُ بِالْوَاوِ وَيُنْصِبُ وَتُخَفِّضُ بِالْيَاءِ
 وَأَمَّا الْأَسْمَاءُ الْخَمْسَةُ فَرْفَعُ بِالْوَاوِ وَتَنْصِبُ بِالْأَلِفِ
 وَتُخَفِّضُ بِالْيَاءِ وَأَمَّا الْأَفْعَالُ الْخَمْسَةُ فَرْفَعُ
 بِاللَّيْنِ وَتَنْصِبُ وَتُخَفِّضُ بِهَا

الأفريقية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Et quæ declinantur per literas, quatuor sunt
 specierum: Duale, & Plurale masculinum inte-
 grum

grum, & Nomina quinque, & Verba quinque :
 quæ sunt, operantur duo, operamini duo, & ope-
 rantur illi, & operamini vos, & operaris tu (fæ-
 mina) At Duale rafaatur quippe per |, & nasba-
 tur, & chafdhat per ي. Sed plurale masculi-
 num integrum rafaatur per و, & nasbatur, &
 chafdhat per ي. Nomina autem quinque ra-
 faantur per و, & nasbantur per |, & chafdhan-
 tur per ي. Sed & Verba quinque rafaantur per ن,
 & nasbantur, & gezmantur per subtractionem
 eius.

الدُّمَاقِي

Thomea Expositio

السَّيْرُ

Vltimas quatuor declinationum species, quæ literis
 motionum vicarijs declinantur, breuiter hîc expli-
 cat: quarum prima, inquit, est duale, quod quidem per
 | vice dhammæ rafaatur, vt جاءَ الرَّيْدَانُ venerunt duo
 Zæidi: & per ي vice fathæ simul nasbatur, vt

رَأَيْتُ الرَّيْدَيْنِ vidi duos Zæidos: atque chafdhat
 vice Kesræ, vt مَرَرْتُ بِالرَّيْدَيْنِ transiui prope duos
 Zæidos.

Secunda est plurale masculinum integrum, quod per و
 vice dhammæ rafaatur, vt جاءَ الرَّيْدُونَ venerunt Zæi-
 di: & per ي vice fathæ simul nasbatur, vt
 vidi

رَأَيْتُ الزَّيْدِينَ vidi Zæidos : atque giarratur vice

Kelræ , vt مَرَرْتُ بِالزَّيْدِينَ acceffi ad Zæidos .

Tertia, sunt nomina quinque, quæ per و quoque rafaan-
tur , vt

جَاءَ أَبُوكَ وَأَخُوكَ وَخَوُّكَ وَقَوُّكَ وَذَوُّكَ

venit pater tuus , frater tuus , &c. Et nasbantur per | , vt

رَأَيْتُ أَبَاكَ وَأَخَاكَ vidi patrem tuum , & fratrem tuum ,

&c. Et per ى chafdhantur , vt مَرَرْتُ بِأَبِيكَ وَأَخِيكَ

acceffi prope patrem tuum , & fratrem tuum , &c.

Quarta fpecies , quæ & octaua in ordine ponitur , ex
verbis quinque eft, quæ fimplici confiftentia ن vice dham-
mæ rafaantur , vt

يَفْعَلَانِ تَفْعَلَانِ يَفْعَلُونَ تَفْعَلُونَ تَفْعَلِينَ

operantur duo , &c. Et fubtractione eius vice fathæ , naf-
bantur , & eadem vice foKun gezmantur , vt

لَنْ يَفْعَلَا تَفْعَلَا لَنْ يَفْعَلُوا تَفْعَلُوا لَنْ تَفْعَلَا لَنْ تَفْعَلِي

وَلَمْ تَفْعَلِي non operantur duo , non eftis operati vos
duo , &c.

Patet igitur breuiter octo effe Declinabiliuum , feu de-
clinationum fpecies apud Arabes : octo quoque earum

figna pofitiua cafuum , nempe ب ب dhammam ,

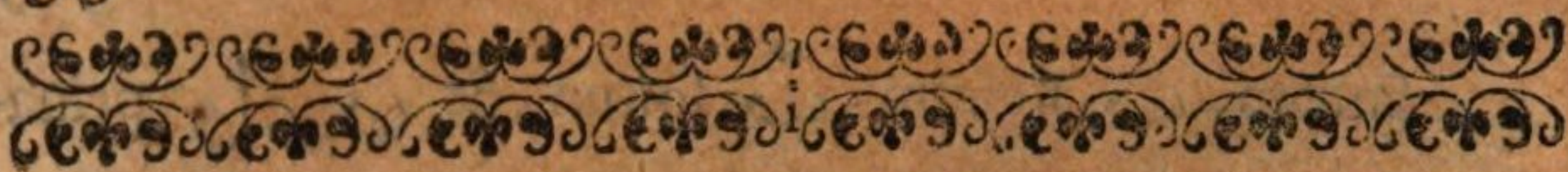
fatham ,

ب fatham, ك Kefram, ت soKun, & وای priua-
tium vnum, harum scilicet quatuor literarum subtractio-
nem.

Et casus earum quatuor tantum, proprijs etiam nomini-
bus expressos, nempe Razaam nominatiuum agentem,
Nasbam accusatiuum patientem, Chafdham, seu Giarram,
genitiuum, datiuum, ablatiuum exprimentem, & Gezmaam
Arabibus peculiarem, nulloque nostrorum correspon-
dentem, qui quidem casus primis illis, & quatuor vltimis de-
clinationibus, omnem declinabilitatis formam per sua si-
gna tribuunt.

Quare hic attendas velim, ne horum nomina, cum
vocalium nominibus confundas, vt quidam faciunt, voca-
lium arbitantes esse calium nomina, & e conuerso, quod
falsum est.

العربي

Arabicus Textus

المتن

بَابُ الْأَفْعَالِ

CAPVT VERBORVM.

الْأَفْعَالُ ثَلَاثَةٌ مَاضٍ وَمُضَارِعٌ وَأَمْرٌ تَحْوِضُ فِي
 نَضْرِبُ وَأَضْرِبُ فَالْمَاضِي مَقْتُوغٌ الْآخِرُ أَبَدًا وَالْأَمْرُ
 مُجَرَّوْمٌ الْآخِرُ أَبَدًا وَالْمُضَارِعُ مَا كَانَ فِي أَوَّلِهِ إِحْدَى
 الرَّوَائِدِ الْأَرْبَعِ يَجْمَعُهَا قَوْلُكَ أَنْتِيتَ وَهُوَ مَرْفُوعٌ
 أَبَدًا حَتَّى يَدْخُلَ عَلَيْهِ نَاصِبٌ أَوْ جَارِمٌ

الأفريقية

Latina interpretatio .

الترجمة

Verba sunt tria , Præteritum , Præsens , seu Futurum , & Imperatiuum ; vt verberauit , & verberabit , & verbera . Præteritum autem est fatham vltima semper , & Imperatiuum est gezmatum

tum vltima semper ; & Præfens, seu Futurum
 est id, in cuius principio vna est, superabundan-
 tiū quatuor, quas compræhendit dictum tuum
 انيت & est rafaatum femper, quousque ingre-
 diatur ipsum nasbans, aut gezmans.

الدوماري

Thomea expositio.

الشرح

C Vm nomen & verbum Modhareum apud Arabes simul
 declinentur, casibus eorum, & cum declinationibus,
 casuum quoque signis, quoad etymologiam in superiori-
 bus iam explicatis: in sequentibus verò præfatorum appli-
 cat regulas, ac earum exprimit vsus: & quæ tandem ad syn-
 taxin spectant, ordine prosequitur.

Et primò à verbo, quo diuiso, & ea quæ declinantur
 accepta parte, eius rafaantia, nasbantia, ac gezmantia,
 in hoc capite, breuibus assignat.

Deinde nominum rafaata, nasbata, ac chafdhata, eodem
 ordine, per diuersa huius libri capitula explicans, vsque
 in finem operis protenditur.

Verbum inquit itaque triplex est, Præteritū, cuius vltima
 tertiæ personæ litera perpetuò fathata est, vt ضرب ver-
 beravit.

Et Modhareum, quod in حال præsentem, in

استقبال futurum partitur, vt يضرب verberat, siue
 verberabit.

Et Imperatiuum, cuius quoque vltima gezmata semper
 est,

est, vt **أَضْرَبَ** verbera: primo & ultimo tanquam indeclinabilibus relictis: secundum, nempe Modhareum, tanquam sui propositi scopum illico assumit, ac quatuor sibi pro signo, seruilibus literis nempe **انبت** personas distinguuntibus, ad sui principium adiectis, ipsum more nominis declinari ac inflecti asserit.

Propterea **الْمُضَرَّعُ** idest, consimilis, nomen obtinuit,

quod scilicet in aliquib. nomini conformetur, ac assimiletur: cuius quidem similitudinis ratio in tribus maximè consistit.

Primò, in conformitate eius cum nomine agentis in motu vocalium, & quiete, ac in ipsamet significatione, vt **يَضْرِبُ** verberat, & **ضَارِبٌ** verberans est, utrobique prima est cum fatha, secunda quiescens, tertia cum Kesra, & vltima in casu Rafæ, & sæpissimè vnum pro altero usurpatur.

Secundò, in similitudine eius cum eodem in indifferentia, & proprietate: nam sicut **ضَارِبٌ** sine articulo, indifferens est & vagum, nec ad aliquem restringitur: & cum articulo statim restringitur, & vni signatæ personæ fit proprium: ita **يَضْرِبُ** sine **س**, aut **سَوْفَ** indifferens est ad tempus præsens, & futurum: sed si horum vnum illi addatur, vt **سَيَضْرِبُ** statim ad futurum determinatur.

Tertiò

Tertiò, in affinitate eius cum eodem nomine in susceptione literæ ل initio prædicati, cum particula ان suum præcesserit subiectum, sicut ان زَيْدًا ضَارِبٌ verè Zæidus est verberans, ita dicere poteris ان زَيْدًا لِيَضْرِبُ vtique Zæidus verberat.

Propter has ergo verbi Modharei cum nomine affinitates, veluti nomen apud Arabes declinatur: & ex se primitus rafaatum est semper, donec nasbans, aut gezmans illi aduenerit, vt يَضْرِبُ cuius quidem rafaantia, vt communis fert opinio, non est nisi horum absentia: eius verò nasbantia, ac gezmantia, in sequenti textu distinctè numerantur. Cætera de verbis, suo loco diffusius.

العَرَبِيّ

Arabicus Textus.

الْمَثْنُ

فَالنَّوَاصِتُ عَشْرَةٌ وَهِيَ أَنَّ وَلَنَ وَإِذَا وَكِي وَلَامُ كِي
وَلَامُ الْحَوْدِ وَحَيَّ وَالْجَوَابُ بِالْفَاءِ وَالْوَاوُ وَالْوَ

الْأَوْرَثِيَّةُ

Latina Interpretatio.

الترجمة

Nasbantia verò sunt decem, & ipsa sunt: quod,

& nequaquam, & benè, & vt, & ل vt, & ل nega-
tionis, & donec vt, & responsio per ف &, &
per و ac, & per او nisi.

الدومماوي

Thomea Expositio.

السج

Hæ decem particulæ præcisè verbum Modhareum
nasbantes, in duplici sunt differentia. Aliæ per se
nasbant, & istæ sunt quatuor primæ. Aliæ per ان post eas
subintellectum, & istæ sunt sex ultimæ.

Prima igitur illarum est ان cum fatha, particula quidem
nasbans, infinitiua, & cum alijs etiam adiungi potest, quæ
suo fungitur officio, siue infinitum eius fuerit rafaatum,
vt à يُجِبْنِي أَنْ تَقُومَ placet mihi quod surgas, fit per
infinitum يُجِبْنِي قِيَامُكَ placet mihi surgere tuum:
aut fuerit nasbatum, vt à رَغِبْتُ أَنْ تَقُومَ summopere
optaui quod surgas, fit per infinitum رَغِبْتُ قِيَامُكَ
optaui surgere, vel surrectionem tuam. Aut fuerit chaf-
dhatum, vt عَجِبْتُ مِنْ أَنْ تَقُومَ admiratus sum quod
surgas, reuoluitur per infinitum عَجِبْتُ مِنْ قِيَامُكَ
obstupui de surrectione tua.

Secunda

Secunda est **لَنْ** particula nasbans, negationis, & futuri, vt **لَنْ نَنْتَرِكَ** nequaquam recedemus, & **لَنْ أَضْرِبَ** nullatenus verberabo : nam & nasbat, & omnimodam futuri actus negationem adducit, vt satis claret.

Tertia est **إِذَا** vel **إِذَنْ** vtrique forma vsitatur, dicique particula nasbans, responsionis, & satisfactionis, tribus seruatis conditionibus.

I. Quod ipsa, huius & similis exhibitionis, vt **إِذَا أَزُورُكَ عَدَا** ego visitabo te manè, sit immediata responsio, scilicet **إِذَا أَكْرَمُكَ** optimè, ego honorabo te.

II. Quòd sit initio responsionis, nam non nasbat, scilicet **إِذَا أَكْرَمُكَ** ego benè honorabo te, quia

إِنَّا ipsam præcedens, impedit.

Et III. Quòd verbum ipsam subsequens, sit futurum, nam non nasbat **إِذَا أَطْنُكَ كَادِبًا** ergo, opinor te mendacem, quia præsens est, sibi que sit immediatum, quia inter ea nihil intercedere potest, nisi particula **لَا**, vt supposita **إِذَنْ لَا أَهْيَيْكَ** priori interrogatione, respondeatur, igitur non spernam te : & iuramentum, vt

إِذَا وَاللَّهِ أَحْسَنُ إِلَيْكَ age, per Deum, benefaciam tibi.

Quarta est **كِي** particula, inquit, infinitiua : quæ quidem non nasbat per se Modhareum, nisi cum illi **ل** causæ manifestum, vt **لِكِي** vel subintellectum, vt **كِي** præcesserit, ac particula negatiua **لَا** successerit, vt **لَا كِيَلَا** ne : exemplum primi, **لَا كِيَلَا تَأْسُوا** vt non æmulemini, vbi subtractio **أَنْ** **تَأْسُوا** signum est nasbæ. Exemplum secundi **كِيَلَا يَكُونُ** ne fiat. Hæ quatuor, vt dictum est, per se nasbant.

Quinta est **ل** ipseus **كِي** & hæc est prima illarum, quæ virtute **أَنْ** post se subintellectæ nasbant, & dicitur **ل** causalis giarrata, Modhareum nasbans, vt **جِيَّتْكَ لَأُزُورَكَ** veni ad te, vt te visitem : & reiecta **ل** dici potest

جِيَّتْكَ كِي أَزُورَكَ in eodem sensu. Quamobrem **لَا م كِي** dicta est, quia eius vice in oratione succedere potest, & resoluitur per **أَنْ**, vt **جِيَّتْكَ لَأَنْ أَزُورَكَ** in eadem significatione.

Sexta est **ل** negationis, quæ Modhareum nasbat, dum
ei

ei ^{لَمْ} ^{يَكُونْ} aut ^{مَا كَانَ} præmittitur, à quibus

etiam negationis nomen sumit, vt

^{لَمْ} ^{يَكُنْ} ^{اللَّهُ} ^{لِيُعَذِّبَهُمْ} non fuit Deus vt affligeret eos:

& ^{لَمْ} ^{يَكُنْ} ^{اللَّهُ} ^{لِيُغْفِرْ لَهُمْ} non extitit Deus, vt parceret illis, idest, Dei voluntas non fuit, vt affligeret, &

parceret: & similiter per ^{لَا} ^{يُغْفِرُ لَهُمْ} ^{أَنْ} resoluitur & cetera.

Septima est ^{حَتَّى} quæ futurum nasbat tantum, siue tanquam particula contractionis termini, vt

^{حَتَّى} ^{يَرْجِعَ} ^{إِلَيْنَا} ^{مُوسَى} quousque reuertetur ad nos Moyses: siue tanquam particula causalis, vt

^{أَسْلِمَ} ^{حَتَّى} ^{تَدْخُلَ} ^{الْجَنَّةَ} crede, vt ingrediaris Paradisum: quæ & per ^{أَنْ} ^{تَدْخُلَ} ^{الْجَنَّةَ} ^{أَنْ} resoluitur &c.

Octaua est ^{فَ} responsiua & causalis, quæ Modhareum nasbat per ^{أَنْ} post se subintellectam, duabus seruatis conditionibus.

I. Quod ipsa ^{فَ} sit subsequendum decem orationum, quæ sibi præmittuntur, responsio.

II. Quòd præmissæ sint causa sequentium ipsam. Decem præmittendæ orationes hæ sunt.

I. لِلْأَمْرِ imperij , idest , imperatiua , vt

زُرْنِي فَأَكْرِمَكَ visita me , quoniam honorabo te .

II. لِلدُّعَاءِ deprecationis , idest deprecatiua , vt

اغْفِرْ لِي يَا رَبِّ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ parce mihi ò Domine ,
profectò ingrediar Paradisum .

III. لِلدَّهْيِ prohibitionis , idest prohibitiua , vt

لَا تُخَاصِمْ زَيْدًا فَيَغْضَبَ ne increpes Zæidum , quia in-
dignabitur .

IV. لِلدُّعَاءِ فِي الدَّهْيِ deprecationis prohibitiua , vt

لَا تَوَاحِدْنِي فَأَهْلِكَ ne de me quæso vlciscaris , quia pe-
ribo .

V. لِلِاسْتِفْهَامِ interrogationis , vt

هَلْ زَيْدٌ فِي الدَّارِ فَأَمْنِي إِلَيْهِ nunquid Zæidus est in do-
mo , quia adibo illum .

VI. لِلْمَتَى optationis , vt لَيْتَ لِي مَالًا فَاحْجَ مِنْهُ

vtinam haberem pecuniam , quia peregrinationem institue-
rem ex ea .

VII. لِلرَّجِي spei , vt

لَعَلَّ زَيْدًا قَادِمٌ فَأَحْسِنِ إِلَيْهِ fortasse Zæidus adueniens
est , profecto benefaciam illi .

VIII. لِلْحَضِيضِ incitationis , vt

هَلَّا أَكْرَمْتَ زَيْدًا فَيَشْكُرُ Nunquid non honora-
sti Zæidum ! equidem gratias aget .

IX. الْعَرْضِ supplicationis , seu demulsiōis , vt

أَلَا تَنْزِلُ عِنْدَنَا فَتَصِيبُ خَيْرًا Eia , non descendes ad
nos , inuenies quidem bonum .

X. لِلذَّنْيِ negationis , vt لَا يُقَعَّدُ عَلَى زَيْدٍ قِيَمَاتٌ

Non iudicabitur Zæidus , quia morietur : idest , Non con-
demnabitur ad mortem , quia morietur .

Nona est و responsionis , & simultatis , nasbans Mo-
dhareum , dum illorum decem , sicut ف , fit responsio ,
& præcedentium , ac sequentium simultatem indicet : nam
inter hæc nulla differentia est , nisi quòd و causalitatem
sequentium , و verò simultatem indicat . Ideo illis eisdem
exemplis و vti possemus in و , suo seruato sensu , ac و
copulatiuum , pro ان causali posita .

Decima est ^{أو} exceptionis, & terminationis, nasbans,
 vt ceteræ, Modhareum, virtute ^{ان} subintellectæ, vt
 لا قتلن الكافر أو يسلم Certè occidam infidelem, aut
 credet. Et لا لرمك أو تعطيني حقى Cogam te
 certè, aut dabis mihi quod meum est. Hæc sunt decem
 nasbantia Modhareum tantum.

العربي

Arabic textus .

المثنى

وَالْجَوَازِمُ ثَمَانِيَّةٌ عَشْرٌ وَهِيَ لَمْ وَلَمَّا وَلَمْ وَلَمَّا وَ
لَمْ الْأَمْرُ وَالْدُّعَاءُ وَلَا فِي النَّهْيِ وَالْدُّعَاءُ وَابْتِ
وَمَا وَمِنْ وَمَهُمَا وَإِذَا وَآيَ وَمَتَى وَأَيَّانَ وَأَبْنِ وَ
أَنْتَى وَحَيْثَمَا وَكَيْفَمَا وَإِذَا فِي السَّعْرِ

الأفرنجية

Latina interpretatio .

الترجمة

Et gezmantia sunt decem & octo , & ipsa sunt :
Non , & Minime , & An non , & Nunquid non ,
& Imperij & deprecationis , & Ne in prohibi-
tione & rogatione , & Si , & Quod , & Qui , &
Quotiescunque , & Quum , & Quicunque , &
Quando , & Quandocunque , & Vbi , & Vbicun-
que , & Quocunque , & Quomodo , & Cum , in
carmine .

Thomea

Particulae verbum Modhareum gezmantes, decem & octo sunt, quae in duplici distribuuntur classe: quaedam enim vnum verbum tantum gezmant, & haec sunt primae sex: quaedam verò duo simul, & haec sunt reliquae duodecim, quae suis singulae singulis fient exemplis manifestae.

Prima in ordine iam praemisso est **لَمْ** particula quidem negans, & vnum gezmans verbum, nempe futurum, cuius quoque sensum statim in praeteritum vertit, vt **لَمْ يَلِدِ الْعَاقِرُ** Non genuit sterilis.

Secunda est **لَمْ** idem prorsus vt **لَمْ** negans, gezmans, & vertens, vt **لَمْ يَطِرَّ الْحِمَارُ** Non volauit asinus.

Tertia est **أَمْ** idem quoque, sed hamza interrogationis superaddita in sensu **مَا**, facit vt negatio negationis fiat affirmatio, vt **أَمْ تَشْرَحُ لَكَ صَدْرَكَ** Nunquid non aperuimus tibi pectus tuum, idest, secretum tuum?

Quarta est **أَلَمْ** idem similiter, vt **أَلَمْ أَحْسِنِ إِلَيْكَ** Nunquid non benefeci tibi?

Quinta est **لِ** imperatiui, vt **لِيَذِقْ دَوْسَعَةً** Expendat, seu faciat elæmosinam diues: & **لِ** deprecationis, vt **قُلْ** Quæso

لِيَقْضَ عَلَيْنَا رَبُّكَ Quæso iudicet super nos Domi-
nus tuus .

Sexta & لَا prohibitionis , vt لَا تَقْتُلْ Ne occidas: &
لَا rogationis , vt لَا تَتَوَاحَدْنَا Ne quæso vindictam sumas
de nobis .

Hæ sex vnum siquidem verbum gezmant , sequentes verò
duodecim duo simul , nempe primum conditionis : & retri-
butionis seu responsionis vltimum , si vtrumque est futu-
rum , vtrumque gezmant : quæ quidem dictiones , omnes
conditionales sunt ac gezmantes : quarum prima , & in or-
dine

Septima est اِنْ particula conditionalis , gezmans Mo-
dhareum prolatione , idest actu , per soKun , vt

اِنْ تَضْرِبَنِي اَضْرِبْكَ Si verberabis me , verberabo te :
& præteritum loco , idest vice seu pronomina , eo quòd soKú
ibi actu esse nō potest , & ad oppositū ل sensū eiusdē pte-
riti vertit in futurum , vt اِنْ قَامَ زَيْدٌ قُمْتُ Si surrexerit
Zæidus , surgam .

Octaua est مَا dictio rei expressiua , vt

مَا تَعْمَلُ اَتَعْمَلُ Quod facies , faciam .

Nona est مِنْ dictio personæ indicatiua , vt

مَنْ يَحْسِنْ اِلَيْكَ اَحْسِنْ اِلَيْهِ Qui , vel quis benefece-
rit tibi , benefaciam ei .

Decima

Decima est **مَهْمَا** dictio temporis indeterminati, vt
مَهْمَا تَخْرُجُ أَخْرَجَ Quotiescunque, vel quocunque
 tempore egredieris, egrediar: etiam rei & interrogatio-
 nis particula.

Vndecima est **إِذَا** particula temporis determinati, vt
إِذَا تَفْعَلُ أَفْعَلُ Quum operaberis, operabor.

Duodecima est **أَيَّ** dictio qualitatiua, aliquando perso-
 nae, aliquando alijs conueniens, vt

أَيُّهُمْ يَكْرِمْنِي أَكْرَمَهُ Quisquis, vel quicunque ho-
 rum me honore afficiet, honorabo eum: &

أَيُّ الدَّوَابِّ تَرْكَبُ أَرْكَبُ Quale iumentorum
 equitabis, equitabo.

Decima tertia est **مَتَى** dictio temporis determinati, vt

مَتَى تَرْجِعُ أَرْجِعُ Quando redibis, redibo.

Decima quarta est **إِذَا** dictio temporis indetermi-

nati, vt **وَإِذَا مَا تَعْدِلْ بِهِ الرِّيحُ يَنْزِلُ** Quandocunq;
 inclinabit eam ventus, cadet, idest, Quocunque momen-
 to inclinabit ventus ipsam arborem, cadet quod in ea in-
 uenietur.

Decima quinta est ^{أَيْنَ} dictio loci determinati, vt

^{أَيْنَ تَمُرُّ أَمْرٌ} Vbi, vel quò ibis, ibo : &

^{أَيُّمًا تَكُونُوا يَذْرُكُكُمُ الْمَوْتُ} Vbicunque fueritis, apprehendet vos mors.

Decima sexta est ^{أَيَّ} dictio loci indeterminati, vt

^{أَيَّ سَتَأْكُلُ} Vbicunque edes, edam.

Decima septima est ^{أَيُّمًا} dictio quoque loci inde-

terminati, vt ^{أَيُّمًا تَذْهَبُ أَذْهَبُ} Quocunque perges, pergam.

Decima octaua est ^{كَيْفَمَا} dictio modi, seu status

rei, vt ^{كَيْفَمَا تَجْلِسُ أَجْلِسُ} Quomodo, vel qualiter sedebis, sedebo.

Et ^{إِذَا} supernumeraria in versu, est dictio conditionalis, & gezmans duo verba, sicut supradicta, vt

^{إِذَا تَصَبَّكَ حَاضَةٌ فَتَحْمِلُ} Cum aduenerit tibi fames vehemens, suffer.

De his suo loco diffusius in libro centum casus agentium: hæcque de rafaantibus, & gezmantibus verbum Modhareum sufficiant.

باب مرفوعات الأسماء

Caput Rafaatorum Nominum.

العربي

Arabicus Textus.

المش

المرفوعات سبعة وهي الفاعل والمفعول الذي
 لم يسم فاعله والمبتدأ وخبره واسم كان وأخواتها
 وخبر إن وأخواتها والناذج للمرفوع وهو أربعة
 أسماء التثنية والعطف والتوكيد والبدل

الأفريقية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Rafaata sunt septem, & ea sunt: Agens, & Pa-
 tiens, cuius non nominatur agens, & Incæptum,
 & nuncium eius, & nomen verbi كان, & sororum
 eius, & Nuncium ان, & sororum eius; & sequens
 rafaat.

rafaatum, quod est quadruplex : Adiectio , & Copulatio , & Roboratio , & Commutatio .

الدُّمَّاوِي

Thomea Expositio .

السَّرْحُ

Casus agentibus in verbo Modhareo , iam explicatis : in sequentibus nomina, tam in nominatiuo agente, quam in accusatiuo patiente , & cæteris casibus obliquis constituta enumerat .

Et primò rafaata , scilicet in nominatiuo eleuata , quæ septem sunt , hic explicat : quorum primum est Agens , vt

قام زيد Surrexit Zæidus .

Secundum Patiens , vt ضرب زيد Verberatus est Zæidus .

Tertium , & quartum Incæptum , & nuncium eius , scilicet, suppositum & appositum, seu subiectū & prædicatum,

vt زيد قائم Zæidus est stans .

Quintum nomem , seu subiectum verbi كان , & sociorum eius , vt كان زيد قائما Fuit Zæidus stans , vbi زيد in nominatiuo ponitur .

Sextum Nuncium , seu prædicatum dictionis ان , & sociorum eius , vt ان زيدا قائم Vtique Zæidus est surgens .

Et septimum est sequens ipsa rafaata , quod quidem quadruplex est , scilicet Adiectiuum , quod conforme vocant

vt جاء زيد العاقل Venit Zæidus intelligens .

Et Copulatum, vt جاء زيد وعمر *Venit Zæidus*,
& Amrus.

Et Roboratum, vt جاء زيد نفسه *Venit Zæidus ip-*
semet.

Et Commutatum, vt جاء زيد أخوك *Venit Zæidus*,
frater tuus: quia errauit in loquendo, & pro Zæido dixit
corrigendo, & commutando, Venit frater tuus. De
quibus fusius (quia sua singulis per ordinem capita distri-
buit Author) in sequentibus dicemus.

بَابُ الْفَاعِلِ

CAPVT AGENTIS.

العربي

Arabicus textus.

المتن

الْفَاعِلُ هُوَ الْإِسْمُ الْمَرْفُوعُ الْمَذْكُورُ قَبْلَهُ فِعْلُهُ
وَهُوَ عَلَى قِسْمَيْنِ ظَاهِرٌ وَمُضْمَرٌ فَالظَّاهِرُ تَحْوِ
قَوْلِكَ قَامَ زَيْدٌ وَيَقُومُ زَيْدٌ وَقَامَ الرَّيْدَانُ وَيَقُومُ
الرَّيْدَانُ وَقَامَ الرَّيْدُونَ وَيَقُومُ الرَّيْدُونَ وَقَامَ أَحْوَكُ
وَيَقُومُ أَحْوَكُ ۞ وَالْمُضْمَرُ تَحْوِ قَوْلِكَ ضَرَبْتُ وَ
ضَرَبْنَا وَضَرَبْتَ وَضَرَبْتُمْ وَضَرَبْتُمَا وَضَرَبْتُمْ
وَضَرَبْتَنِي وَضَرَبَ وَضَرَبْتَ وَضَرَبْنَا وَضَرَبْتُمْ
وَضَرَبْتَنِي ۞

Agens est nomen rafaatum, commemoratum habens ante se verbum suum, quodque duplex est; Manifestum, & subintellectum. Manifestum, verbi gratia; Stetit Zæidus, & Stat Zæidus, & Steterunt duo Zæidi, & Stant duo Zæidi, & Steterunt Zæidi, & Stant Zæidi, & Surrexit ad standum frater tuus, & Surgit frater tuus. Et Subintellectum, ut est dicere: Verberavi, Verberauimus, & Verberasti, & Verberasti fæmin. & Verberastis duo, & duæ, & Verberastis vos masc. & Verberastis fæmin. & Verberavit masc. & Verberavit fæm. & Verberauerunt duo, & Verberauerunt duæ, & Verberauerunt illi, & Verberauerunt illæ.

Describitur hic Agens, & diuiditur, exemplisque manifestatur. In descriptione enim tria illi attribuuntur.

Primum quod sit Nomen, non Verbum, neque Particula.

Secundum quod sit rafaatum, non nasbatum, neque giarratum.

Tertium, quod antepositum habeat verbum suum, non postpositum: nam si postpositum foret, ut

زَيْدٌ قَامَ

Zæi-
dus

us stetit, secundum Grammaticos Zæidus non ultra agens,
sed incæptum diceretur, & **قَامَ** Nuncium, ac veluti

زَيْدٌ قَائِمٌ exponeretur in declinationis usu.

Ex diuisione autem duplex habetur Agens, scilicet,
Manifestum, & est quod voce distincta, post verbum in

oratione exprimitur, vt **قَامَ زَيْدٌ** &c. quæ satis ex textu

sunt clara. Et subintellectum, & est quod in verbo reclu-
sum, pronomen agentis coniunctum dicitur, ac per indi-
cium primæ, secundæ, aut tertiæ personæ innuitur, vt

ضَرَبْتُ Verberaui ego, &c. quæ patent in litera.

Sed obseruandum est, quod sicut pro agente manifesto
adduxit exempla de singulari, duali, & plurali masculinis,
& vnum ex quinque nominibus defectiuis, tam in præteri-
to, quàm in præsentī, & futuro. Ita possunt afferri simi-

lia ex fæmininis, vt singulare **قَامَتْ هِنْدٌ** Stetit Henda,

& **قَامَتِ الْهِنْدَانِ** Stat Henda. Et duale **تَقُومُ هِنْدٌ**

& **قَامَتِ الْهِنْدَاتُ**. Et plurali, vt **تَقُومُ الْهِنْدَانِ**

& **تَقُومُ الْهِنْدَاتُ**. Et ex plurali variationis, vt

& **تَقُومُ الْهِنْدُودُ** Steterunt Hendæ, & **قَامَتِ الْهِنْدُودُ**

& **يَقُومُ الرِّجَالُ** Steterunt viri, & **قَامَ الرِّجَالُ**

يَقُومُ الْقَوْمُ &c. In قام الْقَوْمُ Stetit populus, & his quidem omnibus Agens est manifestum.

At aduertendum est hinc etiam tam زيد , quam هند , cum sint nomina propria , in singulari non recipere articulum ال , sed statim atque duali , aut plurali numero augentur , communia fiunt , & ideo articulum liberè recipiunt , vt ab exemplis erudimur .

Similiter attendendum est , quòd sicut ex præterito duodecimi agentis indicia collegit , ita ex Modhareo totidem possunt colligi , vt اَضْرَبَ Ego verbero , يَضْرِبُ Ille verberat , &c.

Hæc autem tandem dicta sunt de Agente subintellecto coniuncto : sed de Agente subintellecto disiuncto , quod quidem euenit post اِلَّا , aut اِنَّمَا dicitur , vt

مَا ضَرَبَ اِلَّا اَنَا Non verberauit nisi ego : &

مَا ضَرَبَ اِلَّا اَنْحُنَا Non verberauit nisi nos : &

مَا ضَرَبَ اِلَّا اَنْتَ Non verberauit nisi tu , &

مَا ضَرَبَ اِلَّا اَنْتُمَا & مَا ضَرَبَ اِلَّا اَنْتِ &

مَا ضَرَبَ اِلَّا اَنْتُمْ & مَا ضَرَبَ اِلَّا اَنْتِ &

مَا

& مَا ضَرَبَ إِلَّا هِيَ & مَا ضَرَبَ إِلَّا هُوَ
 & مَا ضَرَبَ إِلَّا هُم & مَا ضَرَبَ إِلَّا هُمَا
 مَا ضَرَبَ إِلَّا هُنَّ .

Similiter dices **أَنَا** Non verberavit nisi

ego , & **أَنَا** Non verberavit nisi nos , &c.

Hæc in præterito , at in Modhareo , vt

أَنَا Non verberat nisi ego , &

أَنَا Non est qui verberat nisi ego , &c.

Et in imperatiuo non est nisi agens subintellectum con-

iunctum , vt **اضرب** Verbera tu , & **اضربا** Verberate

duo , & **اضربوا** Verberate vos , & **اضربي** Verbera-

tu fam. & **اضربا** Verberate duæ , & **اضربين** Verbe-
 rate fam. Hæc de Agente .

بَابُ الْمَفْعُولِ الَّذِي لَمْ يَسْمَعْ فاعِلُهُ

C A P V T P A T I E N T I S,

Cuius non est nominatum Agens.

العربي

Arabicus Textus.

اللاتين

وَهُوَ الْأِسْمُ الْمَرْفُوعُ الَّذِي لَمْ يَذْكُرْ مَعَهُ فاعِلُهُ فَإِنْ
كَانَ الْفِعْلُ مَاضِيًّا سَمَّيْنَاهُ أَوَّلَهُ وَكُسِرَ مَا قَبْلَ آخِرِهِ
وَإِنْ كَانَ مُضَارِعًا سَمَّيْنَاهُ أَوَّلَهُ وَفُتِحَ مَا قَبْلَ آخِرِهِ وَهُوَ
عَلَى قِسْمَيْنِ ظَاهِرٍ وَمُضْمَرٍ فَالظَّاهِرُ نَحْوُ قَوْلِكَ
ضَرَبَ زَيْدٌ وَيَضْرِبُ عَمْرُوٌ وَأَكْرَمَ زَيْدٌ وَيَكْرُمُ
عَمْرُوٌ وَالْمُضْمَرُ نَحْوُ قَوْلِكَ ضَرَبْتَ وَضَرَبْنَا وَ
ضَرَبْتَ وَضَرَبْتَ وَمَا أَشْبَهَ ذَلِكَ

Latina

الأفريقية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Est autem id, nomen rafaatum, cum quo non est commemoratum suum Agens: Si enim verbum fuerit præteritum, dhammata erit prima eius, & kesrata quæ ante ultimam eius est. Et si fuerit futurum, erit affecta dhamma prima eius, & fathata, quæ ante ultimam eius. Quod & duplex est, Manifestum, & Subintellectum. Manifestum enim, ut cum dicis, Verberatus est Zæidus, & Verberatur Amrus: & Honoratus est Zæidus, & Honoratur Amrus. Subintellectum, ut verbi gratia, Verberatus fui, Verberati fuimus, Verberatus fuisti, & Verberata fuit, & his similia.

الدوساوي

Thomea Expositio.

الشرح

INter rafaata nomina, secundum obtinet locum illud patiens, cuius, inquit, Agens non nominatur: nam verbum, dum in oratione suo priuatur Agente, statim loco eius constituit patiens, eique suas tribuit condiciones, nempe esse rafaatum, & eidem verbo postpositum, ut

ضرب زيد Verberatus est Zæidus, cuius originale est

ضرب عمرو زيداً, sed quia Agens, nempe عمرو fuit oc-

cult-

cultatum, ideo loco eius **زيد** substitutum est: sed nihilominus semper apparet patiens, licet Agentis induat similitudinem: nam si verbum duos regat patientes, vt

أَعْطَى زَيْدًا دِرْهَمًا Dedit Zæido nummos, semper pri-

mus, ac nobilior in nominatiuo effertur, secundus verò in accusatiuo sicuti erat relinquitur, vt **أَعْطَى زَيْدٌ دِرْهَمًا**

vbi ex secundi, status arguitur primi. Consequenter pro horum intelligentia, formam verbi passiu in prima & penultima radice litera, spectandam, tam in præterito, quam in Modhareo verbi sani, per vocalium notas actualiter assignat, vt

أُكْرِمَ Verberatus est, **صُرِبَ** Honoratus

est, **دُحِرَجَ** Reuolutus est, &c. dhammata prima, &

penultima Kefrata in præterito: & **يُضْرَبُ** Verberatur,

يُكْرَمُ Honoratur, **يُدْحَرَجُ** Reuoluitur: dhammata prima, & penultima fathata in Modhareo. Et in verbis

infirmis virtualiter, vt **قِيلَ** Dictum est, **بِيعَ** Venditum est,

سُدَّ Roboratum est, in præterito: at in Modhareo, vt **يُقَالُ**, & **يُبَاعُ**, & **يُسَدُّ** nec de eius impetatiuo fit mentio, quia passiu formam abhorret.

Per ordinem igitur, quâdo in oratione occultatur Agens, vicem eius primo supplet Patiens, vt dictum est.

Et si

Et si Patiens quoque ibi non fuerit , vicem ipsius Agentis
 supplebit infinitum , vt **ضَرْبٌ ضَرْبٌ سَدِيدٌ** Verbera-
 tum est verberatione vehementi .

Et si hoc non aderit , circumstantia temporis pro eo subin-
 trabit , vt **صِيَمُ يَوْمِ السَّبْتِ** Ieiunandum est die Sab-
 bati .

Et si hæc quoque defecerit , surget vice eius loci circun-
 stantia , vt **جُلِسَ مَكَانَكَ** Occupatus fuit locus tuus .

Et si hæc tandem deerit , aderit denique supplens vicem
 Agentis , giarrans & giarratum . vt **غَضِبَ عَلَى زَيْدٍ** Indi-
 gnatus est contra Zæidum , vbi **علي زيد** dicitur rafaatum

زيد loco , non signo , quia **علي** giarrans est , & **زيد**
 giarratum .

Patiens autem istud , tanquam agentis substitutum , non
 solum eandem sibi diuisionem facit , nempe esse aliud ma-
 nifestum , aliudue subintellectum : sed & omnia , quæ sub
 hac diuisione de agente ibi actiue dicta sunt , hic de se
 passiuè vult dici , vt de singulari in verbo puro

ضَرْبٌ وَ يُضْرَبُ زَيْدٌ , & in addito , vt

أَكْرَمَ وَ يُكْرَمُ عَمْرُو , & de duali , & plurali , vt
ضَرْبٌ وَ يُضْرَبُ الرَّيْدَانِ وَ الرَّيْدُونَ
 & in

& in defectiuo, vt ضَرَبَ وَيَضْرِبُ أَحْوَكُ, & in singulari fæminino, vt ضَرَبَتْ وَتَضْرِبُ هَذِهِ, & in duali, & plurali, vt ضَرَبْتِ وَتَضْرِبْنَ الْهَذَانِ وَالْهَذَاتِ, & in plurali masculino variato, vt

ضَرَبُوا وَيَضْرِبُونَ الرِّجَالَ, & in plurali fæminino variato, vt ضَرَبْتِ وَتَضْرِبْنَ الْهَنُودَ. Hæc de Patientibus manifesto.

Patiens autem subintellectum, ipsum quoque est duplex, videlicet, coniunctum, & disiunctum. Coniunctum, vt

ضَرَبْتُ Verberatus fui, ضَرَبْنَا Verberati fuimus,

ضَرَبْتَ Verberatus fuisti, ضَرَبْتِ Verberata fuisti,

ضَرَبْتُمَا Verberati fuistis duo, vel duæ, ضَرَبْتُمْ Verberati fuistis,

ضَرَبْتُمَا Verberatae fuistis, ضَرَبْتُمْ Verberati fuistis,

ضَرَبَ Verberatus fuit, ضَرَبَتْ Verberata fuit, ضَرَبَا Verberati fuerunt duo,

ضَرَبَتَا Verberatae fuerunt duæ, ضَرَبُوا Verberati fuerunt,

ضَرَبْنَ Verberatae fuerunt, ضَرَبُوا Verberati fuerunt,

Disiun-

Disiunctum verò , vt **مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنَا** Non verbera-

tus fuit nisi ego , **مَا ضَرَبَ إِلَّا نَحْنُ** Non verberatus fuit

nisi nos , **مَا ضَرَبَ إِلَّا أَنْتَ** Non verberatus fuit nisi tu

&c. Vel **إِنَّمَا ضَرَبَ أَنَا** Non verberatus fuit nisi ego ,

إِنَّمَا ضَرَبَ نَحْنُ Non fuit verberatus nisi nos ,

إِنَّمَا ضَرَبَ أَنْتَ Non fuit verberatus nisi tu , &c.

Patet igitur qualiter Pâtiens istud vicem agētis suppleat ,
ac primo inter rafaata collocatum , quomodo proinde
sequentes eius conditiones recipiat .

Caput

بَابُ الْمُبْتَدَاءِ وَالْخَبَرِ

Caput Incæpti, & Nunciij.

العربي

Arabicus Textus

المتن

الْمُبْتَدَاءُ هُوَ الْأَسْمُ الْمَرْفُوعُ الْعَارِي عَنْ الْعَوَامِلِ
الْلَفْظِيَّةِ وَالْخَبَرُ هُوَ الْأَسْمُ الْمَرْفُوعُ الْمُسْتَدُّ إِلَيْهِ تَحْوِ
قَوْلِكَ زَيْدٌ قَائِمٌ وَالرَّيْدَانِ قَائِمَانِ وَالرَّيْدُ وَثَقِ
قَائِمُونَ ۝ وَالْمُبْتَدَاءُ قِسْمَانِ ظَاهِرٌ وَمُضْمَرٌ
فَالظَّاهِرُ مَا تَقْدِمُ ذِكْرَهُ وَالْمُضْمَرُ أَنَّمَا عُسِرَ وَهِيَ
أَنَا وَتَحْنُ وَأَنْتَ وَأَنْتِ وَأَنْتِ وَأَنْتِ وَأَنْتِ وَأَنْتِ
وَهُوَ وَهِيَ وَهُمَا وَهُمُ وَهِنَّ تَحْوِ قَوْلِكَ أَنَا قَائِمٌ وَ
تَحْنُ قَائِمُونَ وَمَا أَسْبَبَهُ ذَلِكَ ۝ وَالْخَبَرُ قِسْمَانِ

Incæptum

مَقْرَدٌ وَغَيْرُ مَقْرَدٍ فَالْمَقْرَدُ نَحْوُ قَوْلِكَ زَيْدٌ قَائِمٌ
 وَغَيْرُ الْمَقْرَدِ أَرْبَعَةُ أَشْيَاءٍ الْجَارُ وَالْمَحْرُورُ وَالطَّرِيقُ
 وَالْفِعْلُ مَعَ فَاعِلِهِ وَالْمُبْتَدَأُ مَعَ خَبَرِهِ نَحْوُ قَوْلِكَ
 زَيْدٌ فِي الدَّارِ وَزَيْدٌ عِنْدَكَ وَزَيْدٌ قَامَ أَبُوهُ وَزَيْدٌ
 جَارُ بَنِي دَاهِيَةَ

الأفرنجية

Latina Interpretatio .

الترجمة

Incæptum est nomen rafaatum, nudum à re-
 gentibus pronunciatiuis ; & Nuncium est nomen
 rafaatum ei innixum : verbi gratia Zæidus (est)
 stans , & duo Zeidi (sunt) stantes, & Zæidi (sunt)
 stantes . Incæptum autem est duplex , Manife-
 stum , & Immanifestum ; Manifestum enim est id,
 cuius præcessit mentio . Immanifesta verò sunt
 duodecim , vtputa : ego , & nos , & tu , & tu fæm.
 & vos duo vel duæ , & vos , & vos fæm. ille , &
 illa , & illi duo vel duæ , & illi , & illæ : vt cùm di-
 cis ; ego sum stans , & nos sumus stantes , & quod
 assimilatum est his . At Nuncium est duplex ,
 Simplex , & non Simplex . Simplex enim est ,
 verbi gratia , Zæidus est stans : & non Simplex ,
 est quadruplex : Giarrans , & Giarratum , & Cir-
 cumstantia , & Verbum cum agente suo , & In-
 G cæptum

captum cum Nuncio suo : vt cūm dicis ; Zæidus
est in domo , & Zæidus est apud te , & Zeidus
stetit pater eius , & Zæidus ancilla eius est abiens.

الدُّومَاوِي

Thomea expositio .

الشرح

Incæptum & Nuncium , tertium & quartum rafaatorum
nominum occupant locum , & nihil aliud sonant quàm
suppositum & appositum , vel subiectum , & prædicatum .
Dicitur autem Incæptum , seu Inchoatum passiuè , quia
eo absolutè incipitur , & initium fandi sumitur ab Orato-
re : Nuncium verò in neutro , quia est , quod de eo enun-
ciatur , ac dicitur : vtriusque describit naturam , sed minus
appositè illam ipsius Nuncij inquiunt Expositores . Incæp-
tum ergo perpetuò nomen esse censetur , non verbum ,
neque particula : rafaatum semper , non nasbatum , neque
chafdhatum : nudum à regentibus , seu casus agentibus pro-
latiuis , ad differentiam agentis & nominis كان ac fororum
eius , quæ expressa exigunt suorum agentia casuum , nem-
pe Verbum .

Hoc autem Incæptum nomen vel est expressum in Ora-
tione , vt زيد قائم Zæidus est stans : vel est interpreta-

tum , vt أَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ Quòd ieiunetis bonum
est vobis : nam تَصُومُوا quod est verbum , interpretatur

nomen , & vt inchoatum exponitur hoc modo ,

صِيَامُكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ Ieiunium vestrum bonum est
vobis .

Sed

Sed sciendum est , quòd Incæptum , licèt regulariter in
Oratione sua anteponatur Nuncio , quandoque tamen
idem manens permissiue postponi potest , vt قائم زيد

Stans est Zæidus , & عاقل أنت Prudens es tu , &
في الدار عمرو In domo est Amrus , vbi Incæptum prola-
tione quidem est postpositum , sed sensu verè antepositum .

Sed quandoque necessariò postponitur , vt post sequen-
tes interrogationis voces , nimirum أين الكريم المدعم

Vbi nam est generosus beneficus ? & كيف المريض

Quomodo se habet infirmus ? & متى المتصرف
est ille abiens ? vbi Incæptum idem manens necessariò post-
ponitur , & dictiones istæ متى , كيف , & أين

Nunciij munus , & eiusdem Incæpti locum assumunt .

Quandoque verò & postponitur , & variatur , vtpote

si interrogatiua أ , vel negatiua ما , aut ليس prædi-
cato singulari , sequente subiecto dualis vel pluralis nume-
ri , præponantur : exempli gratia أقائم الزيدان Nunquid

stantes sunt duo Zæidi ? & ما قائم الزيدون Non sunt

stantes Zæidi , & ليس مضروب الرجال Non sunt

verberati duo viri , &c. vbi tam **ما قام** , quàm **اقام** , &

ليس مضروب quæ erant Nuncia , anteposita statim
fiunt Incæpta , ac præfata dualia & pluralia substantiua
tanquam Nuncia regunt , ac rafant : quod secus accidit , si
vtraque in numero concordant , nam illico ad pristinum
redeunt statum , & si Incæptum sit postpositum , vt

أَقَامَانِ الرَّبْدَانِ Num stantes sunt duo Zæidi ? &c.

Quando autem Incæptum & Nuncium in **تعريف** ,

تنكير coæquantur , libera est permutatio : quaecunque
enim præmiseris erit Incæptum , & quaecunque postpo-
fueris Nuncium , vt **زَيْدٌ صَدِيقُكَ** Zæidus est amicus

tuus , & **حَيْرَمِنْ زَيْدٍ** Melior est Zæido , &c.

Quando denique Nuncium fuerit complexum nominale ,
vt **زَيْدٌ أَخُوهُ حَكِيمٌ** Zæidus frater suus est sapiens : vel
verbale cum nomine , non cum pronomine , siue simplex
fuerit , vt **أَمْرٌ جَاءَ ابْنُهُ** Amrus venit filius eius : siue

compositum , vt **زَيْدٌ إِنْ جَاءَ نِي مَعَهُ أَكْرَمُهُ** Zæi-
dus si venerit ad me , magister eius , honorabo eum : tunc
nullo modo Incæptum postponi potest , sed semper præ-
ponitur , vt ex allatis claret exemplis ,

Nuncium

Nuncium verò , inquit , similiter est nomen rafaatum ,
ac ipsi Incæpto inhærens: vel potius Nuncium est pars com-

pletiua orationis ipsi Incæpto iuncta , vt **زَيْدٌ قَائِمٌ** Zæi-

dus est stans : Zæidus enim dicitur Incæptum , ac rafaatum
per ipsam incæptionem , & stans , Nuncium eius , sed ra-
faatum per ipsum Incæptum , à quo sustentatur : &

الزَّيْدَانِ قَائِمَانِ Duo Zæidi sunt stantes , &

الزَّيْدُونَ قَائِمُونَ Zæidi sunt stantes , & plurale variatio-

nis **الزَّيْدُودُ قِيَامٌ** Zæidi sunt stantes : & **هَذَا قَائِمٌ** Hē-

da est stans , & **هَذَانِ قَائِمَانِ** Duæ Hendæ sunt stan-

tes , & **هَئِذَا قَائِمَاتٌ** Hendæ sunt stantes : & plu-

rale variationis **هَئِذَا قِيَامٌ** Hendæ sunt stantes .

Incæptum autem est duplex , Manifestum , & Immani-
festum : Manifestum namque iam præcessit explicatio in

exemplis , scilicet **زَيْدٌ قَائِمٌ** , & **الزَّيْدَانِ قَائِمَانِ** , &

الزَّيْدُونَ قَائِمُونَ , &c. Sed Immanifesti disiuncti duo-

decim sunt partes , videlicet duodecim Pronominum per-

sonalium voces , vt **أَنَا قَائِمٌ** Ego sum stans , &

أَنْتَ قَائِمٌ Tu es stans , & **نَحْنُ قَائِمُونَ** Nos sumus stantes , &

stans , & أَنْتِ قَائِمَةٌ fæmin. Tu es stans , &

أَنْتُمَا قَائِمَانِ Vos duo vel duæ estis stantes , &

أَنْتَيْنِ قَائِمَاتٍ fæm. Vos estis stantes , &

هِيَ قَائِمَةٌ Ipse est stans , & هُوَ قَائِمٌ

Ipsa est stans , & هُمَا قَائِمَانِ Ambo vel ambæ sunt stan-

tes . هُنَّ قَائِمَاتٍ Ipsæ sunt stantes , & هُمْ قَائِمُونَ

Nuncium similiter est duplex , simplex , & non simplex . Simplex enim hic , vel singulare , non accipitur , vt contra duale & plurale distinguitur , sed vt complexo opponitur , vel ei simili : nam Nuncium vel singulare est , idest Sim-

plex , vt زَيْدٌ قَائِمٌ Zæidus est stans , & الرَّبْدَانِ قَائِمَانِ

Duo Zæidi sunt stantes , & الرَّبْدُونَ قَائِمُونَ Zæidi sunt stantes , &c.

Vel non Simplex , idest compositum , seu complexum , perfectum , aut ei simile : quod quidem quadruplex est , vt ex litera patet .

Dicitur autem complexum , quia ex verbo vel ex nomine expresso integratur : & hoc est duplex , verbale , vt
Zæidus

زَيْدٌ قَامَ أَبُوهُ Zæidus surrexit pater eius, & nominale,

vt زَيْدٌ جَارِيَتُهُ ذَاهِبَةٌ Zæidus famula ipsius est abiēs.

Vtrobique enim Zæidus est incæptum, & totum quod sequitur Nuncium complexum, in prima namque oratione, quia per verbum incipit, vtpote, Surrexit pater eius, dicitur verbale: & in secunda, quia per nomen, videlicet, Famula ipsius est abiens, appellatur nominale.

Sed si ex tribus constat incæptis, & nuncio, vt

زَيْدٌ أَبُوهُ عِلَامُهُ مَنْطَلِقٌ Zæidus est cuius pater seruus

eius est abiens: secundum, & tertium re spectu nunciij, scilicet مَنْطَلِقٌ dicuntur incæpta, sed respectu primi, sci-

licet زَيْدٌ nuncia, quatenus vnà cum مَنْطَلِقٌ faciunt vnum nuncium complexum.

Ei verò simile etiam est duplex, vel giarratum, vt

زَيْدٌ فِي الدَّارِ Zæidus est in domo.

Vel loci circumstantia affectum, vt زَيْدٌ عِنْدَكَ Zæidus apud te: in quibus Zæidus similiter est incæptum.

& tam عِنْدَكَ quàm فِي الدَّارِ nuncium complexum.

simile perfecto, appellatur: quia necessario per subintel-

lectam verbalem copulam integrari præsumitur, vt

زَيْدٌ كَائِنٌ فِي الدَّارِ Zæidus existens est in domo, vel

زَيْدٌ مُسْتَقَرٌّ عِنْدَكَ Zæidus est existens apud te. Hæc

de Incæpto, & Nuncio.

بَابُ الْعَوَامِلِ الدَّاخِلَةِ عَلَى الْمَبْتَدِئِ

وَالْحَبِيرِ

CAPVT AGENTIVM CASVS,

Ingredientium Incæptum & Nuncium.

العربي

Arabicus Textus.

اللاتي

وَهِيَ ثَلَاثَةٌ أَسْيَاءُ كَانُوا أَحْوَاثُهَا وَإِنْ أَحْوَاثُهَا
وَطَنَّتْ أَحْوَاثُهَا

فَمَا كَانُوا أَحْوَاثُهَا فَانْتَفَعُوا بِهَا تَرْفَعُ الْأَسْمُ وَتَنْصِبُ الْحَبِيرُ
وَهِيَ كَانُوا أَمْسَى وَأَصْحَى وَظِلٌّ وَبَاتٌ وَضَارُو
لَيْسَ وَمَا زَالٌ وَمَا أَنْفَكٌ وَمَا فَنَى وَمَا بَرَحَ وَمَا دَامَ
وَمَا تَصَرَّفَ مِنْهَا تَحْوُكَانَ وَيَكُونُ وَكُنَ وَأَصْبَحَ

عَمَرُو

وَيُصْبِحُ وَأُصْبِحُ تَقُولُ كَانَ زَيْدًا قَائِمًا وَلَيْسَ عُثْرًا
شَاخِصًا وَمَا أُسْبَهُ ذَلِكَ ۝

وَأَمَّا إِنْ وَأُخْوَانُهَا فَأَنْهَا تَنْصِبُ الْأَسْمَ وَتَرْفَعُ الْحَبْرَ
وَهِيَ إِنْ وَأَنْ وَلَكِنْ وَكَانَ وَلَيْتَ وَلَعَلَّ تَقُولُ إِنْ
زَيْدًا قَائِمًا وَلَيْتَ عُثْرًا شَاخِصًا وَمَعْنَى إِنْ وَأَنْ
لِلتَّوَكُّيدِ وَلَكِنْ لِلإِسْتِدْرَاكِ وَكَانَ لِلتَّسْبِيهِ
وَلَيْتَ لِلْمَعْنَى وَلَعَلَّ لِلتَّوَكُّدِ ۝

وَأَمَّا طُنْتُ وَأُخْوَانُهَا فَأَنْهَا تَنْصِبُ الْمُبْتَدَأَ وَ
الْحَبْرَ عَلَى أَنَّهَا مَفْعُولَانِ هَا وَهِيَ طُنْتُ
وَحَسِبْتُ وَخِلْتُ وَزَعَمْتُ وَرَأَيْتُ وَعِلِمْتُ
وَوَجَدْتُ وَأَتَخَذْتُ وَجَعَلْتُ وَسَمِعْتُ تَقُولُ
طُنْتُ زَيْدًا مُنْطَلِقًا وَخِلْتُ عُثْرًا شَاخِصًا
وَمَا أُسْبَهُ ذَلِكَ ۝

Et ea sunt tria, ان Fuit , & sorores eius ; & ان
Sanè , & sorores eius ; & ظننت Arbitratus sum,
& sorores eius .

كان autem , & eius sorores , ipsæ equidem
rafant nomen , & nasbant nuncium ; & eæ sunt ,
Fuit , & Vesperi seu Serò fuit , & Manè seu Citò
fuit , & Tempestiuè fuit , & Die mansit , & Perno-
ctauit , & Factus est , & Non fuit , Perduraui , &
ما بقي Non desijt esse ,
& ما أنتك
& Quandiu fuit , & quidquid inflectitur ex ijs ; vt
Fuit , & Erit , & Esto , & Citò fuit , & Citò erit ,
& Citò esto . Dices ; Fuit Zæidus stans , & Non
fuit Amrus abiens , & his similia .

ان verò , & sorores eius , ipsæ enim nasbant
nomen , & rafant nuncium ; & eæ sunt Etenim
& Quòd , & Sed , & Sicut , & Vtinam , & Fortaf-
fis . Dices : Etenim Zæidus est stans , & Vtinam
Amrus proficiscatur . At ان , & ان sunt cor-
roborationis , & لكن retentionis , & كان simili-
tudinis , & ليت optationis , & لعل spei (par-
ticulæ .)

At

At ظننت & sorores eius, ipsæ namque nasbant Incæptum, & Nuncium, eò quòd ambo sunt patientia eis: & sunt, Arbitratus sum, & Existimaui, & Imaginatus sum, & Opinatus sum, & Vidi, & Cognoui, & Inueni, & Appræhendi, & Statui, & Audiui. Dices; Arbitratus sum Zæidum ambulante, & Imaginatus sum Amrum abeunte; &c.

الدوماري

Thomea Expositio.

الشرح

C Aput hoc de Agentibus casus, in Incæpto & Nuncio præcipuè inscribitur: quæ quidem ad tria, vt ex litera patet, summam reducuntur.

Sed obseruandum est, quòd Agentia ipsa in duplici sunt differentia, alia Sensiflua, alia Prolatiua.

Prolatiua enim sunt verbum, vel ei simile, seu particula, de quibus suo loco diffusè.

Sensiflua verò Modharei, vel Incæpti dicuntur, quæ nimirum ex proprio vtriusque sensu, absque alio adminiculo, in casu nominatiuo primitus se constituunt, vt يضرب

& زيد قائم &c. Sed si addatur verbum, vel ei simile,

vt hoc loco contingit, non amplius Incæptum, sed nomen vocatur, quia non iam sensifluo, sed prolato Agente seu Regente vtitur, vt ex textu claret.

Primum igitur horum trium, verba tredecim præcipuè complectitur, quæ deficientia dicuntur, eò quòd significatio eorum, licet tempus indicet, operationem tamen quæ sensum reddit perfectum, nequaquam innuunt, veluti Verbe-

ضرب زيد Verberavit Zæidus, pro eo quod ضرب est

verbum perfectum, non tantum tempus præteritum, verum & operationem in eo factam exprimit. Sed imperfe-

ctum, vt كان زيد Fuit Zæidus, licet tempus præteritum

indiket, quid tamen in eo factum sit non manifestat: Ideoque ipsum cum suis hic enumeratis similibus deficiens appellant. Hinc vt sensum perfectum constituent, eis Nuncium, quod actionis vicem gerit, superaddunt, vt

كان زيد عالما Fuit Zæidus sapiens.

Ex his autem tredecim, quæ nomen rafaant, & Nuncium nasbant: octo prima simplicia dicuntur, quatuor verò sequentia in principio negatione sunt affecta, & ultimum,

ما infinitiua temporali additum.

Primum simplicium ponitur كان, cuius duo præcipuè sunt sensus, vnus sempiternitatis in Deo, vt كان الله

Fuit Deus, idest, semper extitit: & euiternitatis, seu stabi-

litis in aliquibus creaturis, vt كان النور Fuit lux,

idest, creata persistit: & euentus, vt كان المطر

Fuit pluuia, idest, accidit seu euenit. Et sic in hoc primo

sensu, quatenus كان est verbum substantiuum, quod indicat esse rei, siue existentiam vel euentum, appellatur verbum perfectum: quatenus verò facit connexionem inter subiectum, & prædicatum, vel inter ea verbalem copulam exercet, semper verbum deficiens dicitur, vt

كان الله علما idest, Deus est sapientissimus, &c.

Simili

افكى & اصبح & امسى Simili quoque modo perfecta veniunt, quando videlicet cum eis propria intenduntur momenta, scilicet Serò, Mane, Dies, Fuit. Defectiva verò & ipsa ad modum nunc dictum.

Secundus verò sensus est transitionis, seu fluxionis, ut
 كان الشيخ شاباً Senex fuit iuuenis,
 كان الأمير زاكياً Fuit princeps equitans, &
 يكون الرسول شهيداً Est Apostolus testis, &
 كن عالماً Esto sapiens.

Secundum est امسى, quod quidem, inquit, est ad denominandum enunciaturum, de quo per Nuncium in Vespere, vel Serò, idest ad denominandum subiectum tale per prædicatum, in assignato tempore tali, ut

امسى زيد غنياً Serò Zæidus fuit diues, &

يمشى زيد ماشياً Vespere Zæidus est ambulans, &

امس كاتباً Serò esto scriba.

Tertium est اصبح, denominatque subiectum mediante prædicato tale esse, Manè, siue Citò, ut

اصبح البرد شديداً Mane fuit frigus vehemens, &

Citò

يُصْبِحُ زَيْدٌ عَالِمًا Citò est Zæidus sapiens, &

أَصْبَحَ عَافِيًا Citò esto prudens.

Quartum est أَكْبَى denominans suppositum tale per appositum suum, In die, siue Post solis ortum, aut Tempestiue, vt أَكْبَى الْقَفِيَّةِ وَرَعًا Tempestiue literatus

fuit castus, & يُصْبِحُ الْأَمِيرُ رَاكِبًا Post Solis ortum

princeps est equitans, & أَصَحُّ مُصَلِّيًا Hora tertia esto orans.

Quintum ظَلَّ idem denominat tota die, siue in decursu diei, vt ظَلَّ بُكَرٌ مُقِيمًا Tota die fuit Bacrus erectus,

& يَظُلُّ عَمْرٌ وَصَائِمًا Transít diem Amrus ieiunus,

& اِظْلَلْ قَرَحَانًا Esto die tota hilaris.

Sextum بَاتَ idem denominat, Noctu, vel Pernoctando, vt بَاتَ زَيْدٌ سَاهِرًا Pernoctauit Zæidus vigilans,

& يَبِيتُ مُحَمَّدٌ سَكْرَانًا Tota nocte Mohammedes

est

est ebrius, & **بِتْ غَرِيَادًا** Pernocta nudus.

Septimum est **صار**, quod quidem mutabilitatem subiecti de vno ad alium statum denotat per noui prædicati accessum, quod in illo priori statu de ipso non dicebatur,

vt **صار العجين خبزًا** Pasta facta est panis, &

يُصِيرُ الطِّينُ حَرَقًا Lutum fit lagena, idest, transit in

lagenam, & **صِرْتَائِدًا** Esto, vel fias poenitens. Hinc differentia maxima est inter **كان**, & **صار**, quia hoc

mutabilitatem, vt plurimum in præsentī, & illud stabilitatem designat in præterito: nam benè dicis

كَانَ اللَّهُ عَلِيمًا Fuit Deus sapientissimus, non autem

صار الله عليمًا Factus est Deus sapientissimus: indicaret namque in aliquo priori statu Deum sapientissimum non fuisse, deinde factum esse, quod factum est.

Octauum est **ليس**, quod negationem communiter significat, sicut enim apud Arabes reperitur **كان** verbum substantiuum, quod rem esse indicat, ita inuenitur **ليس** verbum negatiuum, quod rem non esse indifferenter denotat, vt **لَيْسَ الْعَالَمُ خَالِقًا** Non fuit mundus crea-

tor, & **لَيْسَ أَبُوكَ ذَاهِبًا** Non fuit pater tuus abiēs.

Caret

Caret quoque Modhæreō , Infinitiuo , & Imperatiuo : eius
tantum Præteritum reperitur apud Arabes sic , vt

لَيْسَ لَيْسَا لَيْسُوا masc.

Non fuerunt . Non fuerunt duo . Non fuit ille .

لَيْسَتْ لَيْسَتَا لَيْسْنَ fæm.

Non fuerunt illæ . Non fuerūt duæ . Non fuit illa .

لَسْتَ لَسْتُمَا لَسْتُمْ masc.

Non fuistis . Non fuistis duo . Non fuisti .

لَسْتِ لَسْتُمَا لَسْنِ fæm.

Non fuistis . Non fuistis duæ . Non fuisti .

لَسْتُ لَسْنَا com.

Non fuimus . Non fui .

Communis Grammaticorum opinio circa hanc vocem

لَيْسَ est , quod connexionem orationis in præsentī tem-
pore neget , vt لَيْسَ زَيْدٌ قَائِمًا Non est Zæidus stans ,

ideft , nunc . Sed doctiffimus Sybaueihas , inquit , indiffe-
renter negare : quandoque in præfenti , vt dictum est , quan-

doque in futuro , vt لَيْسَ يَأْتِيهِمْ مَصْرُوفًا عِنْدِي

لَيْسَ خَلَقَ اللَّهُ مِثْلَهُ

Quando autem negat in præfenti , eius quoque Nuncio ap-
H poni

Poni solet præpositio ب & hoc ad ipsam corroboran-

dam negationem, vt **لَيْسَ عُثْمَانُ بِقَاضٍ** Nequa-

quam Othmanus est virtute præditus, & **لَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ**

Nequaquam Deus est indigens, idest, nullius indiget, seip-
so contentus est, sibi que ipsi sufficit.

Diuisio secunda eorum quatuor est, quæ negatione in
principio sunt affecta, quæ quidem cum ex propria impo-
sitione quandam cessationem, ac negationem importent,
& negatio negationis sit valida affirmatio. Per hæc siqui-
dem verba, non nisi stabilitas quædam, ac solida duratio
eius quæ per prædicatum de subiecto dicitur, insinuatur:
qua negatione sublata, verba non defectiua, sed perfecta
fiunt, vt in ordine,

Nonum est **ما زال** Non cessauit, idest Perstitit, Fuit sem-
per, Perpetuauit, dicitur **ما زال زيدٌ غنياً** Fuit semper

Zæidus diues: & **ما زال عمرو مسروراً** Perstitit Amrus hi-

laris, & **ولا يزالون مختلفين** Et persistent dissentien-

tes. In Modhareo namque si cum و iuxta communem
modum formaretur, verbum deficiens non foret, sed per-

fectum: non enim dicere potes **لا يزال زيد اميراً** sed be-

nè dices **لا يزال زيداً اميراً** Permanet Zæidus Princeps.

Huius autem, ac sequentium quatuor imperatiuum, Ara-
bibus non est in vsu, quia inauditum.

Decimum

Decimum est ما انفك idem, vt

ما انفك عمرو كريماً Perstitit Amrus honorabilis,

vel liberalis, لا ينفك خالد جالساً Permanet Chale-

lus sedens: huius verò sensus principalis est انفصل Separatus est.

Vndecimum est ما فتى بكر قارئاً idem, vt

لا يفتأ سليمان جواداً & Permanfit Bacrus legens,

Perstat Salomon munificus, bonus.

Duodecimum est ما برح idem, vt

ما برح موسى صالحاً Perstitit Moyfes bonus, &

لن نبرح عليه عاكفين Perseueramus, in eo confi-
stentes. Huiusue sensus originalis est زال è loco.

Decimum tertium, & vltimum est ما دام hæc particu-
la ما, hic non est negatiua, vt dictum est, sed infinitiua
& temporalis, idest, Quandiu, vel Dum, vt

لا أفعل ذاك ما دام زيد مقبلاً Non faciam hoc, dum

fuerit Zaidus erectus, idest مدة دوام مقبلاً Spacio du-

rationis, quo fuerit erectus: nam **مَدَّ** spacium temporis,
 vel loci significat, & **مصدر دوام** est, idest infinitum,
 & **لَا أَكَلِكُ مَا دَامَ عَمْرُؤُ حَزِينًا** Non alloquar te
 quandiu fuerit Amrus tristis. Hoc quoque solummodo in
 præterito cum particula **مَا** vsurpatur, qua reiecta, non
 amplius deficiens, sed verbum perfectum redit.

Observandum est tandem, quòd sicut in verbis perfe-
 ctis licet patientem præponere verbo, & agenti, vt
دَرَهْمًا عَطَيْتُ زَيْدًا ضَرْبَت Zæidum verberavi, &
 Pecuniam dedi. Ita in primis deficientium octo, antepo-
 sitio Nuncij, tanquam Patientis ipsi verbo, & Agenti con-
 ceditur, vt **قَاضِيًا كَانَ زَيْدٌ** Iudex fuit Zæidus, &

صَالِحًا صَارَ عَمْرُؤُ Bonus factus est Amrus, &
وَاقِفًا أَصْحَى السَّائِلُ Stans fuit hora tertia precator.

Et conceditur quoque præmissio appositi suo nomi-
 ni, tanquam Nuncij suo Incæpto, vt
كَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ Fuit certa nobis victo-

ria Fidelium, & **صَارَ حَكِيمًا الْجَاهِلُ** Factus est sa-
 piens ignorans. Ex quibus exemplis colligitur, quòd Pa-
 tiens quandoque præponitur nomini tantum, quandoque
 nomini & verbo simul.

Hæc denique sunt tredecim verba deficientia, nomen
 rafaan-

rafaantia, & Nuncium nasbantia, tam in præterito & Modhareo, quam in imperatiuo, prænotatis exceptis: ideoque in litera dicitur, & quidquid ex ijs iuflectitur, scilicet eodem quoque modo constituitur, ut visum est.

Secundum autem Agentium casus in Incæpto & Nuncio, sex complectitur particulas, quæ quidem omnes nasbant nomen, & rafaant Nuncium, & verbo assimilatae dicuntur, eò quòd quasdam cum verbo similitudines seruant.

Prima namque earum, quia tribus vel quatuor literis integrantes, sicut verba.

Secunda, quia ultimam literam, sicut ipsa verba, præteriti extremam, habent semper fathatam.

Tertia, quia more verborum, nasbatum, & rafaatum, idest passum, & agens adsciscunt.

Quarta, quia in fine, uti verba, admittunt affixa, ut

أَنَا quod ego, & أَنْتَا quod nos, & أَنْتَا quod tu,

& أَنْتَا quod tu, fæm. & أَنْتُمَا quod vos ambo,

& أَنْتُمْ quod vos, &c.

Quarum prima est أَنْ cum Kesra sub hamza, & fatha

super nun tesdid roborata, quæ quandam certificationis, & corroborationis vim orationi præstat: cuius quoque

principium ferè semper occupat, ut أَنْ زَيْدًا قَائِمٌ Vtiq.

Zæidus est stans. Sed aliquando etiam medium.

Primò in processu sermonis, ut قَالَ أَنِّي عَبْدُ اللَّهِ Dixit

profecto, quòd ego sum seruus Dei.

Secundo, in responsione iuramenti, ut si quis benè lo-

quenti sic respondeat **وَاللّٰهُ اِنَّكَ عَاقِلٌ** Per Deum sanè
tu es prudens.

Tertiò , vice modi , vt

جَاءَ زَيْدٌ وَّ اِنَّ السَّمْسَ طَالِعَةً Venit Zæidus, & uti-
que est Sol oriens; idest, Venit Zæidus, utique sub Solis
luce ambulando.

Quartò , quando post ipsam particulam sequitur **ل**, vt

عَلِمْتُ اِنَّكَ لَذَاهِبٌ Cognoui te utique abeuntem.

Quintò sub conditionali, & potest utroque modo, scili-
cet, vel Kefrata, vel fathata venire, vt

مَنْ يَأْتِنِيْ فَاِنِّيْ اَكْرِمُهُ Quisquis venerit ad me, profe-
ctò honorabo eum.

Sextò , cum Nuncio, particula giarrante, affecto, vt

عَرَفْتُ اِنَّ فِي الدَّارِ زَيْدًا Sciui quidem in domo esse

Zæidum: in quo tantum casu, & cum **ظَرْفٌ** videlicet,
circumstantia loci vel temporis, suum potest Incæptum

præcedere, vt **اِنَّ عِنْدَ عَامِرٍ جَمَالًا** Utique apud Ame-
rum est decor, alias nunquam: nam dicere non licet

اِنَّ قَائِمًا زَيْدًا &c.

Secunda particula est **اِنْ** cum fatha super hamza, & su-
per nun geminata, quæ semper orationem roborat, sensum
infinitum indicat, nomen ac nuncium præcedit, siue rafa-
tum, siue nasbatum, aut giarratum fuerit.

Exemplum

Exemplum primi, vt **بَلَغَنِي أَنَّكَ قَائِمٌ** Peruenit ad me, te quidem esse stantem.

Secundi, vt **رَأَيْتُ أَنَّكَ قَائِمٌ** Vidi profectò te esse stantem.

Tertij, vt **عَجِبْتُ مِنْ أَنَّكَ قَائِمٌ** Admiratus sum te sanè esse stantem. Quæ sic resoluuntur.

Primò **بَلَغَنِي قِيَامُكَ** Peruenit ad me statio, siue stare tuum.

Secundò **رَأَيْتُ قِيَامُكَ** Vidi stationem, vel stare tuum.

Tertiò **عَجِبْتُ مِنْ قِيَامِكَ** Admiratus sum de statione tua.

Tertia est **لَكِنْ** retentionis particula, vt cum in oratione aliquid affirmatur, vel negatur, à suspensione retinet mentem, explicans quod suspectum erat, vt

زَيْدٌ قَائِمٌ لَكِنْ عَمْرٍاءُ جَالِسٌ Zæidus est stans, & Amrus sedet,

مَا جَاءَنِي عَمْرٍاءُ لَكِنْ زَيْدٌ حَاضِرٌ Non venit ad me Amrus, sed Zæidus adest.

Quarta est **كَانَ** cum fatha super hamza, & super nun geminata, quæ particula similitudinis dicitur, quia cui adiungitur, quandam cum re altera similitudinem habere indi-

cat, vt ^{كان} ^{زَيْدًا} ^{أَسَدٌ} Veluti Zæidus fit leo : & eius ori-

ginalis sensus est, ^{ان} ^{زَيْدًا} ^{كَأَسَدٍ} Vtique Zæidus est si-
cut leo : sed elegantiae gratia, vñ, vt prius apud Arabes
venit.

Quinta est ^{لَيْتَ} optationis indifferenter rei desidera-
tæ, tam possibilis, quàm impossibilis. Primæ, vt

^{لَيْتَ} ^{الْحَبِيبُ} ^{قَادِمٌ} Vtinam dilectus præcedat. Secun-

dæ, vt ^{لَيْتَ} ^{زَيْدًا} ^{يَطِيرُ} Vtinam Zæidus volet.

Sexta est ^{لَعَلَّ} spei, tam rei quæ speratur, quàm
quæ timetur. Primæ, vt ^{لَعَلَّ} ^{الْحَبِيبُ} ^{رَاجِعٌ} Fortasse

dilectus est rediens. Secundæ, vt ^{لَعَلَّ} ^{أَبَاكَ} ^{كَافِرٌ}

Forfitan pater tuus est infidelis: & dicitur etiam ^{لَعْنٌ} &
^{لَعَلَّ} in eadem significatione, sed elegantior est ^{لَعَلَّ} ^{عَلَى}

Sed si ijs particulis addatur ^{مَا} redundans, dictorum ca-

suum omninò tollit influxum: Dices enim ^{أَمَّا} ^{زَيْدٌ} ^{قَائِمٌ}

Vtique Zæidus est stans, & ^{لَكُمْ} ^{أَعْمُرُو} ^{جَالِسٌ} Sed

Amrus est sedens, & ^{كُلٌّ} ^{مَا} ^{خَالِدٌ} ^{أَسَدٌ} Quasi

Chaledus

Chaledus fit leo , & **لَعَلَّأُحْوَكْ ذَاهِبٌ** Fortasse

frater tuus est abiens , & **لَيْتَمَا أَبُوكْ حَاضِرٌ** Vtinam

pater tuus sit præsens . Et in hac vltima tantum , secundum Sybaueihæ opinionem prædictorum casuum permittitur influxus : licet secundum Cufenses in alijs quoque particulis concedatur .

Alleuiantur autem tres particulæ primæ , per reiectionem tescdid , & assumptionem soKun : & hoc vt verbali complexo etiam deseruiant , quia grauatae , solis nominibus famulantur .

Tertium Agentium casus in Incæpto & Nuncio , quod in hoc capite explicandum proponitur , est **ظَنَنْتَ** cum suis similibus , quæ verba cordium dicuntur , quia eorum actus à mente , siue à corde exeuntes ad duo transeunt patientia . Vnde sciendum est , verba in duplici esse differentia .

Alia intransitiua , quorum scilicet actus remanent in agente , vt **جَلَسَ زَيْدٌ** Sedit Zæidus , & **ذَهَبَ عَمْرُو** Abijt Amrus .

Et transitiua alia , videlicet quorum actus transeunt in passum , & hoc quadrifarium accidit .

Primò quatenus ipse actus transit ad passum vnum , vt **ضَرَبَ زَيْدٌ عَمْرًا** Percussit Zæidus Amrum , &

يَشْرَبُ بَاكْرُسُ الْمَاءَ Bibit BaKrus aquam .

Secundò ad duo patientia , quorum secundum aliud est à primo , vt **عَطَيْتُ زَيْدًا دِرْهَمًا** Dedi Zæido pecuniam ,

cuniam, & سَقَى زَيْدٌ مُحَمَّدًا خَمْرًا Potauit Zæidus Mohammedem vino.

Tertiò ad duo similiter, quorum tamen secundum est idem quod primum, vel idem significat, vt

ظَنَنْتُ زَيْدًا عَاقِلًا Putaui Zæidum prudentem.

Quarto tandem, quatenus ad tria se transfert patientia

vt أَرَيْتُكُمْ زَيْدًا قَاعِدًا Videre vos feci, vel Ostendi vobis Zæidum sedentem.

Sed duobus primis relictis, tertij tantum modi hìc ad propositum fit mentio in litera, cuius & decem numerantur verba, cordium dicta: quæ quidem in tres partes à Grammaticis diuiduntur.

In prima enim ponuntur verba الظَّنِّ وَالشَّكِّ scilicet opinionis, & dubitationis, quæ sunt quatuor, videlicet

ظَنٌّ وَحَسِبٌ وَخَالَ وَزَعَمَ.

In secunda, verba الْعِلْمِ وَالْيَقِينِ scilicet scientiæ, & certitudinis, quæ sunt tria, videlicet

عِلْمٌ وَرَأَى وَوَجَدَ.

In tertia verò, verba التَّحْوِيلِ وَالتَّصْدِيرِ scilicet, translationis, & transmutationis, quæ sunt

Quorum

اتخذ وجعل اوصير Quorum exempla per ordinem
sunt hæc :

PRIMAE PARTIS.

طنت زيدا كريما

Putavi Zæidum liberalem.

حسبت ذكرا نجلا

Existimaui BaKrum auarum.

خلت اهلال لاجئا

Opinatus sum nouilunium splendidum.

زعمتني شيخا وليست بسيم

Reputasti me senem , & non sum senex.

SECUNDAE PARTIS.

رأيت الله اكبر كل شئ

Perspexi , idest , Cognoui Deum omnium maximum

علمت المسيح صادقا

Cognoui Christum veridicum.

وجدت العلم نافعا

Reperi scientiam vtilem.

TER-

TERTIAE PARTIS.

أَتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ حَلِيلًا

Suſcepit Deus Abrahamum amicum.

جَعَلَ اللَّهُ الْإِنْسَانَ وَكَيلًا أَوْ

Conſtituit Deus hominem Vicarium, vel

صَيَّرَ الْمَعْلَمُ الطِّينَ أَبْرِيْقًا

Fecit Magiſter ex luto lagenam roſtratam.

Ex ijs autem quæ duo naſbant patientia, vltimum po-

nitur eo quòd ſit controuerſia inter Grammaticos,

an hoc efficiat, vel non: Alphareſi inquit, quod duo utique

naſbat, vt سَمِعْتَ النَّبِيَّ يَقُولُ Audiſti Prophetam di-

cere, vel قَائِلًا dicentem. Sed opinio magis probabilis

tenet, quod vnum tantum naſbet paſſum. Verba vero quæ

tria naſbant, hæc ſunt

اعلم وارِ وَاِبْنَا وَاٰخِر وَاٰخِر وَاٰخِر وَاٰخِر &c. Aliqua tandem, de his cordium verbis obſeruat Almasbah in ſua explicatione, quæ nec auctor hic, nec eius expoſito-

res faciunt. Primum, quod verbum زَعَمٌ quandoque actum dubitan-

di, quandoque ſciendi, indicat: ideoque ipſum medium in-

inter primæ & secundæ partis verba collocat.

Secundum, quod tria primæ partis verba infallibiliter transeunt ad duo patientia: sed tria secundæ cum **زعم** quandoque ad duo, quandoque ad vnum.

Ad duo, inquam, quando scientiam rei per adiectum simul faciunt, vt in exemplis claret.

Ad vnum verò, quando illa non sic, sed per se faciunt,

vt **رَأَيْتُ زَيْدًا** Vidi Zæidum, idest **بَصَرَتُهُ** &

عَرَفْتُهُ Cognoui fratrem tuum, idest **عَرَفْتُهُ**

صَادَقْتُهُ Inueni principem, idest **وَجَدْتُ الْأَمِيرَ** &

قُلْتُ Affirmaui sententiam, idest **زَجَدْتُ قَوْلًا** & dixi.

Tertium, quod obseruat, est quod horum verborum tres sunt proprietates.

Prima dicitur **امتناع الاقتصار** idest, Prohibitio di-

minutionis, nimirum alicuius ex duobus patientibus; eò quòd vt verba cordium sunt, & ambo illa exigunt, & nasbaut: sed alia ratione, vt visum est, remotio alicuius permittitur, & quandoque amborum, cum videlicet sensum red-

dunt perfectum, vt **ظَنَنْتُ فِي الدَّارِ** Cogitaui in domo,

vel de domo: Extatque commune Arabum dictum, videlicet

مَنْ يَسْمَعُ يُجَلِّ Qui audit cessat, idest, Qui con-

sentit cedit verò, vt apud nos dicitur, qui tacet consensire videtur dicto verò, vel falso.

Secunda

Secunda Proprietas est الغاء idest, priuatio, vel terminatio regendi horum verborum illa duo nomina in accusatiuo: & hac tantummodo, quando verba, vel interponuntur nominibus, vt زَيْدٌ ظَنَنْتُ مُنْطَلِقٌ Zæidus (puta-

ui) abiens. Vel postponuntur, vt عَمْرُو جَالِسٌ عَلِمْتُ

Amrus sedens, cognoui. Nam si anteponerentur, certum est, quod ambo essent in accusatiuo, vt dictum est, quia illis, tanquam patientia essent subiecta: sic ergo ob interpositionem illam, & postpositionem remanent in nominatiuo, quia verba ibi, quasi disiuncta, & regendi influxu destituta, nomina ipsa, quoad prolationem, & sensum, tanquam verum Incæptum & Nunciū, relinquunt in Rasaa.

Tertia est التعليل idest, suspensio regendi horum, videlicet verborum, illa eadem nomina in accusatiuo, sed solummodo quo ad prolationem, non quo ad sensum, et hoc, vel ob

ل inchoatiuā, vel ا interrogatiuā, nominibus præfixas post verba: Exemplū primi عَلِمْتُ لَزَيْدٍ مُنْطَلِقٌ sciui

enim Zæidū abeuntē, vel Zæidus abiens. Exemplū secundi

عَلِمْتُ أَرْبَدٌ عِنْدَكَ أَمْ عَمْرُو Sciui, nū Zæidus apud te

fit, an Amrus? Illa igitur duo nomina a verbis depēdent quo ad sensum, tanquam patientia eius, non tamen quoad prolationem, quia non in Nasba ponuntur, sed in Rasaa.

Doctissimus autem Razhi duas ponit differentias inter

الغاء & التعليل, prima iā tacta est, quod priuatio regendi vtrunque tollit influxū, scilicet prolatile, & sensuum

fluum. At suspensio solummodo prolatile. Secunda differentia, quod priuatio, est aliquid **اختياري** idest, contingens, vel elegibile, & suspensio est quid **ضروري** idest, necessarium, &c.

Non erat hic proprius **ظننت** locus, cum Razaatorum sit peculiaris, sed inter Nasbata potius ponendum erat. Nilominus Author, quia supra, caput instituerat de Agentibus casus super Incæpto, & Nuncio, inter quæ **ظننت** cum sororibus inuenitur: Ideo, & de ipso hic rationabiliter tractat.

Caput

بَابُ النَّعْتِ

CAPVT APPOSITI.

العربي

Arabicus Textus.

المختار

النَّعْتُ تَأْتِي لِلْمَنْعُوتِ فِي رُوعِهِ وَتَنْصِبُهُ وَحَقْقُهُ
وَتَعْرِيفُهُ وَتَذَكِيرُهُ نَقُولُ قَامَ زَيْدٌ الْعَاقِلُ وَ
رَأَيْتُ زَيْدًا الْعَاقِلَ وَمَرَرْتُ بِزَيْدِ الْعَاقِلِ هـ
وَالْمَعْرُوفَةُ حَمْسَةُ أَسْمَاءٍ الْأَسْمَاءُ الْمَصْرُوحَاتُ وَأَنْتِ
وَالْأَسْمَاءُ الْعِلْمُ نَحْوُ زَيْدٍ وَمَكَّةَ وَالْأَسْمَاءُ الْمُبْتِغَةُ نَحْوُ
هَذَا وَهَذِهِ وَهَؤُلَاءِ وَالْأَسْمَاءُ الَّتِي فِيهِ الْأَلْفُ وَاللَّامُ
نَحْوُ الرَّجُلِ وَالْعِلَامُ وَمَا أَضْيَقُ إِلَى وَاحِدٍ مِنْ هَذِهِ
الْأَرْبَعَةِ هـ وَالتَّذَكُّرَةُ كُلُّ اسْمٍ شَائِعٍ فِي حَيْثُهَا

لَا يَخْتَصُّ بِهِ وَاحِدٌ دُونَ آخَرَ وَتَقَرُّبُهُ كُلُّ صَاحِبٍ
دُخُولُ الْأَلْفِ وَاللَّامِ عَلَيْهِ نَحْوُ الرَّجُلِ وَالْفَرَسِ

الْأَفْرَاحِيَّةُ

Latina Interpretatio .

الترجمة

Appositum sequens est suppositum in Rafaa
eius, & Nasba eius, & Chafdha eius, & Specia-
litate eius, & generalitate eius. Dices, Surre-
xit Zæidus prudens, & Vidi Zæidum prudentem,
& Appropinquaui Zæido prudenti. Et Speciale
quintuplex est: Pronomen personale, vt Ego, &
Tu. Et nomen proprium, vt Zæidus, & Mec-
ca. Et Pronomen demonstratiuum, vt Hic, &
Hæc, & Illi, vel Illæ. Et Nomen in quo est ar-
ticulus ال, vt Talis vir, & Talis seruus. Et quod
refertur ad vnum ex his quatuor. At generale
est omne nomen commune in genere suo, quo
propriè non designatur vnum sine altero: & bre-
uiter, est omne id, cui conuenit ingressus ar-
ticuli ال, vt talis vir, talis equus.

الدُّوْمَاوِيُّ

Thomea Expositio .

الشرح

R Afaatorum ad plenum iam tradita notitia, quatuor
illa sequentia nunc explicat. Quorum primum est
Appositum, seu Adiectiuum cum suo concordans Suppo-
sito,

sito, vel substantiuo; quod quidem breuiter describit, sicut ex litera patet.

Vnde primò obseruandum est, quòd Appositum est quadruplex.

Primum **الْقَائِمُ** operationis, vt Stans, & **الْقَاعِدُ** Sedens.

Secundum **حَالِهِ** conditionis, vt **الطَّوِيلُ** Longus, & **الْأَسْوَدُ** Niger.

Tertium **عَزِيزُهُ** honoris, vt **الْكَرِيمُ** Honorabilis, Liberalis, & **الْعَاقِلُ** Prudens.

Quartū **نَسَبُهُ** applicationis per **ي** & denominationis, vt **الْمَكِّيُّ** Mecchensis, & **السَّمَاوِيُّ** Cælestis; & his similia.

Secundò verò notandum, quòd quodlibet horum duplex est apud Arabes, scilicet vel Appositum **حَقِيقِي** reale, vel **سَبَبِي** causale.

Primum, inquiunt, recurrit ad illud cui inest, scilicet Spectat ad illud, cui verè apponitur, & in quo sustentatur, vt **جَاءَ زَيْدٌ الْعَاقِلُ** Venit Zæidus prudens.

Secun-

Secundum verò recurrit ad aliud, cui videtur apponi,

vt **جاء زيد العاقل أبوه** Venit Zæidus, prudens pater eius:

vbi prudens, quod est Appositum, non ad Zæidum refertur, cuius sequitur casum & statum: sed ad aliud, nempe ad patrem eius, qui & prudens dicitur, & causa est à qua dependet.

Vtrique igitur Apposito conuenit illa descriptio textus, quæ & in aliquibus cum illa Incæpti congruit, quia tam reale, quàm causale suum sequitur suppositum.

Primò in casu, scilicet Rasaa nominatiuo, Nasba accusatiuo, & Chafdha genitiuo, datiuo, & ablatiuo: quorum exempla satis ex se in litera patent.

Secundò in statu, nempe Specialitate & Generalitate eius: quia Appositum concordat etiam cum suo Supposito in specialitate, nimirum si Suppositum est nomen speciale, & Appositum quoque tale debet esse, vt

جاء عمرو العاقل Venit Amrus qui est sapiens, nam

sapiens cum articulo **ال** factum est nomen speciale, & concordat cum Amro, quod item nomen speciale est & proprium.

Et similiter in Generalitate, vt **جاء رجل عاقل**

Venit vir sapiens: vbi tam vir, quàm sapiens sunt nomina

communia, & generalia: nam hæc nomina **معرفه**, &

ذكره vulgariter sonant notum, & ignotum: sed doctrinaliter, vt nuper exposuimus.

Post hos verò duos concordandi modos, duosque alios afferunt Expositores, scilicet in numero, & genere, quos quidem vltèrius & Apposito reali solummodo conuenire autumant.

In his autem quatuor, scilicet Casu, Statu, Numero, & Genere, decem inveniuntur reperiri, in quibus Appositum cum suo concordat Supposito, nempe in triplici casu, scilicet Rafaa, Nasba, & Chafdha. In duplici nominis statu, scilicet Specialitate, & Generalitate. In triplici numero, scilicet singulari, duali, & plurali. Et in duplici genere, masculino scilicet, & foeminino.

Adeò quòd si Suppositum, vel Substantivum in aliquo dictorum trium casuum adveniat, in eodem quoque suum Appositum, vel Adiectivum succedet. Et si illud speciale, vel generale fuerit, & hoc etiam. Et si idem extiterit singulare, vel duale, vel plurale, & Appositum pariter erit tale. Ac tandem si illud fuerit masculinum vel foemininum, & hoc idem debet esse. Quorum omnium, ut latius pateant, hic per ordinem subiiciemus exempla.

Exempla Appositi realis concordantis cum suo Supposito.

In triplici casu, scilicet

Rafaa.

Nasba.

جاء زيد العاقل

رأيت زيدا العاقل

Venit Zæidus prudens.

Vidi Zæidum prudentem.

Chafdha.

مررت بزيد العاقل

Appropinquaui Zæido prudenti.

In

In duplici statu, scilicet

Speciali.

قَامَ زَيْدٌ الْعَامُ

Surrexit Zæidus sciens.

Generali.

قَامَ رَجُلٌ عَامٌ

Surrexit vir sciens.

In triplici numero, scilicet

Singulari.

جَاءَ زَيْدٌ الْعَاقِلُ

Venit Zæidus prudens.

Duali.

جَاءَ الرَّيْدَانِ الْعَاقِلَانِ

Venerunt duo Zæidi prudentes.

Plurali.

جَاءَ الرَّيْدُونَ الْعَاقِلُونَ

Venerunt Zæidi prudentes.

In duplici genere, scilicet

Masculino.

جَاءَ زَيْدٌ الْعَامُ

Venit Zæidus sciens.

Fæminino.

جَاءَتْ هِنْدٌ الْعَامَةُ

Venit Henda sciens.

*Possunt & per tres casus reliqua tria etiam
declinari.*

Exemplum de duplici statu.

Primo.

قَامَ زَيْدٌ الْعَامُ

Surrexit Zæidus sciens.

رَأَيْتُ زَيْدًا الْعَامَ

Vidi Zæidum scientem.

مَرَرْتُ بِزَيْدِ الْعَالِمِ

Appropinquaui Zæido scienti.

Secundo. رَأَيْتُ رَجُلًا عَالِمًا قَامَ رَجُلٌ عَالِمٌ

Surrexit vir sciens.

Vidi virum scientem.

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ عَالِمٍ

Appropinquaui viro scienti.

De triplici numero.

Sing. huius exempla vt supra قَامَ زَيْدٌ الْعَالِمُ &c.

Duali.

جَاءَ الرَّيْدَانِ الْعَاقِلَانِ

Venerunt duo Zæidi prudentes.

رَأَيْتُ الرَّيْدَيْنِ الْعَاقِلَيْنِ

Vidi duos Zæidos prudentes.

مَرَرْتُ بِالرَّيْدَيْنِ الْعَاقِلَيْنِ

Appropinquaui duobus Zæidis prudentibus.

Plurali.

جَاءَ الرَّيْدُونَ الْعَاقِلُونَ

Venerunt Zæidi prudentes.

Vidi

رَأَيْتُ الزَّيْدِينَ الْعَاقِلِينَ

Vidi Zæidos prudentes.

مَرَرْتُ بِالزَّيْدِينَ الْعَاقِلِينَ

Appropinquaui Zæidis prudentibus.

De duplici genere.

Masc. huius exempla vt supra قَامَ زَيْدٌ الْعَامِلُ &c.

Fæminino.

رَأَيْتُ هِنْدًا الْعَاقِلَةَ جَاءَتْ هِنْدُ الْعَاقِلَةُ

Venit Henda prudens.

Vidi Hendam prudentem.

مَرَرْتُ بِهِنْدٍ الْعَاقِلَةِ

Appropinquaui Hendæ prudenti.

Ita quoque quæ duplicis sunt status, per triplicem numerum, & duplex genus inflecti possunt, & e conuersio cetera ad inuicem declinari: quæ breuitatis gratia, studio-fo omittimus percurrenda lectori. Hæc, inquam, sunt. Appositi realis concordantiæ, quod quidem quum suo ad-ijciatur Supposito, & in ipso sustentetur, pronomeneque occultum quod ad ipsummet Suppositum refertur in nomi-natiuo constituat, liberè per quatuor modos concordandi diffunditur, ac reale dicitur: quia cum dicimus

جَاءَ نِي رَجُلٌ عَاقِلٌ est ac si diceremus

جَاءَ نِي رَجُلٌ عَاقِلٌ هُوَ Venit ad me vir prudens ipse :

vbi هو est pronomen occultum & subintellectum, quod ad ipsum suppositum refertur.

Sed Appositum causale, ut dictum est, quia non ita cum suo cohæret Supposito, duos tantum primos concordandi modos obtinet, scilicet in casu & statu: quorum exempla sunt hæc, per triplicem casum.

In singularibus masculinis cum specialitate.

جَاءَ زَيْدٌ الْقَائِمُ أَبُوهُ

Venit Zæidus, stans pater eius.

رَأَيْتُ زَيْدًا الْقَائِمُ أَبُوهُ

Vidi Zæidum, stantem pater eius.

مَرَرْتُ بِزَيْدٍ الْقَائِمُ أَبُوهُ

Appropinquaui Zæido, stanti pater eius.

In eisdem cum generalitate.

قَامَ رَجُلٌ عَاقِلٌ أَبُوهُ

Surrexit vir prudens pater eius.

رَأَيْتُ رَجُلًا عَاقِلًا أَبُوهُ

Vidi virum prudentem pater eius.

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ عَاقِلٍ أَبُوهُ

Appropinquaui viro prudenti pater eius.

In dualibus masculinis cum specialitate .

جاء الزيدان القائم أبواهما

Venerunt duo Zæidi stantes eorum patres .

رايت الزيدين القائم أبواهما

Vidi duos Zæidos, stantes patres eorum .

مررت بالزيدين القائم أبواهما

Apropinquavi duobus Zæidis stantibus patres eorum .

In eisdem cum generalitate .

جاء رجلان قائم أبواهما vel قائما مهما

Venerunt duo viri stantes patres eorum, vel stans mater eorum

رايت رجلين قائما أبواهما

Vidi duos viros stantes patres eorum .

مررت برجلين قائم أبواهما

Accessi ad duos viros stantes patres eorum .

In pluraribus masculinis cum specialitate .

جاء الرجال القائم أبواهم

Venerunt viri stantes patres eorum .

Vidi

رَأَيْتُ الرِّجَالَ الْقَائِمِينَ أَبَاؤَهُمْ

Vidi viros stantes patres eorum.

مَرَرْتُ بِالرِّجَالَ الْقَائِمِينَ أَبَاؤَهُمْ

Accessi ad viros stantes patres eorum.

In eisdem cum generalitate.

جَاءَ رِجَالٌ قَائِمِينَ أَبَاؤَهُمْ

Venerunt viri stantes patres eorum.

رَأَيْتُ رِجَالًا قَائِمًا أَبَاؤَهُمْ

Vidi viros stantes patres eorum.

مَرَرْتُ بِرِجَالٍ قَائِمِينَ أَبَاؤَهُمْ

Accessi ad viros stantes patres eorum.

In singularibus femininis cum specialitate.

جَاءَتْ هِنْدًا الْقَائِمَةُ أَبُوُّهَا

Venit Henda, stans pater eius.

رَأَيْتُ هِنْدًا الْقَائِمَةَ أَبُوُّهَا

Vidi Hendam, stantem pater eius.

Appro

مَرَرْتُ بِهَنْدٍ الْقَائِمِ أَبُوَهَا

Appropinquaui Hendæ, stanti pater eius.

In eisdem cum generalitate.

جَاءَتْ أُمْرَأَةً قَائِمِ أَبُوَهَا

Venit mulier, stans pater eius.

رَأَيْتُ أُمْرَأَةً قَائِمِ أَبُوَهَا

Vidi mulierem stantem pater eius.

مَرَرْتُ بِأُمْرَأَةٍ قَائِمِ أَبُوَهَا

Appropinquaui mulieri, stanti pater eius.

In dualibus fæmininis cum specialitate.

جَاءَتْ أَهْنَدَانِ الْقَائِمِ أَبَوَاهُمَا

Venerunt duo Hendæ stantes patres earum.

رَأَيْتُ أَهْنَدَيْنِ الْقَائِمِ أَبَوَاهُمَا

Vidi duas Hendas, stantes patres earum.

مَرَرْتُ بِأَهْنَدَيْنِ الْقَائِمِ أَبَوَاهُمَا

Appropinquaui duabus Hendis, stantibus patres earum.

In eisdem cum generalitate .

جَاءَتِ امْرَأَتَانِ قَائِمَتَا ابَوَاهُمَا

Venerunt duæ mulieres , stantes patres earum .

رَأَيْتُ امْرَأَتَيْنِ قَائِمَتَا ابَوَاهُمَا

Vidi duas mulieres , stantes patres earum .

مَرَرْتُ بِامْرَأَتَيْنِ قَائِمَتَا ابَوَاهُمَا

Appropinquaui duabus mulieribus stantibus patres earum .

In pluralibus fæmininis cum specialitate .

جَاءَتِ الْهِنْدَاتُ الْقَائِمَاتُ ابَاوَهُنَّ

Venerunt Hendæ stantes patres earum .

رَأَيْتُ الْهِنْدَاتُ الْقَائِمَاتُ ابَاوَهُنَّ

Vidi Hendas , stantes patres earum .

مَرَرْتُ بِالْهِنْدَاتُ الْقَائِمَاتُ ابَاوَهُنَّ

Appropinquaui Hendis , stantibus patres earum .

In eisdem cum generalitate .

جَاءَتِ نِسَاءٌ قَائِمَاتُ ابَاوَهُنَّ

Venerunt mulieres , stantes patres earum .

Vidi

رَأَيْتُ نِسَاءً قَائِمَاتٍ أَبَاوَهُنَّ

Vidi mulieres, stantes patres earum.

مَرَرْتُ بِنِسَاءٍ قَائِمَاتٍ أَبَاوَهُنَّ

Transiui prope mulieres, stantes patres earum.

In quibus exemplis observa, quod Appositum tantummodo, cum suo Supposito præcedenti concordat in casu, & statu, non in numero & genere, quia ubique tam

القائم, quàm العاقل, quæ sunt Apposita causalia,

quamuis habeant Suppositum dualis, vel pluralis numeri, masculini generis aut fæminini, cum ipso tamen in his non concordat, ut per exempla satis claret. Quia etsi Appositum causale, cum dicto Supposito præcedenti quoad vocem seu casum concordare videatur, non tamen quoad realitatem & dependentiam: sed cum subsequenti, scilicet

cum أبو, vel أم, quod Suppositum est in quo sustentatur, & causa à qua dependet, & ob quam causale dicitur, concordat.

Hæc itaque sic fiunt, cum Appositum causale est nomen Agentis: cum autem fuerit nomen Patientis, vel denominativum simile, licet ipsum & iuxta nunc præscriptam sibi regulam, cum suo subsequenti connectere, ut

جاءَ رجلٌ مَضْرُوبٌ أَحْوَهَ Venit vir, verberatus frater

eius: & cum præcedenti quoque iungi potest, iuxta iam primò dictam realis regulam: adeò quod à subsequenti, ad quod referebatur, non sustentetur ut in Supposito, nec ab ipso amplius dependeat, ut à causa: sed totaliter à præcedenti

cedenti, vel eius occulto pronomine: & tunc Suppositum
vel Substantivum subsequens ponitur, aut in casu Nasba,
velut **مَيَّير** vt

جَاءَ زَيْدٌ الْمَضْرُوبُ الْعَبْدُ

Venit Zæidus verberatus seruo, &

جَاءَ رَجُلٌ مَضْرُوبٌ عَبْدًا

Venit vir verberatus seruo.

Aut in Chafdha, velut **مُضَاف** vt

جَاءَ زَيْدٌ الْمَضْرُوبُ الْعَبْدُ

Venit Zæidus verberatus serui, &

جَاءَ رَجُلٌ حَسَنُ الْوَجْهِ

Venit vir pulcher faciei, vel facie.

Et ita de reliquis dices, nempe **الْعَبْدُ**, vel

جَاءَ الرَّيْدَانُ الْمَضْرُوبَانِ الْعَبْدَانِ. &c.

Adeò quòd omnibus modis concordare potest hoc cau-
sale Appositum, in quibus & reale, nempe in genere,
numero, casu, & statu: & sic huius cum illius incidit re-
gula Appositi.

Et quia Auctor in descriptione Appositi, de nominis
specialitate & generalitate meminerat: hinc statim quotu-
plex sit nomen speciale, & quid generale exprimit: quæ
omnia

omnia ex litera satis clarent . Sed sciendum nobis est, quod speciale secundum Ebenelhàgeb , & Scerhelmasbah , sic describitur .

المَعَارِفَةُ مَا وَضِعَ لِيَدْلُ عَلَى شَيْءٍ بِعَيْنِهِ شَخْصًا

أَوْ جِنْسًا Speciale est id , cui impositum est significare

rem per se ipsam , idest præcisam indiuidualiter aut generaliter , idest indiuiduali appellatione aut generali . Et hoc est quintuplex .

Primum ab Arabibus dicitur ^{أَوَّلُهُ} المَصْمُومُ immanifestum , quod nos pronomen personale appellamus , quia non est nomen manifestum rei , sed aliud pro eo substitutum . Et est secundum Grammaticos

مَا وَضِعَ لِتَكْلِمٍ أَوْ مُحَاطٍ أَوْ غَائِبٍ تَقْدِيمٌ

ذِكْرٌ scilicet , Id quod impositum est alloquenti , aut colloquenti , vel absenti : idest primæ , aut secundæ , vel tertiæ personæ , cuius præcessit mentio .

E X E M P L A .

Primæ personæ .

أَنَا , & نَحْنُ

Ego ,

Nos ,

Secundæ singularis .

أَنْتَ , & أَنْتِ

Tu ,

Tu fæm.

Secundæ dualis .

أَنْتُمَا

Vos duo , vel duæ .

Secundæ pluralis .

أَنْتُمْ , & أَنْتِ

Vos ,

Vos fæm.

Iplæ ,

Tertiæ personæ .

Dualis .

هو , & هي

هما

Ipsè ,

Ipsa .

Ipsi duo , vel duæ .

Pluralis .

هم , & هن

Ipsi ,

Ipsæ .

Dices enim ^{أنت قائم} Ego sum stans , & ^{أنت قائم}Tu es stans , & ^{هو قائم} Ipse est stans , & ^{نحن قائمون}

Nos sumus stantes .

Secundum vocatur ^{العلم} idest nomen proprium ,
quod ita describitur .^{هو ما وضع لشيء بعينه غير متناول ما أشبهه}scilicet , Est id , quod impositum est rei per ipsum designa-
tæ incommunicabili (alteri) sibi simili , nimirum secundū
illā impositionem . Quod quidem vel est proprium indi-vidui rationalis , vt ^{زيد} Zæidus , & ^{هند} Henda : autirrationalis , quod est tam loci , vt ^{عدن} Heden , &^{مكة} Mecca , quàm alterius rei , vt ^{جحون} GihonNilus , & ^{أدر} Martius .Vel est proprium generis , siue sit animalis , vt
pr oprium

اسامه & proprium Damulæ, seu Doreadis, & حضاجر
 proprium leonis: siue fit significationis, vt سجان

&c. Dices enim زيد قاضل Zæidus est virtute

præditus, & رومية سريعة Roma præclara, vel no-
 bilis, &c.

Vnde nomen proprium in duas diuisum est species, in
 عطفان primitium, quod à nullo deriuat, vt

proprium viri nomen, vel vt alijs placet, familiæ. Et in

منقول deriuatiuum vel translatum, quod scilicet ab alio,

vel مفرد simplici, vel مركب composito deriuat.

A simplici quidem, aut à nomine generis primum quod
 deriuat dicitur غالب idest, pollens seu proprium

vt plurimum ob valoris ac præstantiæ omen ab eo desum-

ptum, & ipsi cui fit proprium, impositum, vt جعفر

Giapharus, nomen proprium viri, quod quidem primò
 ad significandum riuum vel torrentem fuerat impositum,
 deinde hominis particularis proprium factum est.

Pari quoque modo de appellatiuo Leonis, Columbæ,
 Margaritæ, Agathæ, ac similibus ad propria deductis no-
 mina, intelligas.

Aut à verbi præterito deriuat, vt سمر Sciammarus,
 K equi

equi proprium , à verbo ^{سَمَرَ} Eleuauit pedem , celer fuit ,
& ^{ضَرَبَ} Dzhorebus , à ^{ضَرَبَ} Percussus fuit .

Aut à modhareo , vt ^{يَزِيدُ} Iazidus , sic à præsente
verbi ^{زَادَ} Auxit , in boni auspiciu desumptum , quasi
^{يُزِيدُ الْمَالَ} adaugeat diuitias , & ^{يُشْكُرُ} Iascorus à
^{يُشْكُرُ} Gratias agit .

Aut ab imperatiuo , vt ^{أَصْمِتْ} Esmer , nomen pro-
priu Deserti , ab imperatiuo ^{أَصْمِتْ} Ausculta , oc-
casione cuiusdam per ipsum transeuntis viri , sic appellati ,
quippe qui , ibi quadam audita voce , statim stetit , & ait
focio suo ^{أَصْمِتْ} Inclina aurem : sicque mutato dham-
ma in Kefram , hoc tamquam sibi propriu retinuit nomen ,
vique in hodiernum diem .

Nomen verò propriu , quod ab alio composito sumi-
tur , aut illud est ^{إِسْنَادِي} enunciatium , seu comple-
xum , vt ^{تَابَطَ سِرًا} idest , Sumpsit sub axilla malum ,
vel gladium , inde postea translatum , vfu venit ad pro-
priu viri nomen constituendum .

Aut est ^{أَصَافِي} relatiuum seu regiminis , vt ^{عَبْدُ اللَّهِ}
Seruus

Seruus Dei, quod & proprium viri nomen hodie vfitatissimum est Orientalibus. Aut his similia, vt **بَعْلُكَ** &c.

Idem nomen proprium iterum subdiuiditur in duas species, in **كُنْيَة** cognomen, & est **مَا صَدْرُ أَبِي أَوَّامٍ** quod inchoatur per patrem, aut matrem, in laudem semper eo cognominati, vt **أَبُو بَكْرٍ** Pater BaKri, & **أَبُو النَّوْمِ** Pater lucis, cognomina particularium virorum, & **أُمُّ الْخَيْرِ** Mater Kolthumæ, & **أُمُّ كَلْثُومٍ** Mater boni, cognomina propria mulierum.

Vsu etiam inoleuit apud Orientales proprio relicto nomine, Patres & Matres primogenitorum nominibus cum earundem appositione vocum appellari, vt si filius primogenitus vocetur **يُوسُفُ** Ioseph, pater cognominatur

أَبُو يُوسُفَ Pater Iosephi, & mater similiter

أُمُّ يُوسُفَ Mater Iosephi dicitur.

Secundò in **لَقَبٍ** agnomen partitur, & est

مَا أَشْعَرُ بِمَدْحٍ أَوْ ذِمٍّ quod indicat, vel imponitur in laudem

laudem vel vituperium scilicet alicuius personæ, vt

زَيْنُ الْعَابِدِينَ Ornamentum
شَمْسُ الدِّينِ Sol fidei, &

تَحْمُودُ Decor fidei, & فخر الدين

laudatus, &c. Et è contrario in vituperium, vt

أَنْفُ النَّاقَةِ Nafus camelæ, & بَطَّةٌ Anas, vti a-

gnomen in vituperium viri sumitur, à ventris magnitudine,
& paruitate corporis, quasi ipsum instar anatræ haberet:

fic & قَفَّةٌ scilicet, Arbor languida, vel arrida: hoc quo-
que agnomine ad alicuius inutilitatem insinuandam, quasi
in eius dedecus vtuntur. Summatim ergo Proprium diui-
ditur in Nomen, siue illud sit primitiuum, siue deriuatiuum,
& in Cognomen & Agnomen.

Tertium الْمُبْهَمُ indeterminatum, seu indifferens ap-
pellatur, eò quòd non solum ad

أَسْمَاءِ الْإِسَارَةِ videli-

cet, Nomina demonstrationis, & ad الْمَوْصُولَاتِ adiun-

cta, idest ad relatiua, est nomen commune: verum & mul-
tò magis, quia ipsa ex propria impositione, suis etiam
omnibus demonstratis & relatis, indifferentia sunt, tam
animatis quam inanimatis, tam rationalibus quam irratio-
nalibus, tam communibus quam particularibus. Dicis

enim فَرَسٌ, & رَجُلٌ, & جَمَادٌ, & هَذَا حَيَوَانٌ

& زَيْدٌ: Similiter حَيَوَانُ الَّذِي, &c. Quæ & si fue-

rint

rint generalia, specifica quidem fiunt per hæc demonstra-
tionis, & relatiua pronomina: licet de his vltimis mentio-
nem nullam faciat Author in textu, ob hanc tamen causam
ab omnibus Grammaticis, iure intra numerum quinque

المعرفات specialium nominum ponuntur, quia sub hoc
communi nomine المبعم & ipsa comprehenduntur.

Primum ergo, hoc est, Pronomen demonstratiuum, sic
describitur هو ما دل على مسار إليه Est quod indicat
signatum cui, nimirum cui fit applicatio ipsius signi de-
monstratiui, vt هذا فاضل Hic est virtute præditus:

Et signa hæc sunt.

Singulare.

Duale.

Masc. هذا

& هذين, vel هذان

Hic.

Hi duo, vel hos duos, orum, bus.

Fæm. هذه

& هتین, vel هتان

Hæc.

Hæ duæ, vel has duas, arum, bus.

Commun. plural. هؤلاء Illi, & illæ, &c.

Secundum verò الموصول idest, Adiunctum, seu re-
latiuium, apud العربی ita describitur,

الموصول ما أفترق إلى صلة وعائد Relatiuium

supple, Qui, quæ, quod, est illud quod indiget adiunctione, & regressu, vt **لَقَيْتُ مَنْ ضَرَبْتَهُ** Inueni quem verberasti, idest illum virum, quem verberasti, &

الَّذِي قَامَ أَبُوهُ حَاضِرًا Ille cuius surrexit pater, præsens

est: **الَّذِي** dicitur relatiuum, seu nomen relati, specificati per adiunctionem huius summæ **قَامَ أَبُوهُ** quæ dicitur

الَّذِي Qui, & **الَّذِي** ipsius **الَّذِي** Et ipsa hæc sunt, **الَّذِي** ipse

مَنْ Quis, qui, **مَا** Quod, Quid: & **الَّتِي** Quæ, &

أَيُّ Qualiscumque, quilibet, &c.

Quartum est **الْمَعْرُوفُ بِالْأَلْفِ وَاللَّامِ** specificatum per **ال**, idest, cui à principio adiungitur articulus **ال**, vt

الْمُعَلِّمُ Magister ille inter collo-

quentes noti, & **الرَّسُولُ** Ille Apostolus, vulgò, l'Apostolo, quem nos probè Diuum Paulum, Muslemanni verò Mohamedem falsò intelligunt. Quod vt ad præsens spectat duplex censetur nomen specificum.

I. dicitur specificum **لِلْجِنْسِ** generis rei, vt

الرَّجُلُ خَيْرٌ مِنَ الْمَرْأَةِ Vir melior est fæmina, idest, Sexus

xus virilis in genere melior sexu fæmineo : ita

الفَرَسُ خَيْرٌ مِنَ الْحِمَارِ Equus melior est asino .

II. verò dicitur specificum **لِلْعَهْدِ** conuentionis , seu
condictionis ex mutua rei propositæ notitia , vt
جَاءَ الْحَكِيمُ Venit medicus , seu Doctor , idest ille medi-
cus mihi , ac tibi notus . Et describitur sic

الْمَعْرُوفُ بِالْأَلْفِ وَاللَّامِ مَا أَفَادَتْ فِيهِ خُصُوصًا

المعروف بالالف واللام ما أفادت فيه خصوصًا Nomen specificatum per articulum ال , est illud
quod maximè conducit ad notitiam indiuidui , idest per
quod propriè habemus notitiam de indiuiduo , & per-
sona .

Quintum denique est **الْمُضَافُ إِلَى أَحَدِهِمَا** Rela-
tum , seu Annexum ad aliquod horum scilicet supradicto-
rum quatuor nimirum , quintum est nomen **ذَكَرَ** gene-
rale, quod cū adiunctum fuerit vni ex his , statim fit **مَعْرُوفَةٌ**
speciale , & hoc , regimine sensifluo , non prolatili , quod
non nisi cum leuibus prolato fit, vt in primo & tertio ex se-
quentibus exemplis patet .

Exemplum primi , scilicet de annexo cum pronomine
personali , vt **عَلَامُكَ حَاضِرٌ** Seruus tuus est præsens .

Exemplum secundi cum nomine proprio , vt

غَلامُ زَيْدٍ حَاضِرٌ Seruus Zæidi est præsens.

Exemplum tertij cum pronomine demonstratiuo, vt

غَلامُ هَذَا حَاضِرٌ Seruus istius adest.

Exemplum quarti cum specificato per articulum, vt

غَلامُ الْمَعْلَمِ حَاضِرٌ Seruus magistri adest.

Obseruant hîc Expofitores, quòd Author duo inter specialia nomina enumeranda omiffit, nempe relatiua, de quibus nos fupra fuo loco diximus: &

الذِّكْرُ الْمَقْصُودُ idest, Nomen generale intentum, in vocatione alicuius, quod etiam speciale est, vt يَارَجُلُ

O vir, idest voco virum, quem licet non videam, tamen intentu singulariter agnosco: quæ quidem duo ob hanc causam omiffisse arbitror, quia eis non fit annexio, ficut quatuor primis nunc dictis.

Nomine speciali diffusè & exactè iam explicato, nunc الذِّكْرُ generale, feu appellatiuum quid fit, breuibus exponit per duas descriptiones, quæ quo ad literam fatis in textu patent.

Sed obseruandum est fecundum Ebenelhàgeb, quòd nomen generale est illud, quod impositum est ad significandum non rem vnâ præcisè, sed omnes indifferenter, quæ fui generis sunt.

Propterea benè Author inquit, quòd nomen generale est omne nomen commune in genere fuo, vt hoc nomen

حَيَوَانٌ est commune in genere animalium, ideoque

omnibus & singulis conuenit animantibus, adeò quòd vni
non

non appropriatur sine altero . Ita & hoc ^{شجره} est com-
mune in genere arborum , omnibus arboribus . Et hoc si-
militer ^{رجل} Vir , est commune omnibus hominibus
masculis , adultis , ratione utentibus : adeò quòd nullus sit
in genere virorum , quin illi hoc appellatium seu commu-
ne conueniat nomen .

Alia verò descriptio , eius proxima est hæc , nempe ^ب ,
Nomen generale est omne nomen , quòd initio sui , articu-
lum ^{ال} admittit , vt ^{رجل} , & ^{فرس} &c. quæ articu-

lum ^{ال} il , recipiunt , vt ^{الرجل} & ^{الفرس} &c.

Vnde generalia nomina , inquiunt , sunt , vt ^{شي} res , &
^{جوهر} substantia , & ^{جسم} corpus , & ^{حيوان} animal .
& ^{انسان} homo , & ^{رجل} vir , & ^{ذكر} mascu-
lus , &c.

Alio quoque modo illud Expositores describunt , vt
^{الذكر ما تقبل دخول رب عليها} Nomen gene-
rale est quod recipit in se accessum ^{رب} idest , Fortassis ,

vt ^{رب رجل جاءني} Fortasse vir veniet ad me . Et alijs
etiam modis , qui cum his incidunt .

بَابُ الْعُطْفِ

CAPVT CONIUNCTIONIS

العربي

Arabicus Textus.

المثلث

وحروف العطف عشرة وهي الواو والفاء وضم واو ام
واما وبل ولا ولكن وحتى في بعض المواضع
فان عطفت بها على مرفوع رفعت او على منصوب
نصبته او على مخفوض خفضته او على مجرور
جرمته تقول قام زيد وعمر ورايت زيدا وعمر
ومررت بزيد وعمر

الافرنجية

Latina interpretatio.

الترجمة

Et particulae coniunctionis sunt decem
nem-

nempe و Et, Ac, ف Etiam, & ثم Tum, Dein,
& او Aut, Siue, & ام An, Verum, & اما Vel,
لكن & لا Non, & بل Sed, Immo, &

sed, & حتى Usque, Vltimatè, in quibusdam lo-
cis. Si igitur coniunxeris (aliquid) per has;
cum rafaato (illud) rafaabis. Aut cum nasba-
to, afficies nasba; aut cum chafdhato, chafdha-
bis; aut cum gezmato, gezma efficies. Dices:
Stetit Zæidus, & Amrus; & Vidi Zæidum, &
Amrum; & Appropinquaui Zæido & Amro.

الدُّومَاوِيَّ

Thomea Expositio.

السَّرْحُ

Prima sequentium rafaata, fatis diffusè iam explicata
specie, nunc secuudam, scilicet connexionis, in hoc
capite assumit explicandam, quæ quidem ab Expositori-

bus in عَطْفِ الْبَيَانِ وَالْتِسْقِ scilicet, Connexio-
nem manifestationis, & compositionis diuiditur.

Primæ nulla fit mentio in textu, quæ tamen ab alijs
Grammaticis sic describitur

هُوَ اسْمٌ غَيْرُ صِفَةٍ يُجْرَى مُجْرَى التَّفْسِيرِ

idest, Connexio manifestationis est nomen, vel nominis,
sine attributione, currentis cursu explicationis, vt

Venit

جاءني أبو عبد الله زيد Venit ad me pater Abdillai, Zæidus : vbi hoc nomen Zæidus, quod manifestatiuum connexum, seu adiectum dicitur, explicat totum agnomen antecedens, scilicet أبو عبد الله Et vice versa, vt

جاءني زيد أبو عبد الله Venit ad me Zæidus pater serui Dei : vbi hoc agnomen, Pater serui Dei, factum est connexum explicatiuum ipsius زيد : Et hoc accidit, quando ipsum agnomen magis notum est, quam nomen proprium alicuius.

Vnde in hac manifestationis connexione, duplex conditio requiritur.

Prima, quòd secundum nomen, scilicet adiunctum, fit magis notum quam primum, cui iungitur.

Secunda, quod in quatuor concordent.

Primò, in generalitate & specialitate, quamuis hoc parum vsitetur, tamen authoritas adest, vt

من شجرة مباركة زيتونة Ex arbore benedicta oliua.

Secundò in casibus Rafaa, Nasba, & Giarra, vt

جاءني أبو بكر عمرو Venit ad me pater BaKri, Amrus:

رأيت أبا بكر عمرا Vidi patrem BaKri Amrum,

مررت بآبي بكر عمرو Appropinquaui patri

BaKri, Amro.

Tertiò

Tertiò in singulari , duali , & plurali .

Quartò in masculino , & feminino , quorum exempla tu ipse ex concordantijs , superiori capite explicatis , poteris formare . Aduertens tandem , quòd potissima manifestationis connexio ex nomine proprio fit .

Secunda est connexio compositionis , quæ sic describitur

هُوَ التَّابِعُ الْمُسَارِكُ لِمَا قَبْلَهُ فِي إِعْرَابِهِ وَيَتَوَسَّطُ
بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَتَّبِعِهِ أَحَدُ الْحُرُوفِ الْعَشْرَةِ

Est consequens participans cum re præcedenti in casibus suis , & medians inter ipsum , & rem quam sequitur aliqua particularum decem : quippe quæ in litera iam sunt enumeratæ , & ab Expositoribus in duas classes diuiduntur .

Aliæ enim , inquiunt , sunt quæ participant in sensu , & casu : & aliæ quæ in casu tantum .

Primæ etenim classis sunt septem , secundæ verò reliquæ tres .

Prima participantium in sensu , & casu est و , particula sanè indeterminatæ copulationis , connectens antecedens cum consequenti , nullo inter ea seruato ordine , vt

جاءني زيد وعمر Venerunt ad me Zæidus , & Amrus :

Amrus enim dicitur connexum per و cum Zæido in actu veniendi ; siue autem venerit ante , siue simul , aut post non refert , dummodo venerit . Ideoque suum antecedens , nempe Zæidum , in casibus etiam sequitur , vt

رأيت زيدا وعمر Vidi Zæidum , & Amrum : &

مررت بزيد وعمر Appropinquavi Zæido , & Amro .

Secunda

Secunda est particula **ف** copulatiua, & ipsa: sed determinatæ copulationis, nempe cum ordine posteritatis immediatæ, vt **جاءني زيد فعمر** Venit ad me Zæidus itemque Amrus, idest post ipsū immediatè venit & Amrus: ita & in cæteris casibus, vt **رأيت زيدا فعمر** Vidi Zæidum itemque Amrum, & similiter,

مررت بزيد فعمر &c.

Adeò quòd succedens, immediatè suum sequatur antecedens, vt inquiunt Arabes sine **مهلة** mora, & sine **ف** interuallo, vt **طلع الفجر فابيض الافق** Suborta est aurora, statimque albicatum est cælum.

Tertia est **ثم** dictio similiter copulatiua, sed ultra ordinem posteritatis, interuallum quoque indicans, & distantiam, vt **جاءني زيد ثم عمرو** Venit ad me Zæidus, deinde Amrus: & ita in alijs in quibus concordant casibus, vt **رأيت زيدا ثم عمرا** & similiter

مررت بزيد ثم عمرو Adeò quod semper ab actu antecedentis, & sui copulati consequentis intercedat **مهلة** mora aliqua, vt **غاب زيد ثم حضر** Absens fuit Zæidus, deinde præsens.

Quarta

Quarta est **او** particula quidem disiunctiua: sed quandoque cum dubitatione aut ambiguitate: quandoque cum postpositione, aut affecutione.

Exemplum primi, quando post euentum rei accidit, ut

جاءني زيد أو عمرو Venit ad me Zæidus, aut Amrus: &

رأيت زيدا أو عمرا Vidi Zæidum, aut Amrum: &

مررت بزيد أو عمرو Appropinquavi Zæido, vel Amro.

In his orationibus illa disiunctiua **او** dubitationem facit tam loquenti, quàm audienti, si ambo ignorauerint ex duobus quisnam venerit: si autem loquenti notum fuerit, tamen hoc protulerit ad certiores rei notitiam, ambiguitatem tantummodo inducit.

Exemplum secundi, quando post petitionem euenit,

ut **خذ هذا أو ذاك** Accipe hoc aut illud: & similiter

تزوج هنداً أو أختها Duc in vxorem Hendam, aut

sororem eius. In his verò postpositionem facit vnius, cum vtriusque consequutio esse nequeat: si vnum amplectitur, alterum relinquere necesse est.

Sed cum dicis **اقرأ فيها أو تحوا** Lege doctrinam legis, aut grammaticam.

Hic ipsa **او** vtriusque affecutionem non negat: adeò quòd & lectionem legis, cum grammaticæ lectione coniungere quis facillimè poterit, ut apud Arabes satis claret cum grammaticaliter verba legis exponunt.

Quinta

Quinta est **ام** particula communiter de rei certitudine
sciscitans, quæ duplex est, **متصلة** Coniunctiua, &
منقطعة Disiunctiua.

Prima aut euenit post **ا** hamza **التسوية** æqualitatis,
exemplum ab auctoritate, vt

سواء عليكم اذرتهم ام تذرهم Equale est eis,

utrum admonueris eos, an non admonueris eos: vbi illa

ا hamza præcedens, æqualis est ipsi **ام** sequenti in sensu,
ideò prima pars totius coniuncti per **ام** æqualis est cum
secunda.

Aut verò accidit post **ا** hamza qualitatis, in significa-
tione **اي** qualis, cum sciscitatione certitudinis, vt

زيد عندك ام عمرو Nū Zæidus apud te est, an Amrus:

idest, qualis horum duorum virorum certè est apud te?
Zæidus, an Amrus? Et sine hamza, vt

في السوق زيد ام في الدار In foro est Zæidus, an in

domo? idest, in quo horum duorum locorum est Zæidus?

Hæ enim orationes dicuntur coniunctæ per **ام** respectu pri-
mæ partis, quæ vel idem est cum secunda, vel idem quæ-

rit: nempe tam **ا** in prima, quàm **ام** in secunda orationis

parte, vel eiusdem sunt sensus, vel de **اي** ambæ quærunt:

quæ ob id etiam cum ceteris concordant & in casibus,

Secun-

Secunda verò, nempe disiunctiua, neutro modo occurrit: sed in sensu **بل** immo, verum: siue erroris lapsu, aut reminiscentiæ fuerit recurso.

Exemplum primi ex sententia Arabum, vt

إِنَّمَا لَا بِلْ أَمْرٌ شَاءَ Equidem Camelus est, verum quid aliud præcedens? Hoc communiter dicunt, cum à longe corpus aliquod intuentur, quod primo aspectu aliud, & aliud apparet.

Exemplum secundi, vt **أَمْ زَيْدٌ عِنْدَكَ أَمْ عَمْرُو** Num

Zæidus est apud te, verum Amrus? Vel

أَمْ زَيْدٌ عِنْدَكَ أَمْ عَمْرُو Fortasse apud te est Zæidus, verum apud te est Amrus? Omnes enim orationes istæ sunt disiunctiue, & interrogatiue: nam cum dicebam, Num Zæidus est apud te, putabam illum apud te esse, sed statim recordatus, quòd non ille, sed Amrus apud te est, illicò certitudinis gratia sciscitando subiunxi, Verum apud te est Amrus?

Sexta est **أَوْ** cum Kesra sub hamza, in sensu particula quidem disiunctiua, & geminata: acciditque post rei euentum aut petitionem.

Primo enim modo & dubitatiue, & ambiguè fit, vt

جَاءَ نِي إِمَّا زَيْدٌ وَإِمَّا عَمْرُو Venit ad me aut Zæidus, aut

Amrus. Sic **رَأَيْتُ إِمَّا زَيْدًا وَإِمَّا عَمْرًا** Vidi aut Zæidum,

aut Amrum: & **مَرَرْتُ إِمَّا بِزَيْدٍ وَإِمَّا بِعَمْرٍو** Ap-
propin-

propinquavi aut Zæido, aut Amro. In quibus orationibus non solum disiunctio cum dubitatione loquentis, & audientis, si ambo aduentu cognito, ignorant quisnam venerit: vel ambiguitate solius audientis, si loquens sciat, apertè ostenditur; verum etiam geminatio ipsius **أَمَّا** & insuper præfixio **وَ** illi quæ in medio est, apparet.

Secundò modo, scilicet post petitionem, cum postpositione, vel assecutione,

Primò, vt **تَرْوِجُ أَمَّا هِنْدًا وَأَمَّا أُحْتَهَا** Coniungere in matrimonio aut cum Henda, aut cum sorore eius.

Secundò, vt **تَعْلَمُ أَمَّا فِقْهًا وَأَمَّا نَحْوًا** Disce aut legem, aut grammaticam: in prima vnius est necessaria postpositio, in secunda vtriusque assecutio conceditur, quarum insuper concordantiæ dilucidæ satis sunt.

Septima & vltima huius classis est **حَتَّى**, quæ & in sensu, & casu, sicut iam explicatæ participet, vt particula connexionis, in sensu **الْغَايَةِ** terminationis. Nilominus quia hoc in aliquibus tantum locis, ac quibusdam obseruatis conditionibus accidit, præterea ab Authore vltimo loco ponitur.

Prima autem conditio hæc est, quòd sequens in oratione post ipsam sit pars, vel aliquid ex præcedenti.

Secunda verò quòd sit illi vltimum tū præstantia aut abiectione, tum fortitudine aut debilitate.

Exemplum primi **ضَرَبَ الْقَوْمَ حَتَّى زَيْدًا** Percussi

populum

populum, usque ad Zæidum, idest vltimatè & Zæidum:

non enim valeret si diceretur جَاءَ نِي الْقَوْمِ حَتَّى الْحِمَارُ

Venit ad me populus usque asinus: nec vice versa

جَاءَ نِي الْحِمَارِ حَتَّى الْقَوْمِ Venit ad me asinus, usque

& populus, quia in prima asinus non est aliquis de populo, cum sit animal irrationale, & in secunda nec populus est aliquid asini, cum sit congregatio personarum: adeò quòd

particula حَتَّى hic nihil connectit, prima igitur requiritur conditio.

Exemplum secundi cum præstantia, vt

مَاتَ النَّاسُ حَتَّى الْأَنْبِيَاءُ Mortui sunt homines, usque

que etiam prophetæ, quippe qui (quasi diceret) ob præstantiam sanctitatis, mori non debebant, & tamen mortui sunt. Hæc est vis huius particulæ.

Similiter cum abiectione, vt

زَارَنِي النَّاسُ حَتَّى الْجَحَّامُونَ Visitauerunt me homines, quin etiam auari.

At fortitudinem & debilitatem, vnica sententia sic complexi sunt, vt

قَهَرْنَاكُمْ حَتَّى الْكِبَاءَ فَأَنْتُمْ تَهَابُونَنَا حَتَّى

بَنِيْنَا الْأَصَاغِرَا Defatigauimus vos, quin etiam fortes,

Vos autem terruistis nos, usque etiam filios nostros paruulos.

Sed aduertendum, quòd hæc particula حَتَّى iuxta rationis

tionis arbitrium, in aliquibus locis est inchoatiua, idest, nominatiui: in aliquibus nasbans, idest, accusatiui: & in alijs giarrans, idest, ceterum casuum, quod quidem vnico vulgato exemplo breuitatis gratia explicabo, vt

أَكَلْتُ السَّمَكَةَ حَتَّى رَأَيْتُهَا si ibi رَأَيْتُ caput,

fuerit in nominatiuo, dicitur inchoatiua, & est sensus, Manducaui piscem, quousque est caput eius. Si verò in accusatiuo, dicitur connexiua, & est ad loci huius propositum, sensusque eius talis, Manducaui piscem, vltimatè caput eius. Si tandem in alijs casibus, particula giarrans dicitur, & intellectus illius est, Manducaui piscem, vsque ad caput eius exclusiue.

Secundæ classis sunt reliquæ tres, quæ in casu tantum participant, idest quarum copulata pars orationis extrema, in eodem casu concordat cum prima. Harum autem

Prima est بِل particula quidem connexionis, sed vnus confirmatiua, & alterius communiter subtractiua partis: connectit enim post responfionem & negationem, & iussionem, & prohibitionem.

Exemplum primi, vt قَامَ زَيْدٌ بِلْ تَجَرُّو est enim re-

sponfio dicenti: Quis surrexit? Surrexit (inquit) Zæidus, immo Anrus: error mentis, vel lapsus linguæ correptus per hanc particulam بِل subtractiuam primæ, & confirmatiuam secundæ partis totius connexi: ita in alijs

casibus, vt رَأَيْتُ زَيْدًا بِلْ عَمْرًا Vidi Zæidum, immo

Anrum: & مَرَرْتُ بِزَيْدٍ بِلْ عَمْرٍو Appropinquavi

Zæido, quinimmo Anro.

Exem-

Exemplum secundi, nempe post negationem, vt

مَا جَاءَ نِي زَيْدًا بَلْ عَمْرُو Non venit ad me Zæidus, sed Amrus: in hac enim erroris correctio nulla est, sed sequentis absoluta confirmatio.

Exemplum tertij, vt اَضْرَبْ زَيْدًا بَلْ عَمْرًا Verbera Zæidum, immo Amrum.

Exemplum quarti, vt لَا تَضْرِبْ زَيْدًا بَلْ عَمْرًا Ne percutias Zæidum, verum Amrum.

Potest quoque fieri absoluta eiusdem actionis negatio, verbi gratia مَا جَاءَ نِي زَيْدًا بَلْ مَا جَاءَ نِي عَمْرُو Non venit ad me Zæidus, immo non venit ad me Amrus.

Et prioris ablegatio actionis, cum posterioris confirmatione, vt ضَرَبْتُ زَيْدًا بَلْ أَكْرَمْتُهُ Verberavi Zæidum, immo honoravi eum.

Similiter خَرَجَ زَيْدٌ بَلْ دَخَلَ خَالِدٌ Exijt Zæidus, immo ingressus est Chaledus, &c.

Secunda est لَا negatiua connexionis particula, negans in sequenti quod iam de præcedenti confirmatum fuit: ideo ante se semper enuntiationem affirmatiuam præexigit, ac post imperium, vocationem, & responsum ipsa venit.

Exemplum primi, vt اَضْرِبْ زَيْدًا لَا عَمْرًا Verbera Zæidum, non Amrum.

Exemplum secundi, vt **يَا بَنُ أَخِي لَا بَنَ عَمِّي** O filium fratris mei, non filium patruelis mei, idest, voco filium, &c.

Exemplum tertij, vt **قَامَ زَيْدٌ لَا عَمْرُو** Surrexit Zæidus non Amrus: responsio quidem est dicenti, Quis surrexit? Vnde quod de Zæido prius affirmauerat, hoc de Amro per **لَا** postea negauit.

Tertia & vltima est **لَكِنْ** cum **و** soKun supra **ن**, quæ & ipsa particula connexionis est, ac retentionis, seu reparationis: constanter enim post negationem vel prohibitionem venit, si quod ipsam sequitur fuerit simplex, non oratio perfecta, vt **مَا قَامَ زَيْدٌ لَكِنْ عَمْرُو** Non surrexit Zæidus, sed Amrus: & **لَا تَضْرِبْ زَيْدًا لَكِنْ عَمْرًا** Ne percutias Zæidum, sed Amrum.

Si verò adiunctum post ipsam, fuerit oratio completa, more **بَل** etiam post negationem & affirmationem succedere potest.

Exemplum primi, vt **مَا جَاءَنِي زَيْدٌ لَكِنْ عَمْرُو قَدْ جَاءَ** Non venit ad me Zæidus, verum Amrus iam venit.

Exemplum secundi, vt **جَاءَنِي زَيْدٌ لَكِنْ عَمْرُو لَمْ يَجِي** Venit ad me Zæidus, sed Amrus non venit.

Sed

167
بل & لا

Sed obseruanda hìc est differentia , quæ inter

& **لكن** est.

Prima namque præcedente orationis parte iam confirmata , post se venientem semper negat .

At **بل** è conuerso , præcedente negata , sequentem semper confirmat , dummodo & ipsi non addatur negatio , vt cum dicis **جاءني زيد بل عمرو** Venit ad me Zæidus immo Amrus : vis enim **بل** statim enuntiationem aduentus à Zæido tollit , & ad Amrum transfert .

Ipsa verò **لكن** non sic , cum ex vi suæ naturæ præcedentem non neget , sed illa à particula negationis iam exclusa , sequentem continuò confirmat , vt cum dicis

ما قام زيد لكن عمرو Non surrexit Zæidus , sed Amrus , scilicet , surrexit : &

ما جاءني زيد لكن عمرو حاضر Non venit ad me Zæidus , sed Amrus adest .

Dicta est autem **لكن** particula **الاستدراك** retentionis , quia mentem à falsa retinet suspitione , ne scilicet in contrariam veritati opinionem , quæ ex antecedentibus

verbis prouenit , incidat : nam cum audis **جاءني زيد**

Venit ad me Zæidus , statim mens in eam delabitur opinionem , quòd etiam Amrus , qui cum eo erat , venerit :

at illico retinetur cum dicitur **لكن عمرو لم يجي** Sed

Amrus non venit .

His igitur particulis connexionis, si quid cum rafaato coniunxeris, illud rafaatum erit: si cum nasbato, nasbatum: si cum chafdhatō, chafdhatum: quarum exempla patent in litera. Et si cum gezmato, gezmatum erit: Hoc autem in verbo Modhareo accidit, vt

زَيْدٌ لَا يَقُومُ وَيُخْرَجُ Zæidus non surrexit, & (non) exit: illa enim particula و copulatiua, in eodem casu sequens ponit verbum cum primo. Sicq. de singulis intelligas particulis: nam quemadmodum ex nominibus, per eas facta est connexio, ita & ex verbis fieri potest, vt

يَقُومُ وَيَقْعُدُ زَيْدٌ Surgit, & fedet Zæidus: &

لَنْ يَخْرُجَ وَلَا يَقْعُدَ زَيْدٌ Nequaquam egreditur, tum fedet Zæidus, &c.

Attendens finaliter, quòd ex amplitudine harum particularum, tam nominis cum nomine, & pronominis cum pronomine: quàm nominis cum pronomine, & è conuerso, pronominis cum nomine connexio fieri conceditur. Etiam generalis nominis cum generali, & specialis cum speciali, & specialis cum generali, & è contra: immo ex singulari, duali, & plurali, ex masculino & fæminino, ad inuicem quoque in eisdem casibus concordando, per eas connexio fieri potest. Hæc de particulis connexionis dicta sufficiant.

بَابُ التَّوَكُّيدِ

CAPVT CORROBORATIONIS

العربي

Arabicus Textus.

اللاتن

التَّوَكُّيدُ تَابِعٌ لِلْمَوْكِدِ فِي رَفْعِهِ وَنَصْبِهِ وَ
حَقْقِهِ وَتَعْرِيفِهِ وَيَكُونُ بِالْفِصَالِ مَعْلُومَةً
وَهِيَ النَّفْسُ وَالْعَيْنُ وَكُلٌّ وَاجْمَعُ وَتَوَابِعُ أَجْمَعُ وَهِيَ
أَكْتَعُ وَأَبْتَعُ وَأَبْصَحُ نَقُولُ قَامَ زَيْدٌ نَفْسَهُ وَرَأَيْتُ
الْقَوْمَ كُلَّهُمْ وَمَرَرْتُ بِالْقَوْمِ أَجْمَعِينَ

الأفرنجية

Latina interpretatio.

الترجمة

Corroboratio sequitur corroboratum in Ra-
faa

faa eius , & Nasba eius , & Chafdha eius , & specialitate eius . Et fit vocibus notis , quæ sunt :
Ipsummet , & Idemmet , & Omne , & Vniuersum ,
& sequentia vniuersum , quæ sunt ابتع , & اکتع
& ابصع Vniuersum . Dices , Surrexit Zæidus
ipsemet : & Vidi cætum omnem : & Abij prope
cætum vniuersum .

الدُّوْمَاوِيّ

Thomea Expositio .

السَّيْحُ

Haec dictio التوكيد potest etiam scribi cum .

أ sic التأكيد & sensus eius est الموكد corrobora-
rans , idest dictio corroboratiua , & confirmatiua alterius
dictionis præcedentis . Et communiter bipartitur in corro-
borans لفظي prolatile , & معنوي sensifluum .

Primi nullam facit mentionem Author in textu , quod
sic tamen ab alijs describitur ,

هُوَ تَكَرَّرُ اللَّفْظِ فِي الْأَسْمَاءِ وَالْأَفْعَالِ وَالْحُرُوفِ

Est iteratio vocis in nominibus , & verbis , & particulis .

Exemplum primi , scilicet in nominibus , vt

جَاءَ الْمَعْلَمُ الْمَعْلَمُ Venit præceptor præceptor .

Ita

Ita رَأَيْتُ الْمُعَلِّمَ الْمُعَلِّمَ Vidi magistrum magistrum.

& مَرَرْتُ بِالْمُعَلِّمِ بِالْمُعَلِّمِ Appropinquaui præceptor præceptor.

Exemplum secundi, vt جَاءَ الْمُعَلِّمُ جَاءَ Venit magister venit: ita رَأَيْتُ الْمُعَلِّمَ رَأَيْتُ Vidi magistrum

vidi: & مَرَرْتُ بِالْمُعَلِّمِ مَرَرْتُ Abij prope præceptorem abij.

Exemplum tertij, vt لَا لَا أَعْمَلُ Non, non faciam:

& نَعْمَ نَعْمَ أَكْمَلُ Vtique, vtique perficiam: &

عَلَّيْكَ إِنَّ الْمُسْلِمَ قَائِمٌ Certè, certè magister stat.

Secundum verò, nempe corroborans sensissimum, est illud quod in textu describitur, ac per certas voces ibi expressas constituitur. Hocque duplex etiam inuenitur, nempe Restrictiuum, & Collectiuum.

Primum per has duas primas formatur voces, scilicet,

عَيْنٌ & نَفْسٌ.

Secundum per reliquas.

Exemplum primi, vt جَاءَ الْأَمِيرُ نَفْسَهُ Venit princeps ipsemet:

nisi enim illa vox نَفْسٌ restringeret aduentum

uentum principis ad propriam ipsius personam, poterat facile de aliquo alio ipsum representante, intelligi vtpote de literis, de Misso, de Exercitu, vel de eius Cohorte, &c.

Dubium ergo sublatum est, & veritas corroborata manet per illam, vel similem dictionem.

Sed obseruandum, quòd vltra concordantias in textu assignatas trium casuum & specialitatis, exigit etiam corroborans hoc, vt singularium, dualium, & pluralium similiter fiat concordantia.

Exemplum primi, vt ^{و ب و}جاء الأمير نفسه Venit princeps propria persona:

& ^{و ب و}جاء زيد عيَّنه Venit Zæidus ipsemet: Ita

^{و ب و}رأيت زيدا نفسه Vidi ipsummet Zæidum: &

^{و ب و}مررت بريد عيَّنه Abij prope ipsummet Zæidum.

Et in singulari fæminino, vt ^{و ب و}جاءت هند نفسها Ve-

nit Henda ipfamet: & ^{و ب و}رأيت هندا عيَّنها Vidi Henda propriam: &

^{و ب و}مررت بهند نفسها Appropinquavi ipsimet Hendæ.

In duali vtriusque generis, vt

^{و ب و}جاء الزيدان أنفسهما Venerunt duo Zæidi ipsimet;

&

رَأَيْتُ الرَّيْدَيْنِ أَنْفُسَهُمَا & Vidi duos Zæidos

مَرَرْتُ بِالرَّيْدَيْنِ أَنْفُسَهُمَا & eosdemmet : Appro-
pinquaui ipsismet ambobus Zæidis : ita

جَاءَتِ الْهَنْدَانِ أَنْفُسَهُمَا Venerunt ambæ Hændæ

رَأَيْتُ الْهَنْدَيْنِ أَنْفُسَهُمَا & ipsamet : Vidi ambas

مَرَرْتُ بِالْهَنْدَيْنِ أَنْفُسَهُمَا & Hendas ipsamet : Ap-
propinquaui ipsismet ambabus Hendis.

In plurali vtriusque generis, vt

جَاءَ الرَّيْدُونَ أَنْفُسَهُمْ Venerunt Zæidi ipsimet : &

رَأَيْتُ الرَّيْدِينَ أَنْفُسَهُمْ Vidi ipsosmet Zæidos : &

مَرَرْتُ بِالرَّيْدِينَ أَنْفُسَهُمْ Appropinquaui ipsismet Zæi-

dis . Ita جَاءَتِ الْهَنْدَاتُ أَنْفُسَهُنَّ Venerunt Hændæ

رَأَيْتُ الْهَنْدَاتُ أَنْفُسَهُنَّ & ipsamet : Vidi ipsasmet

مَرَرْتُ بِالْهَنْدَاتُ أَنْفُسَهُنَّ & Hendas : Appropinqua-

quaui ipsismet Hendis , &c.

Possunt quoque ambæ voces ad maiorem expressionem
in

in vna simul coaptari sententia , vt

جاء زيد نفسه عنده Venit Zæidus ipsemet persona-

liter : & رأيت زيدا نفسه عنده Vidi Zæidum ipfis-

simum : & مررت بزيد نفسه عنده Appropinquaui
ipfimet Zæido , &c.

Secundum verò , nempe Collectiuum , vt dictum est ,
per reliquas in litera assignatas corroborationis dictiones
constituitur .

Exemplum , vt جاء القوم كلهم Venit populus

omnis : vbi nisi illa collectiua dictio كل totum populum
comprehenderet , fortasse mens dubitare posset , & intel-
ligere per hæc verba جاء القوم quosdam de populo tan-
tum venisse , non omnes : vt ergo ambiguitas omninò de
medio tollatur , ac certa veritas comprobetur , corrobo-
ratiua & collectiua simul dictio addita est .

Vnde sicut illud primum excludit partes in roborato :

non enim valet dicere جاء زيد كله Venit Zæidus
omnis , cum nulla pars Zæidi sit , quæ ex se sine toto pos-
sit abire .

Ita secundum , partes in roborato omninò exigit , vt
vna quandoque possit sub nomine totius actus suos exerce-
re , vt dictum est , & per cætera lucidius claret exempla ,
vt

vt **جاء القوم اجمعون** Venit populus vniuersus , &

رايت القوم اجمعين Vidi populum vniuersum : &

مريت بالقوم اجمعين Appropinquaui populo vniuerso .

Ita per tres reliquas , in eodem sensu , huius confocias , ducuntur exempla : vt

جلس القوم كلهم اجمعون اکتعوب

ابتعوب اجمعون Sedit populus totus , vniuersus , cunctus , omnis . Suo quoque modo alia in cæteris casibus exempla tu ipse formare poteris , quæ nos breuitatis gratia dimittimus .

Inter hæc quoque & duale ipsius **كل** annumeratur , vt **جاءني الرجلان كلاهما** Venerunt ad me ambo illi

جاءت المرأتان كلتاهما Venerunt duo viri : & ad me duæ mulieres ambæ ipsæ , &c.

Obseruandum tamen , quòd inter has dictiones corroborantes datur ordo , **نفس** enim in eadem sententia præcedit **عين** , & **كل** ipsam **اجمع** & hæc cæteras eius affeclas ; quæ quidem licèt à diuersis procedant radicibus , eundem

eundem tamen sensum cum **اجع** reddunt, ac illi additæ

corroborationem ipsam augent: nam **اكتع** defumi-
tur à **تكاثع الجلد** scilicet, retrahere pellem, vel con-

gregare: & **ابتع** ab **البتع** quod est longitudo, vel
extensio colli: & **ابصع** ab ipso **البصيع** quod con-
gregatio sudoris dicitur, trahitur.

Contendunt tandem hoc loco Bassarensum, & Cusensium
Gymnasia: isti enim asserunt de **الذكورة** scilicet, Gene-
ralitate dari posse corroborationem: illi verò negant, &
hanc eorum opinionem, multis probant rationibus veram,
cum quibus est Author, qui propterea post **التعريف**

Specialitatem, concordantiam **التذكير** generalitatis
dimisit.

بَابُ التَّدْوِيلِ

CAPVT PERMVTATIONIS,

seu Substitutionis.

العربي

Arabicus Textus.

اللاتن

إِذَا ابْدَلُ اسْمٌ مِنْ اسْمٍ أَوْ فِعْلٌ مِنْ فِعْلٍ تَبِعَهُ فِي
 جَمِيعِ اَعْرَابِهِ وَهُوَ عَلَى أَرْبَعَةِ أَقْسَامٍ يَدُلُّ الشَّيْءُ
 مِنْ الشَّيْءِ وَيَدُلُّ التَّبَعُضُ مِنَ الْكُلِّ وَيَدُلُّ الِاسْتِمَالُ
 وَيَدُلُّ الْغَلْطُ كَقَوْلِكَ جَاءَ زَيْدٌ أَحْوَكُ وَأَكَلْتُ
 الرِّغِيفَ ثَلَاثَةً وَتَقَعَنِي زَيْدٌ عَلَيْهِ وَرَأَيْتُ زَيْدًا
 الْفَرَسَ أَرَدْتُ أَنْ تَقُولَ الْفَرَسُ فَعَلِطْتُ فَأَبْدَلْتُ
 زَيْدًا مِنْهُ

M

Latina

Est cum substituitur nomen loco nominis ; aut verbum loco verbi, quod sequitur in omnibus casibus suis . Et est quadruplex; Substitutio rei loco rei ; & substitutio partis pro toto ; & substitutio inclusionis ; & substitutio erroris . Vt cum dicis : Venit Zæidus , frater tuus : & Comedi panem , tertiam eius partem : & Profuit mihi Zæidus , scitntia eius ; & Vidi Zæidum , equum . Volebas enim dicere , Vidi equum , & errasti ; commutasti igitur Zæidum in eum (scilicet equum .)

التوماوي

Thomea Expositio .

الشرح

Quartum , & ultimum ex التوابح scilicet sequentibus rafaata , est البدل substitutum , quod sic describitur ,

هُوَ التَّابِيعُ الْقَصُودُ بِالْحُكْمِ بِلَا وَاسِطَةٍ بَيْنِهِ

وَيَبْنِي مَتَّبِعُهُ Est subsequens intentum in sententia , absque medio inter ipsum , & inter illud , ad quod subsequitur .

Vnde subsequens , seu substitutum , sequitur illud immediate , pro quo substituitur in omnibus suis casibus tam in Rasma & Nasba , quàm in Chafdha & Gezma .
Ideoque

Ideoque substituitur nomen loco nominis, vt

جاءَ عمرو وأبوكَ Venit Amrus, pater tuus. Et verbum

loco verbi, vt مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَمًا Qui fa-

ciet hæc incidet in iniquitatem. Pater enim est nomen subsequens, quod substituitur loco Amri: & incidet est pariter subsequens, intentum à loquente, quod loco, faciet, ponitur, illudque in suo casu sequitur. Hæc autem substitutio seu permutatio, vt ex textu habetur, quadruplex est.

Prima dicitur permutatio rei in rem, vel vt Arabismus inquit, rei à re, idest vt alij dicunt,

بدل الكل من الكل Commutatio totius à toto:

In qua quidem significatum secundi, nempe substituti, om-

ninò idem est, quod primi, vt جاءَني زيد أخوك Venit

ad me Zæidus: frater tuus. Et رأيت زيدا أخاك Vidi

Zæidum: fratrem tuum. Et مررت بزيد أخيك Ap-

propinquavi Zæido: fratri tuo. Vbi illam eandem personam totam, quam significat hoc nomen, Zæidus, significat, & frater tuus, quod fanè gratia supplementi explanationis, pro eo substitutum est.

Secunda est permutatio partis è toto, in qua posterius substitutum, est pars totius prius nominati, vt

أكلت البطيخ نصفه Comedi peponem: medietatem eius,

Tertia est substitutio comprehensionis, seu continen-
tiæ, in qua nec totum, nec pars subintrat aut nominatur :
sed respectus, & complicatio quædam rei in re, ob quam
vna pro alia in permutatione sumitur, vt

وَجَدْتُ زَيْدًا حَسَنًا ^{عَاجِبِي} Placuit mihi Zæidus : pulchritudo

eius. Et ^{عَاجِبِي} ^{أَجَارِيَةَ لِبْسِهَا} Placuit mihi ancilla:
vestis eius.

Quarta denique est permutatio erroris mentis, vel lapsus
linguæ, vel obliuionis memoriæ tantum, vt

رَأَيْتُ رَجُلًا حِمَارًا ^{عَاجِبِي} Vidi virum, asinum : volebas enim
dicere, Vidi asinum, sed errando dixisti, vidi virum :
ideoque commutando, eius loco statim constituisti asinum,
quem verè vidisti.

Hæc autem familiariter inter loquendum accidere so-
lent, quæ etiam eleganter, inquiunt, per ^{بَل} corri-

guntur, vt ^{عَاجِبِي} ^{مَرَرْتُ بِرَجُلٍ بَلِّ حِمَارٍ} Appropinquaui
viro : verum asino, vel inquam asino.

Quamobrem tam primum, quàm eius substitutum se-
cundum, aut sunt ambo ^{مَعْرِقَتَيْنِ} specialia, aut ambo

^{نَكْرَتَيْنِ} generalia : quorum exempla supra satis pa-

tent. Aut sunt ambo ^{مُخْتَلِفَتَيْنِ} distincta, vt

Venit

جاءني رجلٌ غلامٌ هذا زيدٌ Venit ad me vir, seruus,
iste, Zæidus.

Potest quoque fieri permutatio à speciali ad generale, sed cum epitheti additione, ne quid minus sit secundum

à primo, vt مررت برجل صالحٍ Appropin-
quaui Zæido viro probò: Aut ambo etiam sunt

جاءني زيدٌ أخوك Manifesta, vt Venit ad

me Zæidus: frater tuus. Aut ambo مضمهر signata, vt

الزیدون لقيتم إياهم Illi Zæidi, inueni eos ipsos.

Aut ambo distincta, vt

أخوك ضربته زيدًا وأخوك ضربت زيدًا إياه

Frater tuus verberaui eum, Zæidum. Et frater tuus verberaui Zæidum ipsum: idest, Frater tuus est Zæidus, quem verberaui, &c. Et non fit permutatio totius de non mani-

festum ad manifestum, nisi pro absente, vt ضربته زيدًا

Verberaui ipsum Zæidum. Hæc de permutatione: & vniuersaliter tandem de rafaatis.

بَابُ مُنْصَوْبَاتِ الْأَسْمَاءِ

CAPVT NASBATORVM
Nominum.

العربي

Arabicus Textus.

المتن

الْمُنْصَوْبَاتُ خَمْسَةٌ عَشْرُوهِيَ الْمَفْعُولُ بِهِ وَالْمُصَدَّرُ
وَطَرَفُ الرِّمَانِ وَطَرَفُ الْمَكَانِ وَالْحَالُ وَالْمَيِّتُ
وَالْمُسْتَتَى وَاسْمُ لَا وَالْمُنَادَى وَالْمَفْعُولُ مِنْ أَجْلِهِ
وَالْمَفْعُولُ مَعَهُ وَحَبْرُكَانِ وَأَخْوَاتُهَا وَاسْمُ إِنْ
وَأَخْوَاتُهَا وَالتَّابِخُ لِلْمُنْصَوْبِ وَهُوَ أَرْبَعَةُ أَسْمَاءٍ
الذَّعْتُ وَالْعَطْفُ وَالتَّوَكُّيدُ وَالْبَدَلُ

الأفرنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Nasbantia sunt quindecim, & ipsa sunt; Pa-
tiens

tiens in quo, & Infinitum, & Spatium temporis,
 & Circumstantia loci, & Status, & Discretium,
 & Exceptium, & nomeu ipsius لا, & Vocatum,
 & Patiens gratia cuius, & Patiens cum quo, &
 Nuntium كان & fororum eius, & Nomen ان & fo-
 rorum eius, & Sequens nasbatum, quod est
 quadruplex, Adiectium, & Copulatum, & Con-
 firmatium, & Commutatum.

الدوماري

Thomea expositio.

الشرح

S Ingulare huius vocis المتصوب est
 nasbatum, idest, accusandi casu affectum, quod sic de-
 scribitur,

المتصوب هو ما دخل عليه عامل التصيب

Nasbatum est illud, cui aduenit regens accusatiui.
 Atque in litera dicitur quod nasbata sunt quind ecim.

Primum est Passium in quo scilicet cadit actio, vt
 ضربت زيدًا Verberavi Zeidum.

Secundum est Infinitium, vt ضربت ضربًا Verbe-
 ravi verberatione.

Tertium est Spatium temporis, vt صمت يومًا Iei-
 nau die

M

Quartum

Quartum est Circumstantia loci , vt

صَلَّيْتُ أَمَامَ السَّيِّدِ Oraui coram presbytero .

Quintum est Status , seu Modus , vt

جَاءَ زَيْدٌ رَاكِبًا Venit Zæidus equitando .

Sextum est Discretium , seu Distinctium , vt

طَابَ زَيْدٌ نَفْسًا Bonus fuit Zæidus anima .

Septimum est Exceptium , vt جَاءَ الْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا Venit populus , præter Zæidum .

Octauum est Nomen voclæ negtiuæ لا , vt

لَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ Non est vir in domo .

Nonum est vocatum , vt يَا رَجُلًا O virum .

Decimum Passiuum gratia cuius , vt

قَامَ زَيْدٌ أَجَلًا لِعَمْرٍو Surrexit Zæidus gratia hono-
raudi Amrum .

Et vndecimum est Passiuum cum quo , scilicet fit actio ,

vt جَاءَ الْأَمِيرُ وَالْجَيْشُ Venit Princeps cum exercitu .

Duodecimum est Nuncium , seu Prædicatum كَانَ , &

fororum eius , vt كَانَ زَيْدٌ عَاقِلًا Fuit Zæidus pru-
dens .

Decimum tertium est Nomen, seu subiectum **أَنَّ** & fororum eius, vt **أَنَّ زَيْدًا فَاضِلٌ** Vtique Zæidus est virtute præditus.

Decimum quartum est sequens Nasbatum quod quadruplex est, scilicet

Adiectiuum, vt **رَأَيْتُ زَيْدًا الْعَاقِلَ** Vidi Zæidum sapientem.

Et Copulatum, vt **رَأَيْتُ زَيْدًا وَغَمْرًا** Vidi Zæidum, & Amrum.

Et confirmans, vt **رَأَيْتُ زَيْدًا نَفْسَهُ** Vidi Zæidum ipsummet.

Et Commutatum, vt **رَأَيْتُ زَيْدًا أَخَاكَ** Vidi Zæidum : fratrem tuum.

Aduertendum est autem, quòd Author hìc quindecim promittit Nasbata, & quatuordecim tantum suis nominibus exprimit : vnde decimum quintum omittere videtur. Sed vt opinor, sub duodecimo & decimotertio illud annexum intelligit, cum **ظَنَنْتُ** & forores eius, quæ ratione prædicati sub **كَانَ**, & ratione subiecti sub **أَنَّ** vtrumque nasbando contineri videntur, potissimum inter nasbata numerari debuerant, quæ etsi non primum cum Passiuo in quo, vt quidam arbitrantur, quartumdecimum tamen locum separatim post duo illa obtinere saltem oportebat, quod quidem tanquam ibi subintellectum, per ea
quæ

quæ supra capite de Incæpto de his præmiserat, satis putavit expressum.

Dicamus ergo decimum quartum nasbatorum esse Incæptum & Nuncium, seu Suppositum & Appositum, vel Subiectum & Prædicatum **ظننت** & sorores eius, ut **ظننت زيدا قائما** Putavi Zæidum stantem. Et ita quintum decimum nasbatorum, debito ordine, sequens nasbatum, erit.

Ergo quindecim sunt nasbata, cum suis hinc exemplis breuiter explicata: quibus ad vberiore notitiam per ordinem, in sequentibus (dempto iam dicto) singula singulis capita distribuit. Et primò à Passivo in quo, tanquam ab omnium principe, exordium sumit.

Caput

بَابُ الْمَفْعُولِ بِهِ

CAPVT PATIENTIS IN QVO.

العربي

Arabicus Textus

المتن

الْمَفْعُولُ بِهِ هُوَ الْأِسْمُ الْمَنْصُوبُ الَّذِي يَقَعُ بِهِ
الْفِعْلُ تَحْوِصْرِيَّتْ زَيْدًا وَرَكِبَتْ الْقَرْسُ وَهُوَ
قِسْمَانِ ظَاهِرٌ وَمُضْمَرٌ فَالظَّاهِرُ مَا تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ
وَالْمُضْمَرُ قِسْمَانِ مُتَّصِلٌ وَمُنْفَصِلٌ فَالْمُتَّصِلُ
أَنْتَ عَسْرَ تَحْوِصْرِيَّتْ ضَرَبْتَنِي وَضَرَبْنَا وَضَرَبَكَ
وَضَرَبْتَكُمْ وَضَرَبَكُمْ كَمَا وَضَرَبْتُمْ وَضَرَبْتُمْ كَمَا وَ
ضَرَبْتُمْ وَضَرَبْتُمْ وَضَرَبْتُمْ وَضَرَبْتُمْ وَضَرَبْتُمْ
وَالْمُنْفَصِلُ أَنْتَ عَسْرَ تَحْوِصْرِيَّتْ إِيَّايَ وَإِيَّانَا
وَإِيَّاكَ وَإِيَّاكَ وَإِيَّاكُمَا وَإِيَّاكُمَا

وَابْتَأَنَّ وَاِيَّاهُ وَاِيَّاهَا وَاِيَّاهُمَا وَاِيَّاهُمْ
وَاِيَّاهُنَّ

الافريقية

Latina Interpretatio .

الترجمة

Patiens in quo, est nomen nasbatum, in quo cadit actio: vt Verberaui Zæidum, & Equitani equum: estque duplex, & sub pronomine Insinuatum. Manifestum enim, idest, cuius præcessit memoria: Insinuatum autem sub pronomine est duplex, Coniunctum, & Disiunctum. Coniuncta quidem sunt duodecim, vt Verberauit me, & Verberauit nos, & Verberauit te, & Verberauit te fam. & Verberauit vos ambos vel ambas, & Verberauit vos, & Verberauit vos fam. & Verberauit eum, & Verberauit eam, & Verberauit vtrumque vel vtramque, & Verberauit illos, & Verberauit illas, At Disiuncta duodecim sunt, vt cum dicis: Me, & Nos, & Te, & Te fam. & Vos duos vel duas, & Vos, & Vos fam. & Illum, & Illam, & Illos duos vel duas, & Illos, & Illas.

الدوماوي

Thomea expositio.

الشرح

EX descriptione Patientis in quo, iam habita in
textu, peroptime dignoscitur, quod illa ex
ad

به , ad articulum ال ipsius المفعول refertur , adeo quòd
illud verè dicatur Patiens , in quo cadit actio : siue cadat

صُرِبْتُ الْعَلَامُ حسيًا sensibilibiter , & realiter , vt

Verberavi seruum : siue معنويًا intelligibilibiter , & si-

gnificatiuè , vt قُبِلْتُ الْمَسْئَلَةُ Percepi petitionem ,

vel quæsitum . Vnde exempla supra allata in litera , de
primo dantur , nimirum Verberavi Zæidum , & Equitavi
equum , Zæidum enim est nomen nasbatum , in quo qui-
dem cecidit actio verberationis , & equum equitationis :
propterea ambo tanquam patientia in accusatiuo posita
sunt .

Indifferenter autem ipsum Patiens in quo , inquit , est
duplex , Manifestum , & Insinuatum sub pronomine .

Primum , idest ,

الظَّاهِرُ هُوَ مَا دَلَّ بِلَفْظِهِ وَحُرُوفِهِ عَلَى مَعْنَاهُ

Manifestum est illud , quod indicat per vocem suam , & li-

teras suas , significatum suum : vt صُرِبْتُ عَجْرًا Verbe-

raui Amrum , & عَطَيْتُ عَجْرًا دَرَاهِمًا Dedi Amro de-

narium , vel pecuniam . Et similiter صُرِبْتُ الرِّيدِينَ

Verberavi Zæidos , & صُرِبْتُ الرِّجَالُ Verberavi viros ,

&

ضَرَبْتُ هِنْدًا Verberaui Hendam , &

ضَرَبْتُ اِهْنَدَيْنِ Verberaui duas Hendas , &

ضَرَبْتُ اِهْنَدَاتِ Verberaui Hendas , &

ضَرَبْتُ الْقَوْمَ Verberaui Hendas , & ضَرَبْتُ اِهْنُودَ

Verberaui populum , & ضَرَبْتُ النِّسَاءَ Verberaui mulieres , &c.

In quibus exemplis Patiens in quo , tam per literas ,
quàm per vocem sibi impositam , est Manifestum .

Quod quidem aliquando جَوَازًا permissiuè actionem ,
ipsum regentem , præcedit , vt ^{عَسَى} اَللّٰهُ اَعْبُدَ Denm colo , &

وَجْهَ الْحَبِيبِ اُمْنِي Faciem dilecti exopto .

Et aliquando وَجُوبًا necessariò , vt intetrogatiuè

مَنْ رَأَيْتَ Quem vidisti ? & conditionaliter

مَنْ تَكْرَمُ بِكَرَمِكَ Quem honoraueris , honorabit
te .

Et ali-

Et aliquando subtrahitur ipsa actio, ob præcedentem
interrogationem, vt si quis iciscitarit, quem percuties?
dixerisque statim **زَيْدًا** Zæidum, subintelligitur, per-
cutiam.

Insinuatum autem sub pronomine adhuc duplex assigna-
tur **متصل** Coniunctum seu Affixum, & **منفصل** Dis-
iunctum seu separatum.

Primū quidē **هُوَ الَّذِي لَا يَبْتَدِي بِهِ وَلَا يَقَعُ بَعْدَ إِلَّا**
est illud, per quod non inchoatur, neque accidit post nisi.

Secundum verò per oppositum
هُوَ الَّذِي يَبْتَدِي بِهِ وَيَقَعُ بَعْدَ إِلَّا Est illud, quo in-
choatur (oratio) & accidit post nisi. Et tam coniuncta,
quàm Disiuncta, inquit, sunt duodecim: quorum exem-
pla ad maiorem euidentiā, è litera sunt hìc explicanda.

Primò igitur fit Passiūm in quo, Insinuatum, Coniun-
ctum, seu affixum in primis personis per **ي**, vel **ا**, vt
ضَرَبَنِي زَيْدٌ Verberauit me Zæidus: vbi **ي** ipsius **نِي**
dicitur Patiens in quo, insinuatum, quia non nomen mani-
festum, sed pronomen primæ personæ singularis, quod ean-
dem insinuat, solummodo verbo affixum habet. **ن** verò
illi iuncta, dicitur nun **الوقاية** sustentationis, quia ipsam
ي ex natura infirmam, ne ob similium concursum cadat,
sustentat, atque conseruat. Nec nasbatur **ي**, quia inde-
clina-

clinabilis est, tamen inquit, **محلّ النصب** locus

eius est nasbæ, idest ibi est locus nasbæ, ni manere prohiberetur. Idem de cæteris similibus intellige in sequentibus.

Secundò, vt **ضربنا زيد** Verberauit nos Zæidus:

نا similiter Patiens in quo insinuat, vel indicium patientis in quo, scilicet primæ personæ pluralis, vel magnificentia gratia etiam loquentis, scilicet singularis dicitur. Cuius fatha non nasbæ signum, seu declinationis, sed suæ editionis, seu indeclinabilis formæ indicium.

Tertiò secundarum personarum, & præfati patientis nota, est sola **ك** verbo affixa, cetera verò ei, vt distinctiua generis & numeri, scias **ك** te apposita, vt **ضربك زيد** Verberauit te Zæidus: **ك** igitur hîc fathata, secundam personam singul. mascul. indicat, cuius fatha, non declinationis, sed tantum sui inuariabilis status est signum.

Quartò, vt **ضربك زيد** Verberauit te fæm. Zæidus. vbi **ك** Kesrata secundam personam singul. fæmin. patientem insinuat.

Quinto, vt **ضربكما زيد** Verberauit vos duos, vel duas Zæidus: vbi **ك** idem, & **م** cum **ل** duale commune indicat.

Sextò, vt **ضربكم زيد** Verberauit vos Zæidus, **ك** eiusdem, **م** secundæ personæ plural. masc. est nota.

Septimò

Septimo, vt ^{ضربكن زيد} Verberauit vos fæmin.

Zæidus : ك idem, & ن duplicata secundam personam plural. fæm. significat.

Octauo, sola præfati patientis in tertijs personis signum adhibetur, cetera autem ei adiuncta, generis & numeri sunt indicia, vt

^{ضربه زيد} Verberauit eum Zæidus, vbi ٥ loco nasbæ, & vt tertiæ personæ singul. masc. signum adhibetur.

Nono, vt ^{ضربها زيد} Verberauit eam Zæidus.

٥ fathata pro بنا, & | pro fæm. indicio.

Decimo, vt ^{ضربهما زيد} Verberauit illos duos, vel illas duas Zæidus : ٥ enim patiens sæpè dictum : ن verò & | aleph duale vtrique generi commune, ostendit.

Vndecimo, vt ^{ضربهم زيد} Verberauit eos Zæidus eiusdem, & م tertiæ personæ plur. masc. nota.

Duodecimo, vt ^{ضربهن زيد} Verberauit eas Zæidus : ٥ idem omnino, & ن roborata tertiam personam plural. fæmin. designat.

Vnde expletis iam duodecim Passiui coniuncti seu affixi, exemplis: eodem quippe ordine, alia duodecim Passiui in quo disiuncti, seu à verbo separati, proponit.

Disiunctorum igitur primum est **ایای** vt

ایای اکرممت Me honorasti, aut

ما اکرممت الا ایای Non honorasti, nisi me. Vbi

ایای semper passivum in quo designat, & **ی** nota est com-

munis primæ personæ singular. & consequenter **یا** eiusdem

sed plural. & **ک** secundæ, & **ه** tertiæ, vt supra dictum est.

Secundum, vt **ایاناک اکرممت** nos honorasti, aut

ما اکرممت الا ایاناک non honorasti nisi nos.

Tertium vt **ایاک اکرممت** te honoravi, vel

ما اکرممت الا ایاک non honoravi nisi te.

Quartum vt **ایاک اکرممت** te fem. honoravi,

vel **ما اکرممت الا ایاک** non honoravi nisi te fem.

Quintum, vt **ایاکما اکرممت** vos duos, vel

ما اکرممت الا ایاکما non honoravi, aut
honoravi nisi vos duos, vel duas.

Sextum

Sextum, vt **أَكْرَمْتُ إِيَّاكُمْ** vos honoravi,

vel **مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاكُمْ** Non honoravi nisi vos.

Septimum vt **أَكْرَمْتُ إِيَّاكُمْ** Vos sœm. ho-

noravi, vel **مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاكُمْ** Non honoravi nisi vos.

Octauum, vt **أَكْرَمْتُ إِيَّاهُ** Illum honoravi, vel

مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهُ Non honoravi, nisi illum.

Nonum, vt **أَكْرَمْتُ إِيَّاهَا** Illam honoravi, vel

مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهَا Non honoravi, nisi illam.

Decimum, vt **أَكْرَمْتُ إِيَّاهُمَا** Illos duos, vel

illas duas honoravi, aut **مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهُمَا** Nō honoravi, nisi illos duos, vel illas duas.

Vndecimum, vt **أَكْرَمْتُ إِيَّاهُمْ** Illos honoravi, vel

مَا أَكْرَمْتُ إِلَّا إِيَّاهُمْ Non honoravi, nisi illos.

Duodecimum, vt **أَكْرَمْتُ إِيَّاهُنَّ** Illas honoravi,

Non honoravi, nisi illas. **أَكْرَمْتُ إِلَّا أَبَاهُنَّ** vel

Est ergo doctrina Bassarensum, quòd hæc vox **ابا** sola sit Passium disiunctum, siue passui signum; cetera verò, quæ ei annectuntur, veluti notæ primæ, secundæ, & tertiæ personæ: singularis, dualis, & pluralis numeri: & masculini, & feminini generis distinctivæ apponantur.

Cusenses verò totum aggregatum simul, Passui in quo, esse autumant.

Caput

باب المصذر

CAPVT INFINITIVI.

العربي

Arabicus Textus.

المصذر

المصذر هو الاسم المنصوب الذي محيى بالياء
في تعريف الفعل نحو ضرب يضرب ضرباً
وهو قسمان لفظي ومعنوي فإن وافق لفظه
لفظ فعله فهو لفظي نحو قتله قتلاً وإن وافق
معنى فعله دون لفظه فهو معنوي نحو جلس
فعوداً وقعد وقوفاً

الأفرنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Infinitivum est nomen nasbatum, quod adue-

nit tertium, in inflexione Verbi: vt Verberauit, Verberabit, Verberare; estque duplex Prolatile, & Sensifluum. Si enim concordauerit prolatio eius (cum) prolatione Verbi sui, est quidem Prolatile, vt Occidi eum occisione, Si verò conuenerit sensus Verbi sui, seclusa prolatione eius, est vtique sensifluum, vt Sedi accusatione, & Steti permanentia.

الدُّومَاوِي

Thomea expositio.

الشرح

Infinitiuus seu Originatiuum, quod & مفعول مطلق
Patiens vel Actum absolutum vocant, variè à Grammaticis describitur. Ebnulhageb Author Caphiæ inquit,

المصدر اسم الحَدَثِ الجَّارِي عَلَى الْفِعْلِ

Infinitiuus est nomen actionis decurrentis iuxta Verbum.

Idem Ebnu MàleKi هو اسم الحَدَثِ الجَّارِي عَلَى اللَّفْظِ

iuxta prolationem. Elhariri verò

هو اسم المَعْنَى الصَّادِرِ عَنِ الْفَاعِلِ

significati procedentis ab agente. Alij autem sic,

هو اسم ما فعله فاعِلٌ فَعَلَ مَذْكُورٍ بِمَعْنَاهُ

Est nomen, quod egit agens actionis præmemoratae in significato ipsius.

Hæ descriptiones idem per diuersa ostendunt: nempe
quod

quòd infinitiuus est nomen puri effectus, ab agente procedentis in passum significatum, in eadem sui significatione, vt **ضرب ضرباً** Verberauit verberatione, &

مات موتاً Mortuus est morte: vbi sequens nomen non est nisi purus præcedentis verbi actus, ad meram ipsius confirmationem expressus: ab eo quoque, vt dignoscatur leui mediæ radicalis forma, breuique temporis mora, discrepans, vt **ضرباً & ضرب**.

Vnde hæc minus docta Authoris descriptio in textu posita, expositione non indiget, scilicet, Infinitiuum esse nomen nasbatum, non verbum neque particulam, quòd uenit tertium in inflexione verbi, vt si quis tibi dixerit **ضرب** idest, inflecte hoc verbum statim dices

ضرباً quod est **يَضْرِبُ**, & tertio **ضرباً** quod est infinitiuum. Nam sicut Latini post præsens, præteritum, supinum, quarto loco infinitiuum ponunt, dicendo, Verbero, as, verberaui, verberatum, verberare. Ita Arabes post præteritum & futurum, infinitiuum tertio loco subnectunt, dicendo **ضرب يَضْرِبُ ضرباً** Verberauit, ver-

berat vel verberabit, verberare vel verberatio. Hic autem infinitiuus, inquiunt Expositores, tribus deseruit.

Primò confirmationi præcedentis agentis, seu regentis sui, vt **ضربت ضرباً** Verberaui verberando, vel verberatione.

Secundò , specificationi actionis , vt

ضَرْبُهُ ضَرْبًا شَدِيدًا Verberaui eum verberatione
vehementi .

Tertiò enumerationi actionis , vt ضَرْبُهُ ضَرْبَةً

Verberaui eum verberatione vna , vel

ضَرْبُهُ ضَرْبَتَيْنِ أَوْ ضَرْبَاتٍ Verberaui eum duabus
verberationibus , aut pluribus ,

Quod quidem infinitiuum , vt habetur ex textu , duplex
est , icilicet Prolatile , & sensifluum : si enim vocalis illa
verbi prolatio , cum infinitiuo quoque concordauerit , di-
citur Prolatile , quia eandem cum suo præcedenti verbo

prolationem habet , vt فَرِحَ فَرَحًا Lætatus est lætitia ,

& ضَرَبَ ضَرْبًا Verberauit verberatione .

Infinitiuum namque hoc , literas vocales easdem , ean-
dem significationem , eandemque prolationem sui verbi
habet : tantummodo enim forma mediæ radicalis literæ va-
riatur , cum in verbi præterito sit fathata , & in infinitiuo
gezmatā .

Si verò vocalis , & literalis verbi compactio , nequa-
quam cum infinitiuo conuenerit , sed tantum eius significa-
tio , dicitur sensifluum , quia eundem solummodo facit
sensum cum suo præcedenti verbo , vt جَلَسْتُ قُعُودًا

Sedi acubatione , & قَمَيْتُ وَقُوفًا Steti persistentia
(&

(& est ac si diceret , **جَلَسْتُ جُلُوسًا** Sedi sessione)

& **قُمْتُ قِيَامًا** Steti stando) in eodem sensu prioris ,
licet non in eadem prolationis forma .

بابُ طَرَفِ الرِّمَانِ وَطَرَفِ الْمَكَانِ

CAPVT CIRCVMSTANTIAE

Temporis, & circumstantiae loci.

العَرَبِيّ

Arabicus textus .

الْمَتْنُ

طَرَفُ الرِّمَانِ هُوَ اسْمُ الرِّمَانِ الْمَنْصُوبِ بِتَقْدِيرِ
تَحْوِ الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ وَعَدْوِهِ وَبُكْرِهِ وَتَحْرًا وَعَدَا وَعَمَةً
وَضُبْحًا وَمُسَاءً وَأَبَدًا وَأَمَدًا وَجَيِّدًا وَمَا أُسِّدُهُ ذَلِكَ
وَطَرَفُ الْمَكَانِ هُوَ اسْمُ الْمَكَانِ الْمَنْصُوبِ بِتَقْدِيرِ
فِي تَحْوِ أَمَامٍ وَخَلْفٍ وَقَدَامٍ وَوَرَاءَ وَفَوْقَ وَتَحْتَ وَعِنْدَ
وَمَعَ وَإِزَاءَ وَتِلْقَاءَ وَجِدَاءَ وَهَذَا وَتَمَّ وَمَا أُسِّدُهُ ذَلِكَ

Latina

الأفرجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Circumstantia temporis, est nomen temporis

nasbatum cum valore في in, vt Hoc'die; & Hac nocte, & diluculo, & Primo mane, & Prima luce, & Cras, & Noctu, & Mane, & Vesperis; & Perpetuò, & semper, & In tempore, & similia his. Circumstantia verò loci est nomen loci accusandi casu affectum cum valore في In, vt Coram, & Post, & Ante, & Retrò, & Supra, & Sub, & Apud, & Cum, & Contra, & Aduersus, & Iuxta, & Hic, & Ibi, & similia his.

الدوماوي

Thomea Expositio.

الشرح

PRæmissa tituli huius verba, pro passiuo in quo fit actio, hic accipiuntur, quasi diceret, Caput temporalium, & localium vocum, quibus tanquam mensuris, ac continentibus vasis, temporum interualla, locorumque spatia, (in quibus operationes fiunt) signantur, ac circumscri-

buntur: ideoque ظرف cuius plural. est Vas circumstans, siue continens dicitur.

Primum igitur, scilicet circumstantiam temporis, ita describit Ebnulhàgeb, dicens

ظرف الزمان هو ما فعل فيه فعل مذكور

Circum-

Circumstantia temporis est illa , in qua facta est actio præ-
memorata : videlicet est nomen temporis nasbatum , scili-
cet , accusandi casu affectum , habens in virtute particu-
lam **نَمَتِ اللَّيْلَةُ** vt **في** quæ continentiam indicat ,

نَمَتِ في اللَّيْلَةِ Dormiui hac nocte , idest **نَمَتِ في اللَّيْلَةِ** Dormiui in
hac nocte : hoc est , Hæc ipsa mea dormiendi actio fuit in
hoc temporis spatio , quod ab occasu ad ortum proten-
ditur .

Quod quidem aut est **مَبْهُمَا** Indeterminatum , aut
مُخْتَصَّصًا Appropriatum , seu **مُحْدُودًا** Determinatum .

Primum , nempe indeterminatum describitur ab authore

سِرْحَ الْمَصْبَاحِ hoc modo ,
هُوَ الَّذِي لَا حَدَّ لَهُ يَحْصُرُهُ مَعْرُوفَةٌ كَانَ أَوْ ذَكَرَهُ

Est illud , quod non habet terminum arctantem ipsum , siue
speciale fuerit (nomen) siue generale : speciale enim , vt

الْحَيْنُ Tale tempus , vel quando , & **الزَّمانُ** Tempus
tale : Generale autem , vt **حين** Quando , **زمان** tempus
genericè .

Determinatum verò , inquit , est

مَا يَصْلُحُ جَوَابًا لِمَتَى Illud quod admittit responso-
nem ad (interrogationem factam per) quando , vt **الدَّيْمُ**

dies ,

Dics, & اللَّيْلَةُ Nox, & الشَّهْرُ Mensis, &c. Dices
enim مَتَى جَاءَ زَيْدٌ Quando venit Zæidus? Responde-
bit interrogatus الْيَوْمَ Hodie, &c.

Circumstantiæ autem vtriusque textus, quæ ponuntur
in textu, numerantur duodecim: Quarum prima est
الْيَوْمَ Dies, cuius quidem spatium ab ortu Solis, vsque
ad occasum extenditur: vsurpaturque cum articulo ال
& absque eo cum tanuin, ac مضافًا relatiuè:

Primo modo, vt قرأت اليوم Legi hodie, hac die.

Secundo, vt صمت يوماً Ieiunavi die quadam.

Tertio, vt صليت يوماً الأحد Oraui die prima, sci-
licet, Dominica die.

Secunda circumstantia est اللَّيْلَةُ Nox, cuius duratio
ab occasu, ad ortum vsque solis fit, parique modo vt pri-
ma vsurpatur, vt كتبت الليلة Scripsi hac nocte

أعتكفت ليلة الجمعة Vigilaui noctu, sabbato

Orationi vacavi, nocte veneris.

Tertia غَدَوْه Diluculò, illud nimirum temporis inter-
uallum, quod ab aurora, vsque ad ortum solis trahitur,

vsurpatur enim & cum tanuin, vt أحبك غدو Veniam

ad

ad te diluculò , & sine tanuin cum specificatione , vt

ازورك غدوة يوم الاثنين Visitabo te summo mane
diei lunæ .

Quarta بكرة Primo mane, quod est principium diei,
sic à prima manatione lucis dictum , vt بكرة Primogeni-

tus à primo generationis actu ad hanc vsque lucem editus ,
sic appellatur , ita hæc quasi primogenita hora diei à Solis
ortu , & luminis emanatione, dicitur mane . Parique modo
vt Diluculò vsurpatur , scilicet cum tanuin , & sine , vt

قام الرب بكرة Surrexit Dominus manè , &

جاءت مريم بكرة السبت Venit Maria, manè sab-
bati .

Quinta سحرا Manè , prima luce , quod est vltimum no-
ctis ante Solis ortum , ipsaque ad modum duorum priorum
similiter vsurpatur, vt حينك يوم الخميس سحرا Ve-
ni ad te die Iouis manè ante Solis ortum , vel

أحيك سحرا من الأسحار Veniam ad te mane quodam: &
أعينك سحر يوم الثلاثاء Adiuuabo te manè diei ter-
tij, idest Martis .

Sexta عدا Cras, Crastina die , nomen inquam sequen-
tis diei , cum tanuin etiam vsurpatur , vt أكلك عدا

Alloquar te cras .

Septima

Septima **عَمَة** Noctu, prima nimirum tertia pars noctis, hoc est spatium illud temporis, quod à prima noctis hora, usque ad quartam distenditur, scilicet prima vigilia noctis: quod & cum tanuin, & sine eo, vsurpatur, vt

وَصَلَبْتُ عَمَة Perueni noctu, idest prima vigilia noctis:

وَنَزَلْتُ عَمَة لَيْلَة الْأَرْبَعِ Descendi prima vigilia noctis Mercurij.

Octava **صُبَاَحًا** Mane, prima pars diei, Matutinum, cum tanuin quoque, & absque eo, vt priora, vt

قُومَ صُبَاَحًا وَانْتَظَرْنِي Surge mane, & expecta me.

قَدِّسْ صُبَاَحَ يَوْمِ الْمِيلَادِ & Sacrum perage mane Natiuitatis.

Nona **مَسَاءً** Vesperì, Serò, vltima pars diei: spatium, inquam, quod ab hora post meridiem, usque ad extremum diei protenditur, quod sicut iam dicta vsurpatur,

vt **طَلَعْتُ مَسَاءً** Vespere exiui, &

مَسَيْتُ مَسَاءً يَوْمَ الْعِيدِ Perambulavi vespere diei festi.

Decima **أَبَدًا** Perpetuò, In sæculum; Semper: futuri,

inquam, temporis interminata mensura: & multoties cum negatione præcedenti, pro nunquam, accipitur: & pariformiter vt præfata vsurpatur, vt

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَبَدًا Laus

Deo

Deo semper, لَا أَكْذِبُ أَبَدًا Non mentiar vnquam,

vel Nunquam mendacium faciam. لَا أَحْطِي أَبَدًا بِالْأَبْدَانِ

Non peccabo in sæcula, sæculorum.

Vndecima أَمَدًا In sæculum, & cum negatione, Nunquam, significat: quod & futuri temporis longa, aut interminata videtur mensura, ac veluti cætera viurpatur, vt

لَا أَكَلِمُ زَيْدًا أَمَدًا Nunquam alloquar Zæidum: &

أَحِبُّكَ أَمَدَ الدَّهْرِ Diligam te tempore sæcli.

Duodecima حِينَ Quando, Aliquando, Tempore

aliquo: & vsurpatur dictorum more, vt

حِينَ أَكْتُبُ أَقْرَأُ Quando scribo, lege: &

حِينَ أَكْتُبُ وَحِينَ أَقْرَأُ Quandoq. scribo, quandoque lego, vel Aliquo tempore scribo, & aliquo lego:

قَمَدْتُ حِينَ جَاءَ الْمَعْلَمُ Surrexi quando venit Magister.

Hæ sunt duodecim circumstantiæ temporis ab Authore in texru expressæ: Quando postea inquit, & similia his: cætera huius generis, prudenti lectori, hic superaddenda

relinquit, vt وَقْتًا Momentum, & سَاعَةً Horam, &

حولاً & Mensē , & شَهْرًا & Hebdomadam , & جُمُعَةً

Quatuor annorum : & etiam أَرْبَعَةُ أَنْوَاعٍ Annum : & سَنَةً

Ver , & الرَّبِيعُ tuor tempora anni , vt

Hye- Aestatem , الخَرِيفُ Autumnum , & السَّيَّاءُ Hye-
mem , &c.

Quæ quidem circumstantiæ temporis determinatæ di-
cuntur , quia earum quælibet suum certum ac determina-
tum temporis spatium indicat , ita vt valeat quid , alicui

sciscitanti hoc modo كَمْ صُمَيْتَ Quantum ieiunasti?

Quando ieiunasti ? Congruè sic re-
vel متى صُمَيْتَ

Ieiunavi صُمَيْتَ الْخَرِيفَ أَوْ السَّيَّاءَ spondere

autumnum , aut hiemem , idest , In autumnno , aut in hie-
me , quæ sunt temporis spatia , præscriptos habentia limi-
tes : Quibus sanè interrogationibus , nequaquam congruè

satisfacimus per حِينَ & زَمَانًا cum ipsa , certa qui-
dem careant durationis mensura , quæ signatæ interroga-
tioni respondere debet .

Ideo omnes præter has duas , sibi que similes alias , cir-
cumstantiæ determinatæ , quoad mensuram temporis dici
possunt : licèt indeterminatæ quandoque veniant , quo ad

ipsum tempus , vt صُمَيْتَ يَوْمًا Ieiunavi die , idest ,

vna ,

vna, & صَلَّيْتُ لَيْلَةً Oraui nocte, idest vna, siue
hæc siue illa fuerit, modus hic loquendi non determinat,
sicut صُمْتُ الْيَوْمَ Ieiunavi hodie, hac die, &c. Quæ
vtrouque modo sunt determinatæ.

Circumstantiæ verò per se determinatæ sunt, vt اَلْضُّحَى
signatum illud temporis spatium, circa solis ortum, &
اَلْمُحَاةُ idem post solis ortum, & اَلْضُّحَا idem
ad eleuationem diei, hora tarda.

Ex his claret, quomodo contradictio, quæ versari vide-
tur inter Expositores Agrumiæ, qui circumstantias tempo-
ris in textu assignatas cum indeterminatis ponunt: & alios
Grammaticos, qui præter duas iam dictas, reliquas omnes
cum determinatis collocant, tollenda sit.

Circumstantia autem loci, est nomen loci nasbatum, و
idest, in accusatiuo positum cum valore particulæ فِي
Quod quidem duplex est, indeterminatum & determina-
tum. و.

Primum enim sic describitur مَا لَهُ اَتَمُّ بِالنِّسْبَةِ اِلَى اَمْرٍ غَيْرِ دَاخِلٍ ذٰلِكَ اَلْاَمْرُ فِيهِ
Est quod habet nomen cum respectu ad rem non inclusam
in eo, vt جَلَسْتُ قَدَامَكَ اَوْ خَلْفَكَ Sedi ante te, و
aut post te, &c. Positio enim requirit, sed non includit
in se

in se corpus, tamquam locus determinatus.

Determinatum verò est

مَا لَهُ آتَمٌ بِالْأَصَافَةِ إِلَى أَمْرٍ دَاخِلٍ فِي مُسَمَّاهُ

Quod habet nomen cum respectu ad rem ingredientem

nominatum suum, vt **الْبَيْتُ فِي الدَّارِ** Domus est in

clausura, & **السَّقْفُ فِي الْبَيْتِ** Suffictum est in do-

mo, & **الْحَالِسُ فِي الْمَحَلِّسِ** Sedens est in sessorio, &c.

Indeterminatum enim tantum, nasbatum localem reci-
pit, cuius tredecim in textu assignantur species.

Quarum prima est **قَمِيتُ أَمَامَ الْأَمِيرِ** vt **أَمَامَ** Steti co-
ram Principe.

Secunda **جَلَسْتُ خَلْفَ السَّيِّحِ** vt **خَلْفَ** Sedi post
seni orem.

Tertia **قَدَّامُ** quod est **مَرَادِفُ** idest synonymum pri-
mæ, vt **مَشَيْتُ قَدَّامَ الْمَلِكِ** Ambulaui ante Re-
gem.

Quarta **وَرَاءُ** quod est synonymum secundæ, vt

جُرَيْتُ وَرَاءَ الْمُعَلِّمِ Cucurri à tergo, vel post ma-
gistrum.

Quinta

Quinta **أَوْ عَطَيْتُ قَوْقَ الْمَذْبَحِ** vt **قَوْقَ** Concio-
natus sum supra pulpitum.

Sexta **قَعَدْتُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ** vt **تَحْتَ** Sedi sub
arbore.

Septima **جَلَسْتُ عِنْدَ زَيْدٍ** vt **عِنْدَ** Sedi apud Zai-
dum, idest prope eum.

Octaua **جِئْتُ مَعَ عَمْرٍو** vt **مَعَ** Veni cum Amro,
idest simul, vel vnà cum eo.

Nona **سَكَنْتُ إِزَاءَ الْمَسْجِدِ** vt **إِزَاءَ** Habitavi
contra templum, idest è regione eius.

Decima **تَلَقَّيْتُ** synonymum præcedentis, vt

قُمْتُ تَلَقَّيْتُ الْبَابَ Steti aduersus portam, vel con-
tra ostium.

Vndecima **جَلَسْتُ جَدَاءَ الْقَاضِي** vt **جَدَاءَ** Sedi
iuxta iudicem, idest propè.

Duodecima **نَمَدْتُ هُنَا** vt **هُنَا** Dormiui hìc, vel
hoc in loco proximo.

Decima tertia **قُمْتُ هُنَا** vt **هُنَا** Steti ibi, illuc, in lo-
co illo distantì.

Et similia his, nempe, & alia his similia indeterminata.

loci nomina , accusatiuo vocali affecta cum valore في
 vtpote يمين Dextrorsum , ad dexteram , in dextera : &
 شمال Sinistrorsum , vel يسار Ad sinistram , &
 أسفل Medium , in medio : & على Supra , & أسفل
 Subtus , بين Infra , & cetera his annexa , vt جانباً A
 latere , & ناحية A parte , Extra , &c.

Ex quibus sex loci positiones agnoscuntur , quæ apud
 Arabes الجهات الست partes sex appellantur , &
 iuxta præmissa congruè sic vsurpantur , vt
 صليت أمام المسجد Oraui ante templum , &
 صليت خلفه Oraui post ipsum , & فوقه Supra
 ipsum , & تحته Sub ipso , & يمينه Ad dexteram
 eius , & شماله Ad sinistram ipsius : immo وسطه
 In medio eius , & أسفله Subtus eum , &c.

Non enim potes congruè dicere صليت المسجد
 quia templum est nomen loci determinati , quod nequa-
 quam nasbam continentia recipit , nisi cum في
 vt

وَصَلَّيْتُ فِي الْمَسْجِدِ Oraui in templo, &

فَنِمْتُ فِي الْبَيْتِ Dormiui in domo, &

أَتَنَظَّرْتُهُ فِي السُّوقِ Expectaui eum in platea.

Sed si quis insurrexerit, quòd congruè dicitur

دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ أَوِ الدَّارَ Introiui delubrum, aut domum, ergo & oraui.

Respondent quòd nomen loci determinati sine dubio

exigit particulam **دَخَلَ** tamen ob vim huius verbi **فِي** circa motum ad locum, & vsitatum sic loquendi modum, vt congruum apud Arabes, sicut apud nos, receptum est,

maximè quia cum valore particulæ **فِي** accidit, ac si diceretur **دَخَلْتُ فِي الدَّارِ** Introiui in domum.

Obseruandum est autem, quòd aliqui ex Grammaticis ipsas temporis ac loci circumstantias, non solum quasdam indeterminatas, quasdamquè determinatas agnoscunt, vt dictum est: verum & aliquas esse declinabiles, vt

هَذَا يَوْمٌ وَبَيْتٌ Hæc est dies & domus, &

رَأَيْتُ يَوْمًا وَبَيْتًا Vidi diem, & domum, &

مَرَرْتُ بِيَوْمٍ وَبَيْتٍ Appropinquaui ad diem, domum, &c.

Aliquas verò indeclinabiles, vt **الآن** Nunc, &

عند Tunc, & **متى** Quando, &c. & **قبل** &

من nisi tribus his addi contingat particula Giarri cum affixo, vel relato, vt

حيثك من قبل زيد ومن بعد ومن عند

Veni ad te prius Zæido, & posterius eo, & ab ipso.

At **قبل** & **بعد** cum rafaa sunt indeclinabiles,

si genitium regant ac à **طرف** absoluantur, vt

قبل وبعده زيد Ante & post Zæidum.

Alias tandem numerabiles esse volunt, vt

سافرت يوماً أو يومين أو فرسخاً Iter feci vno die,

aut duobus diebus, aut tribus milliaribus, &c.

Insuper notandum est, quòd tam nomen temporis, quàm loci, si in oratione rationem mensuræ obtinuerit, nasba siue accusatiuo regulariter afficiendum est, eritque tunc nasbatum ipsum, veluti Incæpti Nuncinm, in ora-

tione, vt **زيد أمام المصلّي** Zæidus est ante orantem.

Si verò rationem mensuræ minimè habuerit, in rafaa, siue nominatiuo eleuabitur, quatenus est Incæptum, & quod sequitur post ipsum, est Nuncium, vt

dies

يَوْمُ الْحَمِيلِسْ كَيْسْ Dies Iouis est fausta .

Hæc de circumstantijs temporis , & loci .

بَابُ الْحَالِ

CAPVT STATVS.

العربي

Arabicus Textus .

المش

الْحَالُ هُوَ الْإِسْمُ الْمُنْصُوبُ الْمَقْسُورُ بِمَا أَنْبَهُ مِنْ
أَهْبَاتٍ تَحْوِجَاءَ زَيْدٍ رَاكِبًا وَرَكِبَتْ الْقَرْسُ
مُسْرِجًا وَلَقَبَتْ عِنْدَ اللَّهِ رَاكِبًا وَمَا أُسْبِهَ ذَلِكَ
وَلَا تَكُونُ الْحَالُ إِلَّا تَكْرَةً وَلَا تَكُونُ إِلَّا بَعْدَ
مَتَامِ الْكَلَامِ وَلَا يَكُونُ صَاحِبُهَا إِلَّا مَعْرُوفَةً

الأفرنجية

Latina Interpretatio .

الترجمة

Status est nomen accusandi casu affectum , ex-
plicans

plicans quod indeterminatū erat ex conditioni-
bus : vt Venit Zæidus equitans , & Conscendi
equum sellatum ; & Incidi in Abdallam equitan-
tem , & similia his . Porro status non est nisi no-
men generale ; neque est nisi post perfectionem
orationis ; nec verò habens ipsum , est , nisi nomen
speciale .

الدُّومَاوِي

Thomea Expositio .

السَّرْحُ

Haec vox حال est , inquiunt Grammatici
من المورثات السماعية ex fæmininis auditi-
uis , idest receptis ab auditu per traditionem antiquorum :
ideo malè illi textus legunt ويكون الحال quasi esset
masculinum . Cuius quidem definitio supraposita , satis
est manifesta , nempe quòd sit nomen **الفضلة** abundans
dest superadditum , non verbum , neque particula : & sit
ieriam nasbatum , non rafaatum , neque giarratum : atque
sit tandem explicatiuum indeterminati , icilicet agentis ,
& patientis , quoad qualitates seu modos : seu quoad
الصفات conditiones seu attributa : vt si dixeris
لَقِيتُ زَيْدًا Venit Zæidus , & جاء زَيْدٌ Inueni Zæidū :
quis statim dubitare poterit , quomodo venerit , aut in-
uentus fuerit , & ita interrogare كَيْفَ جاء Quomo-

do

do venit? **كَيْفَ لَقَيْتَهُ** Quomodo inuenisti eum?

Hinc respondendo explicas, quòd circa vtriusque modum iam remanserat indeterminatum, dicens

جَاءَ زَيْدٌ رَاكِبًا Venit Zæidus equitans, vel equitan-

do, & **لَقَيْتُ زَيْدًا نَائِمًا** Inueni Zæidum dormien-

tem. Vnde equitans & dormiens, ad propositum, status nomina dicuntur.

Quamobrem Ebnulhàgeb ipsum subtilius, clariusue explicans, inquit,

الْحَالُ مَا تَبَيَّنَ هَيْئَةُ الْفَاعِلِ أَوْ الْمَفْعُولِ بِهِ لِقْظًا

أَوْ مَعْنَى Status est quod manifestat qualitatem agen-

tis, aut patientis in quo, voce aut sensu: seu expressè, vel tacitè.

Ex qua nimirum descriptione plures ipsius status conditiones explicantur.

Prima, quòd sit nomen **مَبْنِيٍّ** manifestatiuum: nam

si quod adhuc indeterminatum & occultum erat circa præsentem rei statum non exprimeret, eiusdem status minimè

diceretur, vt **جَاءَ زَيْدٌ عَاقِلٌ** Venit Zæidus prudens.

جَاءَ رَجُلٌ شَرِيفٌ Venit vir nobilis: prudentia enim

& nobilitas cum à natura trahantur notæ, non actum præ-

sentis

sentis status rei, sed habitum indicant: ideo nec rectè in nasba, tanquam nomina status forent, collocantur: verum in rafaā seu nominatiuo, vt Incæpti nuncia, eleuātur, vt præmissum est.

Secunda, quòd manifestet **هَيْدَة** qualitatem, conditionem, seu modum agentis aut patientis: & per hanc excluduntur **صفات** qualitates, subiecto sub quiete manenti, conuenientes: quippe quæ, licèt eius sint conditiones, nihilominus, quia non agentis aut patientis, ideo-

que nasba status priuantur, vt **جاء في زيد عالم** Venit

ad me Zæidus sapiens, non **عالمًا**.

Tertia, quòd ipsam rei qualitatem, vt agentis aut patientis est, manifestet: & per hanc quoque excluduntur qualitates, quæ naturis, non agentibus aut patientibus conueniunt: ideo, licèt in nasba ponantur, tamen illud est nasbæ status, sed **التمييز** Discretionis, vt

طاب زيد قصدًا لا فعلًا Bonus fuit Zæidus intentione-

ne, non actione, idest, quoad intentionem, non quoad operationem.

Quarta, quòd illa status conditio sit non cuiuscūq. patientis, sed patientis expressè, in quem cadit actio: ideoque excluditur non solum patiens **مع** cum quo, sci-

licet fit actio, vt **جئت أنت و زيدًا راكبين** Veni-

sti tu

sti tu vnà cum Zæido ambo equitantes, vbi **زَيْدًا** est pa-
 tiens cum quo, non in quo: ideoque status ille equitatio-
 nis non sibi congruit tanquam patienti, sed tanquam agen-
 ti sensu fluo & tacito. Hinc claret quomodo illa particula
 vltima definitionis, scilicet expressè vel tacitè intelliga-
 tur. Sed etiam patiens **مطلق** absolutum, quod simili-
 ter nasba afficitur, vt **ضَرَبَ الصَّرْبَ سَدِيدًا** Verbera-
 uit verberatione vehementer: vbi tam verberatio, quàm
 vehementer, status agentis non sunt.

Quinta, quòd nomen status sit generale seu commune:
 & subiectum eius potissimè, 1. vt plurimum speciale,
 quod ex iam allatis exemplis claret: sed particula illa,
 vt plurimum, indicat quòd quandoque potest etiam esse
 generale, vt **جَاءَ نِي رَجُلٌ بِشَوْشٍ ضَاحِكًا** Venit

ad me vir latus ridendo, & **ضَرَيْتُ رَجُلًا قَاعِدًا** Ver-

beravi virum sedentem, & **مَرَرْتُ بِرَجُلٍ مَاشِيًا** Ap-
 propinquaui viro ambulanti, &

هَلْ أَتَاكَ رَجُلٌ رَاكِبًا Num ad te venit vir equi-

tans? & **مَا جَاءَ نِي زَيْدٌ إِلَّا رَاكِبًا** Non venit ad me
 Zæidus nisi equitando. At rectius, inquiunt, nomine
 status anteposito sit, vt **جَاءَ نِي رَاكِبًا رَجُلٌ** Venit ad
 me equitando vir, &c.

Sexta tandem, quòd nomen status sit **منتقلة** separabile, & **متغيرة** variabile, & non vt appositum denominet suum suppositum, nisi quando actu est taliter agens aut patiens.

Quod quidem aliquando dicitur de agenti solum, vt **جاء زيدًا راكبًا** Venit Zæidus equitans.

Quandoque de patienti tantum, vt **ضربت زيدًا قاعدًا** Verberavi Zæidum sedentem.

Quandoque de utroque **محتملة** permissiue, & disiunctim, vtpote quando certum, cuius sit, signum non habet, sed tantum ambiguitatem, vt **لقيت زيدًا راكبًا**

Inueni Zæidum equitando: ita fanè si status ipse ad inuenientem referatur: si verò ad inuentum, dicitur, Inueni Zæidum equitantem. Sed si nomen status anteponatur, tunc manifestè ad ipsum spectat agens, vt

لقيت زيدًا راكبًا Inueni equitando Zæidum.

Quandoque de ambobus simul dicitur, cum nimirum **لقيت زيدًا راكبين** circa utrumque duale accidit, vt

Inuenisti Zæidum vobis ambobus equitantibus, quasi diceret

ceret **لَقَيْتَ رَاكِبًا زَيْدًا رَاكِبًا** Inuenisti equitan-
do Zæidum equitantem.

Vel cum replicatione ad finem, vt

لَقَيْتَ زَيْدًا رَاكِبًا رَاكِبًا Inuenisti Zæidum equi-
tando equitantem.

Si autem aderit vtriusque **قَرِينَةٌ** scilicet signum vel
indiciu, suum cuique status nomen tribuitur, vt
لَقَيْتَ هِنْدًا مُصْعِدًا مُصْعِدَةً Inueni Hendam ascen-
dendo currentem.

Si verò signum minimè aderit, congruentius sibi proxi-
mo adiungitur subiecto, vt

لَقَيْتَ مُصْعِدًا زَيْدًا مُصْعِدًا Inueni corruendo Zæi-
dum ascendentem.

Communitè etiam concedunt opposita status nomina
verificari de vno eodemque subiecto, vt

اِسْتَرَيْدْتُ الرَّمَانَ حُلْوًا حَامِصًا Emi malum punicum

dulce agrum, & **اِسْتَرَيْدْتُ الْعَبْدَ اَسْوَدًا اَبْيَضًا** Emi
mancipium nigrum, album, &c.

Quidam verò hoc negant, quod reuera potius à Logi-
cis, quàm à Grammaticis dijudicandum est.

Quando

Quando tandem inquit, & similia his, reliquos intelligit statuum modos, nempe non solum prænemoratos, qui sunt nominatiui agentis, & accusatiui patientis, vt explicatum est: sed & ceterorum quoque casuum, vt

تَئِيْدُ زَيْدٍ مُسَكِّدًا Tenui manum Zæidi dormien-

tis, & مَرَرْتُ بِهِنْدٍ جَالِسَةٍ Appropinquaui Hendæ

sedenti, & وَقَعْتُ مِنَ الْبَعْلِ شُوصًا Cecidi a mu-

lo agitato: & etiam cum relatiuis expressis, vel tacitis

iungitur, vt بَلْ نَتَّبِعُ مَلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا Immo se-

quimur fidem Abrahami innocui: pro

نَتَّبِعُ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا Sequimur Abrahamum innocen-

tem.

Similiter & يَأْكُلُ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا Comedit carnem

fratris sui mortui, pro يَأْكُلُ أَخَاهُ مَيْتًا Comedit fra-

trem suum mortuum: vbi tam innoeens, quàm mortuus, nomina sunt status patientis in quo: vel potius ipsius attributa.

Venit etiam cum summa nominali, vt

قَامَ قَسٌّ فِي عُكَاظٍ حَاطِبًا Stetit presbyter baculo

(innixus) concionem habens.

Et cum summa verbali, vt دَعَيْتُهُ بِدِرْهَمٍ قَدِيمٍ صَاعِدًا

Vendidi

Vendidi eum denario, & fuit valoris ascendentis, idest maioris pretij.

Et similiter cum circumstantia loci, vt

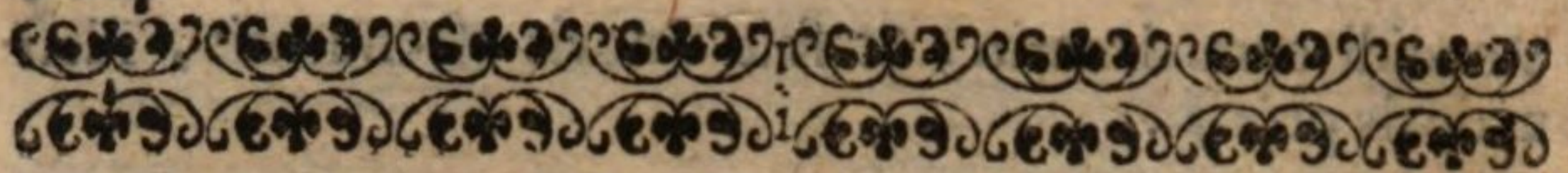
يَجِبُنِي الْمَفُوقُ أَغْصَانَهُ Placet mihi fructus supra
eius ramos.

Et quidam tandem contra præscriptam suæ mobilitatis conditionem, inquiunt statum ipsum cum permanentia venire, vt

خَلَقَ اللَّهُ الرَّبْرَاءَةَ يَدَيْهَا أَطْوَلُ مِنْ رِجْلَيْهَا

Creauit Deus Camelopardam, cuius manus longiores sunt pedibus suis, hoc est pedes anteriores posterioribus, ex quibus non ita constantes videntur conditiones, quæ ipsi statui assignantur in textu.

Patet ergo quid sit status: quot eius conditiones, quibus modis vsurpetur, & quomodo in oratione regulariter veniat.

بَابُ التَّمْيِيزِ

CAPVT DETERMINATIONIS.

العربي

Arabicus textus.

المتن

التَّمْيِيزُ هُوَ الْأَسْمُ الْمُنْصَوْبُ الْمَقْسُورُ بِأَنْبَهِمُ مِنَ
الذَّوَاتِ نَحْوُ قَوْلِكَ تَصَبَّبَ زَيْدٌ عَرَفًا وَتَفَقَّاهُ
بُكَرٌ شَحْمًا وَطَابُ مُحَمَّدٌ نَفْسًا وَأَسْتَرَيْتُ
عُشْرَيْنِ عُلَمَاءًا وَمُلْكْتُ تَسْعِينَ نَجَّةً وَزَيْدٌ
أَكْرَمُ مِنْكَ أَبًا وَأَجْمَلُ مِنْكَ وَجْهًا وَلَا يَكُونُ
إِلَّا ذِكْرًا

الأفرنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Determinatio est nomen accusandi casu affe-
ctum, explicans quod indeterminatum erat de
essen-

essentijs; vt perfusus est Zæidus sudore; & Erupit Bakrus pinguedine: & Bonus fuit Mohammedes anima; & Emi viginti famulos, & Possedi nonaginta oves; & Zæidus est honoratior te patre, & pulchrior te facie: At non est nisi generalis.

الدُّومَاوِي

Thomea expositio.

الشرح

HAec cum illa præcedentis capituli descriptione omninò conuenit, vltima dempta particula: nam tam modus rei, quàm determinatio, sunt nomina explicatiua eorum, quæ indeterminata sunt. Si enim circa rerum qualitates fuerint, sic est modus: si verò circa earum naturas, & sic determinatio. Ille enim circa mutabilia & variabilia, hæc autem circa inuariabilia, & permanentia versatur. Ideoque subtilius profundiusque eam sic describit Author Caphiæ, dicens

الْمَيِّزُ مَا يَرْفَعُ الْأَبْهَامَ الْمُسْتَقَرَّ عَنْ ذَاتِ مَذْكُورَةٍ

أو مقدره Determinatio, seu Determinatiuum est quod

sustollit ambiguitatem ab essentia præmemorata aut mensurata. Primi huius primò, secundi verò secundò exempla citantur in textu.

Ad quorum euidentiam obseruandum est, quòd duplex est determinatio: vel enim est الجملة summæ seu com-

plexæ orationis: vel المفرد simplicis dictionis seu in-

Prima iterum diuiditur: vel enim est agentis, vt

تَضَبَّبَ الْفَرَسُ عَرَقًا Perfusus est equus sudore,

تَفَقَّأَ بُكْسُ شَحْمًا & Erupit Baccus pinguedi-

ne, & طَابَ زَيْدٌ نَفْسًا Fuit bonus Zæidus quoad
animam, &

زَيْدٌ طَيِّبٌ أَبًا وَأَبَوَهُ وَدَارًا وَعِلْمًا إِلَى آخِرِهِ

Zæidus est bonus quoad patrem, & paternitatem, &
domum, & scientiam, &c.

Hac enim dicendi forma eleganter vtuntur Arabes, ad
tollendum non solum ab essentia præmemorata consisten-
tem ambiguitatem: verum & ad ipsam determinandam
orationem, quoad extremorum habitudinem. Quis enim
dubitare poterat, præmisso audito sermone, quonam
perfusus fuerat equus, quouè eruperat Baccus, quo verò
bonus fuerat Zæidus: nam bonus quiuerat esse vel anima,
vel corpore, vel scientia: & repleti Baccus pinguedine,
vel vino, vel cibo: ac perfundi equus sudore, vel sanguine,
vel liuore.

Quando igitur sublata est **الابهام** idest Indetermina-
tio seu ambiguitas, simul & summa seu oratio determinata
est per التمييز quæ sunt anima, pinguedo, sudor.

Quem quidem dicendi modum sic resoluunt.

تَضَبَّبَ عَرَقُ الْفَرَسِ Diffusus est sudor equi, &

Erupit

تَفَعَّى شَحْمُ دَكْسٍ Erupit Bacchi pinguedo , &

طَابَتْ نَفْسُ زَيْدٍ Bona fuit anima Zæidi .

غَرَسْتُ الْأَرْضَ شَجَرًا Vel est Patientis , vt Plantaui

زُرَعْتُ الْحَقْلَ شَعِيرًا & terram arboribus , & Semi-
naui agrum ordeo . Et sententia est ,

وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا Et erumpere fecimus terram
fontibus , &c.

Quæ quidem dicendi formæ eadem ratione , eodemque
modo , vt ille agentis vsurpantur & resoluuntur .

Vel est relati in regimine , aut affixi , vt

يُحِبُّنِي طَيْبُهُ أَبًا وَأَبُوهُ وَدَارًا وَعِلْمًا

Placet mihi bonitas eius quoad patrem , & paternitatem ,
& domum , & scientiam : idest , Mihi placet bonitas patris
eius , domus eius , &c. Ita , Zæidus est honoratior te
patre , & pulchrior te facie : idest , Pater Zæidi est te ho-
noratior , & facies eius pulchrior te : quæ quidem exem-
pla ab Authore ob aliam rationem in textu postposita
fuere .

Vel est بالاستفهام per interrogationem , vt

كَمْ كَوْكَبًا فِي السَّمَاءِ Quot stellas in caelo ,

(idest ,

Quot viros
(idest, putas esse ?) & كَمْ رَجُلًا رَأَيْتَ
vidisti ? At eidem particulæ , ب addita , giarri etiam ca-

sum admittit , vt بِكُمْ دَرَاهِمَ اسْتَرَيْتَ ثَوْبَكَ Quot
nummis emisti vestem tuam ?

Secunda est simplicis dictionis , vt quæ non totam sum-
mam , vel extremorum habitudinem , sed singularem eius
determinat dictionem : & hæc similiter diuiditur .

Vel enim est للعدد numeri per quantitatem numera-
ratam determinati , vt عِنْدِي أَحَدُ عَشَرَ رَغِيفًا Apud

me sunt vndecim panes , اسْتَرَيْتَ عَشْرِينَ عَلَمًا

Emi viginti seruos : vbi panis , & seruus sunt nomina , cer-
to quidem numero addita , incertum verò eius numeratum
determinantia . Quis enim dubitare poterat : Apud me
sunt vndecim , esse nummos aureos : sed audito , panes ,
iam per hanc فَمَيِّز sublatâ est ambiguitas , & numerus il-
le cuius rei fuerit , determinatum est .

Vel est للوزن ponderis per quantitatem pondera-
tam determinati , vt عِنْدِي رِطْلُ لَوْزٍ وَتِينًا Apud me
est libra amygdalarum , & ficorum , &

عِنْدِي مَدْوَانُ زَيْتَانٍ وَخَلَّا Apud me sunt duæ libræ ,

vel

vel mensuræ olei, & aceti,

اِسْتَرَيْتُ قَنْطَارًا عُسْلًا وَسُكْرًا Emi libras centum
melis, & faccari.

Vel est للكيل Vasa mensuræ, per quantitatem

mensuratam, determinatæ, vt عِنْدَنَا قَفِيرٌ زَيْتًا

اِسْتَرَيْتُ كُرْتَيْنِ وَقَحًا Apud nos est cadus olei, &
Emi duos coros tritici, idest octoginta modia.

Vel est للمساحة instrumentorum mensuræ, per
quantitatem mensuratam, determinatæ, vt

عِنْدَكَ ذِرَاعَانِ جَوْحًا Apud te sunt duo cubiti panni,

مَلَكَتُ سَبْرًا اَرْضًا & Possedi palmum terræ.

Vel est etiam rei لِغَيْرِ مَقْدَارٍ non mensurabilis, vt

عِنْدِي خَاتَمٌ ذَهَبًا Apud me est annulus auri, &

اِسْتَرَيْتُ خَاتَمًا حَدِيدًا Emi annulum ferri, &c.

Omnia autem hæc determinantia, dempta numeri de-
terminatione, optimè quoque in casu giarri, cum من

collocari possunt, vt عِنْدِي رِطْلٌ مِنْ تِينٍ Apud me

est libra ex ficis : & **وَقْفِيرٌ مِنْ زَيْتٍ** Cadus ex oleo ,

&c. Ita **رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ مِنَ الْكُوكِبِ** Vidi
vndecim ex stellis : &

اِسْتَرَيْتُ قَدْحًا مِنْ عَسَلٍ وَسَمْنٍ Emi ciatum ex

melle & butyro , & **خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ** Annulum ex
ferro .

Vel in regimine Genitiui , vt **عِنْدِي رَطْلُ زَيْتٍ**

Apud me est libra olei , & **كُرْقَمٍ** Corus tritici , &

ذِرَاعَانِ نَسِجٍ Duo cubiti telæ , &

اِسْتَرَيْتُ رَطْلَ لَحْمٍ Emi libram carnis , &c.

Accidere quoque potest determinatio post **نَعَم** , &

نَعَمْ رَجُلًا زَيْدٌ O quàm bo-

nus , vel iucundus vir est Zæidus ? & **يَيْسُ مَعْلَمًا زَيْدٌ**

O quàm malus magister est Zæidus ? &

حَبْدًا أَرْضًا أَرْضُ الْحِمِّ O quàm pessima est terra in-
ferni .

At non anteponitur in reliquis iam dictis ipsa **تَمَيِّزٌ**
 scilicet determinatio : non enim benè dicis

عِنْدِي لَحْمًا رَطْلًا Apud me est carnis libra , &c.

Neque similiter est (vt concluditur in textu) nisi cum
 generalitate : specialitate enim nulla indiget , ideoque

benè dicis **زَيْدٌ جَمِيلٌ وَجْهًا** Zæidus est pulcher fa-

cie , vel quoad faciem : non autem **الْوَجْهَ** neque **وَجْهَهُ**

Quamuis congruè in alio tamen casu dici possit ,

زَيْدٌ جَمِيلٌ الْوَجْهَ Zæidus est pulcher faciei , & **وَجْهَهُ**

faciei suæ , si ita fari licet . Aliqui textus , aliam hinc super-

addunt ipsius **تَمَيِّزٌ** conditionem , quod scilicet non ve-

niam nisi post orationem perfectam , quæ & statui etiam
 communis est : & ex dictis satis patet.

بَابُ الْإِسْتِثْنَاءِ

CAPVT EXCEPTIONIS.

العربي

Arabicus Textus.

المكتبة

وَحُرُوفُ الْإِسْتِثْنَاءِ مُسَانِدِيَّةٌ وَهِيَ إِلَّا وَغَيْرُ وَسْوَى
وَسُوَّى وَسَوَاءٌ وَخَلَا وَعَدَا وَحَاشَا ۝ فَلَمُسْتَثْنَى
بِالْأَيْ نَضَبٌ إِذَا كَانَ الْكَلَامُ مُوجِبًا تَامًا تَحْوِقَامُ
الْعَوْمُ إِلَّا زَيْدًا وَخَرَجَ النَّاسُ إِلَّا عَجْرًا وَإِنْ كَانَ
الْكَلَامُ مُنْفِيًّا تَامًا جَازَ فِيهِ الْبَدَلُ وَالنَّضَبُ
عَلَى الْإِسْتِثْنَاءِ تَحْوِمَا قَامَ أَحَدٌ إِلَّا زَيْدًا وَالْإِسْتِثْنَاءُ وَإِنْ
كَانَ الْكَلَامُ نَاقِصًا كَانَ عَلَى حَسَبِ
الْعَوْمِ تَحْوِمَا قَامَ إِلَّا زَيْدًا وَمَا ضَرَبَتْ إِلَّا زَيْدًا وَمَا

مَرَرْتُ الْأَدْرِيْدَ ۖ وَالْمُسْتَنِي بِغَيْرِ وَسْوَى وَسْوَى
 وَسْوَاءٍ فَجَرُّوهُ لَا غَيْرَ ۖ وَالْمُسْتَنِي خَلَا وَعَدَا
 وَحَاسًا يَجُوزُ نَصْبُهُ وَجَرُّهُ تَحْوِقَامُ الْقَوْمِ خَلَا زَيْدًا
 وَزَيْدٍ وَعَدَا عَمْرًا وَعَمْرٍ وَحَاسًا زَيْدًا وَزَيْدٍ ۖ

الْأَوْفَرْحِيَّةُ

Latina Interpretatio .

الترجمة

Particulæ exceptionis sunt octo, videlicet **الَا**
 Præter, Nisi, & **سَوَى**, & **عَيْر**, & **سَوَى** ei-
 dem. Et **حَاسًا**, & **عَدَا**, & **خَلَا**, & **سَوَاءً** Ex-
 cepit, vel Excepto, & præter, Nisi. Exceptum
 autem per **الَا** accusatiuo afficitur, cum fuerit af-
 firmatiua perfecta, vt Surrexit populus præter
 Zæidum, & Egressi sunt homines præter Amrum
 At si fuerit oratio negatiua perfecta, admittit in
 ipso Excepto nominatiuum permutationis & ac-
 cusatiuum exceptionis, vt Non surrexit quisquam
 nisi Zæidus, & præter Zæidum. Si verò fuerit
 oratio defectiua, erit secundum rationem regen-
 tiuum, vt Non stetit nisi Zæidus, & Non verbe-
 rauit nisi Zæidum, & Non appropinquauit nisi Zæi-
 do;

سوى , سوى , غير do . At Exceptum per

سواء est giarratum, non aliter . Exceptum
verò per خلا , عدا , حاشا admittit suum
accusatium, & genitium, vt Surrexit populus
excepto Zæido, ac præter personam Zæidi, &
Prætermisso Amro, ac præter personam Amri,
& Secluso Zæido, ac præter personam Zæidi.

الدوماوى

Thomea expositio .

الشرح

EXceptionis diuifio & descriptio breuitatis gratia hic
omiffa ab Authore Caphiæ fumenda est, qui quidem
inquit, المستثنى Exceptum vel est متصل Coniun-

ctum, vel منقطع disiunctum.

Primum est

المخرج من متعدد لفظاً أو تقديرًا بالآ وأخواتها

Extractum à computato vocaliter, vel potentialiter, per

آ & sorores eius.

Pro cuius intelligentia obseruandum est, quòd tria
considerantur hic, nempe Exceptum, Exceptio, & Con-
numeratum, seu id à quo fit exceptio.

Exceptum enim est illud, quod post exceptionis par-
ticulam

ticulam regulariter ponitur . Connumeratum verò quod ante eam collocatur . At exceptio ipsa , quæ in medio sistitur .

Quidquid igitur post exceptionem ponitur , Exceptum dicitur , siue fuerit coniunctum cum eius toto connumerato , & postea per ipsam ab eo extractum : siue fuerit disiunctum , & non extractum .

Coniunctum enim cum toto connumerato ante exceptionem , extrahitur postea à toto , & à singulis eius partibus

per ipsam , vt ما وجعني سي إلا رأسا Non doluit mi-

hi quidquam præter caput , & ما جاءني أحد إلا زيدا

Non venit ad me aliquis præter Zæidum , idest Ex omnibus membris nullum mihi doluit præter caput , & Ex toto illo hominum cætu cum Zæido existentium , nullus ad me venit , nisi ipsæ : Zæidus igitur , & caput , quæ prius cum toto coniuncta erant , postea ab eo per particulam exceptionis extracta sunt , ita vt excepta , coniuncta , extracta , vel à ceteris partibus suis , vt

استريت العبد إلا دصة Emi mancipium , nisi me-

dium ipsius : totum enim & partes mancipij simul sunt , tamen vnum extractum ab alio videtur per exceptionem .

Dicitur igitur extractum ad differentiam excepti

المنقطع quod non extrahitur , vt nunc explicabitur .

Dicitur similiter vocaliter & potentialiter , siue à con-
nume-

numerato expresse per vocem, vt **وَصَلَ الْقَوْمُ إِلَّا عَمْرًا**

Venit caterua viatorum præter Amrum. Vel intellecto

per potentiam, vt **مَا وَصَلَ إِلَّا عَمْرًا** Non peruenit ni-

si Amrus, subintellige **مَا وَصَلَ أَحَدٌ إِلَّا عَمْرًا** Non per-
uenit aliquis præter Amrum.

Dicitur denique per **إِلَّا** & sorores eius, ad excludendas
alias ab his exceptionis enumeratas particulas, vt

جَاءَ نِي الْقَوْمُ لَا زَيْدًا Venit ad me multitudo, non Zæi-

dus, & **مَا جَاءَ نِي الْقَوْمُ لَكِنْ زَيْدٌ جَاءَ** Non venit

ad me cæsus, sed Zæidus venit: vbi tam **لَا**, quàm **لَكِنْ**
non sunt exceptionis particulae.

Est igitur Coniunctum, quod pertinet ad idem genus re-
rum, vel ad totum præcedens à quo excipitur.

At **المستثنى المنقطع** Exceptum disiunctum est

هُوَ الْمَذْكُورُ بَعْدَهَا غَيْرُ مَخْرُجٍ مِنْ مُتَعَدِّدٍ

Illud quod est commemoratum post ipsam (exceptionem)
non exactum à commemorato, tanquam nimirum id quod
ab eo ante exceptionem disiunctum erat, siue fuerit ex ep-

dem rerum genere, vt **جَاءَ نِي الْقَوْمُ إِلَّا زَيْدًا** Venit ad

me populus præter Zæidum: siue ex diuerso, vt
Venit

جاءني القوم إلا حماراً Venit ad me populus, præter

asinum, & ما في الدار أحد إلا حماراً Non est in domo

aliquis præter asinum. Quod aliqui construi cum nomina-

tino per modum البدل commutationis concedunt, sic

إلا حماراً nisi asinus.

Concludunt itaque Grammatici, dicentes.

الاستثناء هو أخرج ما بعد إلا وأحوالها من

حكم ما قبلها في الإيجاب وإدخاله في النفي

Exceptio est extractio illius quod est post إلا, & forores eius à prædicatione illius, quod est ante eas per affirmationem, & introductione ipsius per negationem.

Exceptionis igitur particulae octo assignantur in textu: quæ quidem licet communiter nomine particularum inscribantur ab Authore, non tamen omnes particulae sunt, aut nuncupantur, sed in triplici classe distribuuntur. Particula

enim tantum إلا est, nomina verò sunt غير, & سوى

و Mixta tandem quandoque verba, سواء, & سوى

quandoque particulae, sunt tres ultimæ, videlicet خلا

حاشا عدا &

Prima quidem, quæ & particula dicitur, est **ألا** Præter, Extra, nisi: cuius sanè excepta sunt in triplici differentia:

Quædam enim per **ألا** regulariter nasbantur, quando cum oratione affirmatiua & perfecta componuntur. Dixit cum oratione affirmatiua, ut negatiuam, prohibitiuam, & interrogatiuam seu dubitatiuam excluderet: & perfecta, ut Connumeratum expressum includeret: exempli gratia,

جاء القوم إلا زيداً Venit populus præter Zæidum, &

قامت النسوة إلا هنداً Surrexerunt mulieres præter Hen-

dam, & **خرج الناس إلا عمراً** Exierunt homines præter Amrum, &c.

Quædam quidem & rafaantur secundum regulam **البدل** commutationis, & etiam nasbantur per exceptionem, quando in oratione negatiua perfecta constituuntur.

Ea autem hîc negatiua oratio, & perfecta dicitur, quæ & negationis particulam, & vocalem connumerati expressionem habet, ut **ما جاء أحد إلا زيد** Non venit aliquis nisi Zeidus, vel **ألا زيداً** præter Zeidum: vbi **ألا** non quidem negatio, sed præcedentis negationis affirmatio est: & **زيد** loco **أحد** est, tanquam commutatio totius in partem.

Et

Et licet utriusque modi, irrefragabilis maneat apud Ara-

bes sententia, ut **مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ أَوْ قَلِيلًا** Non

fecerunt illud nisi pauci, vel præter paucos: nihilominus commutationis regula potior, ac nobilior semper ab ipsis existimatur, tanquam ea quæ affirmatiua est.

Quando autem connumeratum postpositum est excep-
to, semper ipsum in accusatiuo ponimus, ut

مَا جَاءَ إِلَّا زَيْدًا أَحَدٌ Non venit præter Zæidum aliquis.

Quædam verò & rafaantur, & nasbantur, & gezman-
tur iuxta regentium rationem, si in oratione defectiua,
(nempe connumerato expresso carente) ipsa contige-
rint, quæ quidem eo affici debent casu, quo illud si adef-

set expressè sanè afficeretur, ut **مَا جَاءَ نِي إِلَّا زَيْدٌ** Non

venit ad me nisi Zæidus, & **مَا رَأَيْتُ إِلَّا زَيْدًا** Non vi-

di nisi Zæidum, & **مَا مَرَرْتُ إِلَّا بِزَيْدٍ** Non appropin-

quaui nisi Zæido: pro **مَا جَاءَ نِي أَحَدٌ إِلَّا زَيْدٌ** Non ve-

nit ad me quispiam nisi Zæidus, &

مَا رَأَيْتُ أَحَدًا إِلَّا زَيْدًا Non vidi aliquem nisi Zæidum,

& **مَا مَرَرْتُ بِأَحَدٍ إِلَّا بِزَيْدٍ** Non appropinquaui alicui

nisi Zæido.

Secun-

Secunda est غير Præter, Extra, Nisi: cuius exceptum
semper giarratum, seu in genitiuo positum est: & nomen
غير ad modum nominis post الا positi regulatum.

Exceptum igitur per غير post orationem affirmatiuam

perfectam est, vt جلس الناس غير زيد Sederunt ho-
mines præter Zæidum. At post orationem negatiuam

perfectam, vt ما جاء أحد غير زيد أو غير زيد Non

venit aliquis nisi Zæidus, vel præter Zæidum. Post verò

orationem defectiuam negatiuam venit exceptum, ficut

dictum est, ad regentium præscriptum, vt ما قام غير زيد

Non surrexit nisi persona Zæidi, & ما ضربت غير زيداً

Non verberavi nisi personam Zæi-
di, & ما مررت بغير زيد Non appropinquaui nisi
Zæido.

Tertia سوى cum Kefra sub س, idem quod غير si-
gnificat, & iuxta Authoris mentem semper nasba, aut ac-
cusatiuo afficitur, quod alij, & doctissimi quidam negant.
Sybaueias enim inquit nasbari vti circumstantia loci, non
vt exceptio: sed EbnunmâleK, communem magis tanquam

veriolem eligens sequi opinionem, ait سوى eisdem
prorsus

prorsus affici casibus, quibus غير ad modum, inquam,

nominis occurrentis post الا, de quo supra dictum est.

Dicitur itaque in oratione perfecta affirmatiua

جاء القوم سوى زيد Venit populus præter Zæidum.

At in negatiua ما ذهب أحد سوى زيد Non abiit

quisquam nisi persona Zæidi, vel præter personam Zæidi, in utroque casu, nimirum in nominatiuo potentialiter, & in accusatiuo actualiter, tanquam cum eo perpetuò constructum.

In defectiua verò, ut ما كتب سوى زيد Non

scripsit nisi zæidus, & ما رأيت سوى زيد Non vidi

nisi personam zæidi: & ما مررت سوى بزيد Non

Appropinquaui, nisi personæ zæidi. Vbi distinctè appa-

ret, quomodo سوى & nominatiuum, & accusatiuum,

& tertium casum potentialiter recipit.

Quarta est س cum dhamma supra سوى, quæ eo-

dem modo omnino vsurpatur, sicut سوى, idem signi-

idem significat, eisdemque ac similibus iam dictis explica-
tur exemplis.

Quinta est سَوَاءٌ cum fatha & madda, quæ quidem
 prorsus idem significat quod cæteræ: eademque regula
 ducitur, ac casibus suis vocaliter expressis afficitur.

Exemplum in oratione affirmatiua perfecta, vt

جَاءَ الْقَوْمُ سَوَاءً زَيْدٍ Venit populus præter Zæidum,

At in negatiua, vt

مَا جَاءَ أَحَدٌ سَوَاءً زَيْدٍ أَوْ سَوَاءً زَيْدٍ Non venit quis-
 quam nisi Zæidus, aut præter Zæidum, in vtroque casu.

In defectiua verò, vt مَا جَاءَ سَوَاءً زَيْدٍ Non venit ni-

si Zæidus, & مَا طَرَدْتُ سَوَاءً زَيْدٍ Non eieci nisi Zæi-

dum, & مَا مَرَرْتُ بِسَوَاءٍ زَيْدٍ Non appropinquaui ni-
 si Zæido.

Sexta est خَلَا prima vltimarum trium, quæ quidem
 cum nasba & giarra construi possunt.

Cum nasba enim tanquam verbi præteritum in sensu
 دَمَفَسَ فارغ dempfuit, & اسْتَثْنَا excepit, vt

جَاءَ نِي الْقَوْمِ خَلَا زَيْدًا Venerunt ad me aliqui dempfuit,

&

& excepit Zæidum : idest dempto & excepto Zæido .

Et cum giarra , ac si particula indeclinabilis foret , ad modum **سوى** Præter , Nisi , in oratione ponitur , vt

جاء في القوم خلا زيدا Venerunt ad me aliqui præter Zæidum .

Septima est **عدا** in significatione **جاوز** prætermisit ,

& **استثنا** Excepit , quæ eodem quoque modo , vt præcedens vsurpatur & cum nasba , vt

جاء في الكل عدا زيدا Venerunt ad me omnes homines , prætermisit aut excepit Zæidum , vel prætermisso & excepto Zæido .

Et cuni giarra , vt **جاء في الكل عدا زيدا** Venerunt ad me omnes præter Zæidum .

Octaua tandem est **حاشا** in significatu **بعد** Amo-

uit , & **استثنا** Excepit , more præcedentium : sed raro

vsitatur , vt **أكل القوم حاشا زيدا** Comedit multitudo , amouit & excepit Zæidum , vel amoto & excepto Zæido ,

& **أكل الناس حاشا زيدا** Manducauerunt homines præter Zæidum .

Porro hæc cum giarra constructio , frequentior est , fi-
cut خلا cum nasba , & عدا utroque modo . Hæc de ex-
ceptionis vocibus .

بَابُ لَا

CAPVT NON EST.

العربي

Arabicus textus .

المسن

اعلم أن لا تنصب الذكوات بغير تدوين إذا
بأست الذكوة ولم تذكر لا تحو لا رجلا في
الدار فإن لم تبدأ شرفها وجب الرفع ووجب
تكرار لا تحو لا في الدار رجل ولا امرأة وإن
تكررت جاز أعماها والعاء وها تحو لا رجلا في
الدار ولا امرأة وإن شئت قلت لا رجلا في الدار
ولا امرأة

Latina

Scito quòd لا in accusatiuo ponit generalia
(nomina) absque nunnatione , cùm immediatè
iuncta fuerit generali (nomini) & non gemina-
bitur ipsa لا : vt Non est vir in domo . At si non
fuerit immediatè coniuncta illi, necessaria est po-
sitio nominatiui , & necessaria est geminatio لا :
Non est in domo vir , neque mulier . Si autem
geminata fuerit, conceduntur casus eius , & re-
iectiones eius : vt Non est vir in domo , neque
mulier . Et si volueris , dices , Non est vir in do-
mo , neque mulier .

N Egatiua particula لا vel negat nomen الجنس gene-
ris, aut الذكرة quod idem est , vel negat nomen
المعرفة speciale .

Si primum , ad modum enim ان in accusatiuo suum
constituit suppositum absque tanuin : appositumque eius in
nominatiuo cum tanuin eleuat , vt لا رجل منكم حاضر
Non est vir ex eis præsens . Hocque fit tribus seruatis con-
ditionibus.

Prima, quòd negatio لا nomini generis apponatur.

Secunda, quòd immediatè illi adhereat.

Et tertia, quòd sine replicatione fiat.

Si enim nomini speciali mediatè, & cum replicatione
esset apposita, sanè nominatiuum & tanuin, immò & sui
ipsius geminationem vt plurimum adscisceret. Horum

exempla, vt لا زَيْدٌ فِي الدَّارِ Non est Zæidus in ædibus,

& لا رَجُلٌ فِي الدَّارِ بَلْ رِجَالٌ Non est vir (vnus) in

domo, immo viri, & لا فِي الدَّارِ زَيْدٌ وَلَا عَمْرُو Non
est in domo Zæidus, neque Amrus.

Obseruandum est autem hic, quòd hæc vocula لا, tri-
pliciter in in oratione accidit.

Primò cum nomine in regimine posito, vt

لا غَلَامٌ رَجُلٍ حَاضِرٌ Non est seruus alicuius viri, præ-

Secundò cum ei simili, vt لا طَائِعًا جَبَلًا ذَاهِبٌ

Non est ascendens montem, abiens: simile enim constitu-
to in regimine dicitur, quod sanè ad integritatem oratio-
nis post negatum exigitur, vt hic جَبَلًا.

Tertiò tandem venit cum المفرد الذكرة singulari ge-
nerico, quod scilicet tamquam simplex & vagum, non
est vt positum in regimine, vel ei simile composita, & si-
gnata: & hoc complectitur tam singulare verum, quàm
duale & plurale, quæ iuxta varia ipsorum accusandi signa,
vi لا, in accusatiuo ponuntur.

Primò

Primò per fatham, vt **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** Non est Deus, nisi
 ipse Deus, & **لَا شَكَّ فِيهَا** Non est dubium

de his quæ dixisti: & **لَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ** Non est vir in do-
 mo: responsio quidē interrogantis sic **مَنْ رَجُلٌ فِي الدَّارِ**
 Quis vir est in domo.

Secundò per Kesram vice fatha in plurali fæminino inte-
 gro, vt **لَا مُؤْمِنَاتٍ فِي الدَّارِ** Non sunt mulieres fide-
 les in domo.

Et tertio per **ي** in duali & plurali, vt **لَا غَلَامَيْنِ لَكَ**
 Non sunt duo serui tibi, & **لَا زَيْدَيْنِ عِنْدَكَ** Non
 sunt Zæidi apud te.

Quando igitur Author in textu inquit: Si autem gemi-
 nata fuerit **لَا** conceduntur **اِعْمَالُهَا** operationes eius,
 seu casus ordinarij eius, iuxta nempe regulam **إِنْ** quæ In-
 ceptum ponit in accusatiuo, & Nuncium in nominatiuo
 eleuat, vt **لَا خَيْرَ حَاضِرٍ وَلَا سَرٍّ** Non est bonum præ-
 sens, neque malum.

Et pariter permittuntur **اِدْبَالُهَا**, idest **الغَاوُهَا**

vel **أهمل** scilicet abolitiones vel reiectiones eius ,
nimirum tanquam Incæptum & Enunciatum , posita post
ipsam , ambo in nominatiuo etiam extolli possunt , vt

لَا خَيْرَ حَاضِرٍ وَلَا شَرٍّ Non est bonum præsens , neque
malum : supple , præsens .

Concludunt itaque Expositores quòd **لَا** primum nas-
bans nomen , construi potest cum secundo , negato per ip-
sius iterationem , tribus modis , scilicet cum fatha , & ra-
faa , & nasba , vt

لَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ وَلَا أَمْرَأَةٌ وَلَا أَمْرَأَةٌ وَلَا أَمْرَأَةٌ
Non est vir in domo , neque mulier .

At rafaans ipsum primum , duobus tantum modis cum
secundo , scilicet cum fatha , & rafa , non autem cum nas-

ba , vt **لَا رَجُلٌ فِي الدَّارِ وَلَا أَمْرَأَةٌ وَلَا أَمْرَأَةٌ** .

Et absque copula & replicatione congruè tripliciter ca-
dit , videlicet **لَا رَجُلٌ ظَرِيفٌ وَظَرِيفًا وَظَرِيفٌ**
Non est vir elegans .

Et cum copula absque replicatione voculæ **لَا** dupliciter ,
vt **لَا رَجُلٌ وَأَمْرَأَةٌ فِي الدَّارِ** Non est vir atque mulier
in domo .

Vel secundo , vt **لَا رَجُلٌ وَأَمْرَأَةٌ فِي الدَّارِ** Non est
vir atque mulier in domo . Varius horum dicendi modorum
usus frequens est in libris , & apud Authores .

Author

Author autem Caphiæ iam dicta breuiter expendens ,
sequentem propositionem inquit quinque modis construi
posse .

Primo cum fatha vtrumque negatum , vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ Non est robur neque fortitudo
nisi per Deum , vel à Deo .

Secundo cum fatha , primum & secundum cum rafaâ , vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

Tertio cum fatha , primum & secundum cum nasba , vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

Quarto cum rafaâ , primum & secundum cum fatha , vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

Quinto cum rafaâ vtrumque siuul , vt

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ Non est robur neque fortitudo ,
nisi à Deo . Hæc breuiter de لا vocala sunt dicta .

بَابُ الْمُنَادَى

CAPVT VOCATI.

العربي

Arabicus Textus.

المتن

الْمُنَادَى خَمْسَةٌ أَنْوَاعٌ الْمَقْرَدُ الْعِلْمُ وَالذِّكْرُ
الْمَقْصُودَةُ وَالذِّكْرُ غَيْرُ الْمَقْصُودَةِ وَالْمُضَافُ
وَالْمُسَبَّحُ بِالْمُضَافِ فَأَمَّا الْمَقْرَدُ الْعِلْمُ وَالذِّكْرُ
الْمَقْصُودَةُ فَيَبْنِيَانِ عَلَى الصِّمِّ مِنْ غَيْرِ تَنْوِينٍ
تَحْوِيلًا زَيْدٌ وَدَا رَجُلٌ وَالثَّلَاثَةُ الْبَاقِيَةُ
مَنْصُوبَةٌ لَا غَيْرَ

الأفرنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Vocatum quinque specierum est, Singulare pro-

proprium, & Generale intellectum, & Generale non intellectum, & Constructum, & simile Constructo. Singulare enim proprium, & Generale intellectum, ambo construuntur cum dhamma absque nunnatione: vt O Zæide, & O vir. Tria verò reliqua sunt nasbata, non aliter.

الدُّمَّاءُ

Thomea expositio.

السَّيِّحُ

Vocatum apud Arabes peculiarem non habet casum, sicut apud Latinos: sed quandoque in nominatio, quandoque in accusatio iuxta vocationis exigentiam ponitur, vt etiam nobis de accusatio communis est regula, dicimusque: O virum præstantissimum, O miseras hominum mentes: idest voco virum præstantissimum, & mentes hominum miseras appello, &c.

Describit autem vocatum Ebnulhàgeb in sua Caphia, dicens.

الْمُنَادَى هُوَ الْمَطْلُوبُ إِقْبَالَهُ بِحَرْفٍ تَائِيْدٍ مُنَابٍ

أَدْعُو لِفَتْحٍ أَوْ تَقْدِيرًا Vocatum est illud cuius præcatur accessus per particulam tenentem locum ادعو voco

expresse vel tacite, siue vocaliter vel virtualiter. Nam alicuius ad nos inquit Arabes aduocamus accessum:

تَعَالٍ O Zæide, idest يَا زَيْدٌ verè, vt حَقِيقَةً aut

Veni, & يَا رَجُلٌ O vir, idest اسْمَعْ Audi, &c.

Aut

Aut **يَا سَمَاءُ** Enunciatiuè, vt **يَا سَمَاءُ** O cælum,
& **يَا اَرْضِي** O terrâ, & **يَا جِبَالُ** O montes &c.

Inquit per particulam locum tenentem **ادعو**, idest per aliquam ex quinque particulis vocati, quæ sunt **يَا**, & **يَا**

& **هَـ**, & **أَيُّ**, & **أَ**, quæ quidem in oratione ponuntur pro verbo **ادعو** voco, ad excludendum nimirum alias, quæ vel imperatum, vel optatum, aut huiusmodi aliud intendunt, non vocatum.

Subinfert expressè ve ltacitè, idest vel cum vna ex illis quinque particulis manifestè posita, vt **يَا اَللهُ** O Deus, vel subintellecta, vt **رَبِّ** Domine, pro **يَا رَبِّ** O Domine, & **يُوسُفُ** Ioseph, pro **يَا يُوسُفُ** O Ioseph: quod quidem & Latinis est familiare.

Breuitè in textu omnem vocati rationem absoluit Author, inquit, Vocatum est quadruplex.

Primum & secundum purum dhammam requirunt: tria reliqua nasbam.

Duorum quidem priorum cum manifestè pateant exempla in litera, hîc iteranda minimè putamus: trium verò sequentium hæc sunt, scilicet Generalis non intenti, vt

O vi-

يَا رَجُلًا O virum. Constructi seu in regimine positi, vt

يَا عَلَامَ زَيْدٍ O serue Zæidi. Et similis constructo, vt

يَا طَالِعًا جَبَلًا O ascendens montem.

Sed Author Caphiæ exactius rem omnem hanc euoluens,

inquit, Vocatum primò construi in nominatiuo singulari

sine tanuin si fuerit simplex speciale, vt يَا زَيْدٍ O Zæide,

vel in duali, vt يَا زَيْدَانِ O Zæidi ambo, vel in plurali,

vt يَا زَيْدُونَ O Zæidi, & يَا رَجُلٌ O vir talis, &

يَا رِجَالٌ O viri, أَيَا سَعِيدٍ O Beate, &c. Quæ qui-

dem virtute ادْعُو sunt quoque nasbata potentialiter.

Secundo construi in tertio casu per ل dictum,

الاستغاثة inuocationis seu implorationis auxiliij, vt

يَا زَيْدُ O Zæide, idest auxiliare.

Tertiò cum fatha, quando scilicet ad finem vocati ad-

ditur اه, ad maiorem vocationis emphasim, vt يَا زَيْدَاهُ

O zæide,

Quartò in accusatiuo construi docet, quando nempe

extra præfatos occurrit modos, scilicet vel in regimine,

vt

vt **يَا عَبْدَ اللَّهِ** O serue Dei, vel ei simili, vt

يَا طَالِعًا جَبَلًا & **يَا حَسَنًا وَجْهًا** O pulcher facie, &

O ascendens montem, & **يَا مَارًا يَرْيَدُ** O appropinquās

zæido.

Vel absolutè, vt **أَيُّهَا كَبَّاءُ** O equitans: & quan-
do vocatum non est intentum, nec visum, vt est cæci di-

ctum **يَا رَجُلًا خَذَّ يَدَيَّ** O vir accipe de manu mea,

neque signatum, sed in sua generalitate permanens, vt

يَا رَجُلًا O virum.

Sequentia autem ipsum vocatum simplex, vtpote Ro-
borans, Epithetum, Coniunctum manifestationis, & Co-

pulatum non admittens **يَا** tanquam habens **ال**, in quo ca-

su authoritate antiquorum Sapientum poni valeant: vel in
nominatiuo actu, iuxta eius casus species, vel in accusati-

uo, virtute **يَا رِجَالُ أَجْمَعُونَ وَأَجْمَعِينَ** vt **ادْعُو**

O viri omnes, & ò viros omnes, &

يَا زَيْدُ زَيْدُ وَبَا زَيْدُ زَيْدُ O zæide, zæide: & ò zæi-

dum, zæidum: & **يَا زَيْدُ الْعَاقِلُ وَالْعَاقِلُ** O zæide

prudens, & prudentem.

Et quomodo sequens vocatum in regimine existens, per-
petuò

petuò dhamma afficiatur, vt **بَا زَيْدٌ عَمْرٍو** O zæi-
de puer Amri : idem Author in sua Caphia latius explicat.

Similiter nomen **ابن** subsequens aduocatum proprium,
aliudque simile post se regens, regulariter fathatur, vt
بَا زَيْدُ بْنُ عَمْرٍو O zæidum filium Amri.

Aliqui & dhammari concedunt, vt **بَا زَيْدُ بْنُ عَمْرٍو**
zæide fili Amri : vbi quoque **ابن** nominis subtrahitur,
iuxta communem Grammaticorum regulam, quando ni-
mirum inter duo nomina propria cadit : quod secus accidit,
si alterum vel verumque commune fuerit.

Ac etiã cum eo perpetuò dhammatur, vt
بَا زَيْدُ ابْنِ أَخِي O zæide fili fratris mei : &

بَا رَجُلُ ابْنِ أَخِي O vir fili zæidi : &
O vir fili fratris mei.

Idem prorsus cum fæminino de **ابنة** filia dicendũ est.

Vocatum autem specificatum per articulum **ال** semper
in nominatiuo ponitur, licet nudam particulam **با** non
admittat, non enim dices **بَا الرَّجُلُ** quia **ال**, & **با** ambæ
spæcificationis particulæ simul stare nequeũt in proposito :
Ideoque

Ideoque pronomibus demonstratiuis illam adiunxerunt

sic **يَا هَذَا الرَّجُلُ** O iste vir, idest, O iste, inquam, vir talis.

Vel eisdem vnà cum **أَيَّ** positam, addiderunt, vt
يَا أَيُّ هَذَا الرَّجُلِ O vir iste.

Aut cum **هَـ** excitationis, vt **يَا أَيُّهَا الرَّجُلُ** O talis vir, idest, Eia ò vir talis.

Exceptum tamen est ab hac regula, sanctum Dei nomen tantum, ex antiquissima Arabum traditione & vsu: quod vnà cum articulo **ال** nudam **لَا** recipit, vt **يَا اللَّهُ** O Deus, quod Italicè diceremus, O il Dio, vel melius, O Iddio, per illisionem, l, in, d, Iddio, scilicet, O ille qui verus est Deus.

Vocatum insuper affixum **ي** pronomine primæ personæ singularis, quinque modis construunt.

Primo cum fatha, vt **يَا عِلَامِي** O serue mi.

Secundo cum Kefra, vt **يَا عِلَامِي**.

Tertio cum eadem, subtracta **ي** vt **يَا عِلَام**.

Quarto cum eadem, addita **هـ** in pausa, vt **يَا عِلَامِيْه**

Et

& يَا عَلَامًا in a, vt Et quinto cum fatha commutata
cum ه, يَا عَلَامَاهُ

Rurfus dicunt يَا أُمِّي & يَا أَبِي O pater mi, & O mater

mea: & etiam يَا أُمِّتِ & يَا أَبِيتِ O pater mi, & O mater

ter mea: & fimiliter يَا ابْنِ أُمِّ O fili matris meæ, idest,

O frater mi: & يَا ابْنِ عَمِّ O fili auunculi mei, idest, O

Confobrino.

Quidā quoque dicunt يَا ابْنِ عَمِّ & يَا ابْنِ أُمِّ idem.

Tandem vocato conuenire الحذف idest subtractio par-

ticulæ vocationis, & الترخيم abfcifio extremæ partis fui,

quibusdam obseruatis, Arabes omnes concedunt. Subtrahi

igitur potest particula vocationis à vocato per proprium

nomen, vt est sententia يَوْسُفُ اعْرِضْ عَنْ هَذَا pro

O Ioseph declina ab hoc.

Secundo à vocato per specificatum in regimine, vel af-

fixo, vt يَا فَاطِرُ pro فَاطِرُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

Et or, ò opifex cælorum & terræ: & رَبِّ ارْحَمْنِي pro

Domine mi ferere mei.

R

Tertio

Tertio à vocato per nomen specificatum articulo **ال** ,
 vt **يَا أَيُّهَا الرَّجُلُ** pro **أَيُّهَا الرَّجُلُ** O vir .

Quarto à vocato per relatiuum **مِنْ** qui , quis , expres-
 so , vt **يَا مَنْ لَا يُرَالُ** pro **مَنْ لَا يُرَالُ** O qui numquam
 deficit , idest O Deus qui semper manet .

Quinto à Dei nomine per commutationem **يَا** à princi-
 pio in **ام** ad finem secundum **الْحَلِيلِ** , vt **اللَّهُ** idem
 quod **يَا اللَّهُ** O Deus , vbi nullum est affixum , vt falsò qui-
 dam ex nostris imaginantur : sed huiusce tantum nominis
 compositio inquit **الفراء** per additionem **ام** facta , in-
 qua proinde **ا** deperditur , iuncta ipsi **ه** immediatè , &
 sensus est **يَا اللَّهُ أَمْنَا** videlicet **اللَّهُمَّ** O Deus author
 noster , vel parens noster .

Quidam autem nolentes **ام** vice **يَا** succedere , vtrum-
 que simul coniungunt , dicentes **يَا اللَّهُمَّ** O Deus .

Dicunt insuper alij **يَا اللَّهُمَّ** O Deus . Sed primus fre-
 quentior dicendi , vsitatorque modus apud Arabes .

A no-

A nomine autem generis particula **بَا** subtrahi non

potest, non enim dices **رَجُلٌ** intelligendo pro **بَارِجُلٌ**
nam utroque subtracto signo, non habet unde vocationem
significet, nec minus, ut se per illud nomen quisquam vo-
catum intelligat.

Similiter à nomine **المستغاثات & الاشارة**
المندوب ob eandem causam, huiusmodi subtractio nō fit,
non enim dices **زيداه**, nec **لتريد**, neque **هذا قبل**
vbique **بَا** necessario requiritur. Vide Caphiam.

Excipit tamen Author hæc, nimirum **أَصْبَحَ لَيْلٌ** Esto
manè, vel Illucesce ò nox: & **أَفْتَدِ فُخْنُوحٌ** Esto inco-
lumis ò suffocate: cadentis inquit super dormientem in
nocte, vox ista est.

Et similiter **أَطْرَقَ بَاكِرُونَ** pro **أَطْرَقَ كُرَى**
vbi pariter duæ sunt exceptiones, scilicet subtractionis &
abscissionis. Eandem vide Caphiam.

Et tandem quandoque ipsum quoque vocatum, inquit,
subtrahitur, ut **أَلَا بِاقُومُ اسْجُدُوا** pro **أَلَا بِا اسْجُدُوا**
Eia ò Congregatio, adorate.

A nomine vocati in prosa denique conceditur **الترجم**

abscisio, & quandoque in carmine est necessaria, quæ quidem sic describitur ab Authore Caphiæ

هو حذف في آخره تخفيفاً Abscisio est detractio ultimi sui, leuitatis gratia, idest, ablatio extremæ partis sui ad facilitatem pronunciationis & lenitatem.

Conditiones verò eius sunt, quòd vocatum non sit

مضافاً relatum, scilicet in regimine: neque

مستعاضاً in adiutorium imploratum: neque

جملة summa, seu complexum: sed sit علماً nomen

proprium, literis plus tribus integratum, aut ة fæminini generis litera, in fine signatum.

Si igitur in fine huiusmodi vocati duæ fuerint redundan-

tes literæ, vt مرّوان & اسماء nomina propria, aut

vna tantum litera radicalis, cui præcedat مة idest aliqua

ex his tribus اوى ac plusquam quaternarium fuerit, vt

منصور & معتوق nomina propria, ambæ pariter

subtrahuntur per abscisionem, sub eiusdem vocalis circum-

stantia: dicis enim يا اسماء O Asma, pro

يا مَرْوَان O Marua, pro يا مَرْوَان

Asmaha: يا مَرْوَان & يا مَرْوَان

uana,

Manana, & **בַּמַּנְסוּר** O Mansu, pro

fur, idest O victori: **בַּמַּעֲד** O Maatu, pro

בַּמַּעֲדוֹן O Maatuche, idest O Redempte.

Si autem præcedens radicalem, fuerit & ipsa radicalis, utique permanet, quamvis in plusquam quaternario extiterit, ut de

בַּמַּחֲתָה O Moch-
בַּמַּחֲתָה patet, dicis enim

בַּמַּחֲתָה, idest O Electæ, nomen proprium, non

Similiter seruilis in minus quaternario, vel eam duobus radicalibus tantum præcedentibus remanet, ut de **בַּמַּעֲדָה**

dicis **בַּמַּעֲדָה** O Saah, idest O Felix, nomen proprium,

non **בַּמַּעֲדָה** Vnde iuxta horum regulam cætera similia metiri possunt.

Si verò vocatum fuerit complexum, totum nomen ultimum subtrahitur per abscisionem, ut **בַּמַּעֲדָה** pro

בַּמַּעֲדָה O Baalabacca, nomen proprium Urbis: &

similiter **בַּמַּעֲדָה** pro **בַּמַּעֲדָה** item nomen proprium.

At si aliter quàm sic fuerit, vna tantum litera subtrahitur, & remanent vltimæ vocati abscissi sub eisdem motionibus,

sub quibus erant prius cum integro, vt يا حار pro

يا حارث O Hārete, & يا ثمود pro يا ثمود O Thā-

mude, & يا كروان pro يا كروان O Karauane.

Quandoque autem præfatum vocatum sic abscissum ponitur tanquam nomen proprium, à quo nihil subtractum

fuiſſet, & dicitur يا حار O Hāru, idest, O Hārete: &

iuxta regulam commutationis, permutato و in ي dicitur

يا دى O Thami, idest, O Thamude, & و in و dicitur

يا كرا O Kara, idest, O Karauane: quæ tamen

rarò fiunt.

Si tandem non habuerit nisi tres literas, vel aliqua minus, nullo modo abscissio ab eo fieri potest, non enim de

يا زى dicis يا زى neque de هدى dicis يا هن Sed à

ternario, & eo minus هـ femin. in fine habente, licet fieri

abscissio, vt à ثابة fit يا ثاب اقبل O Thuba accipe,

& à هبة fit يا هب تعجل O Heba veni, pro, O

Thubata, & O Hebata.

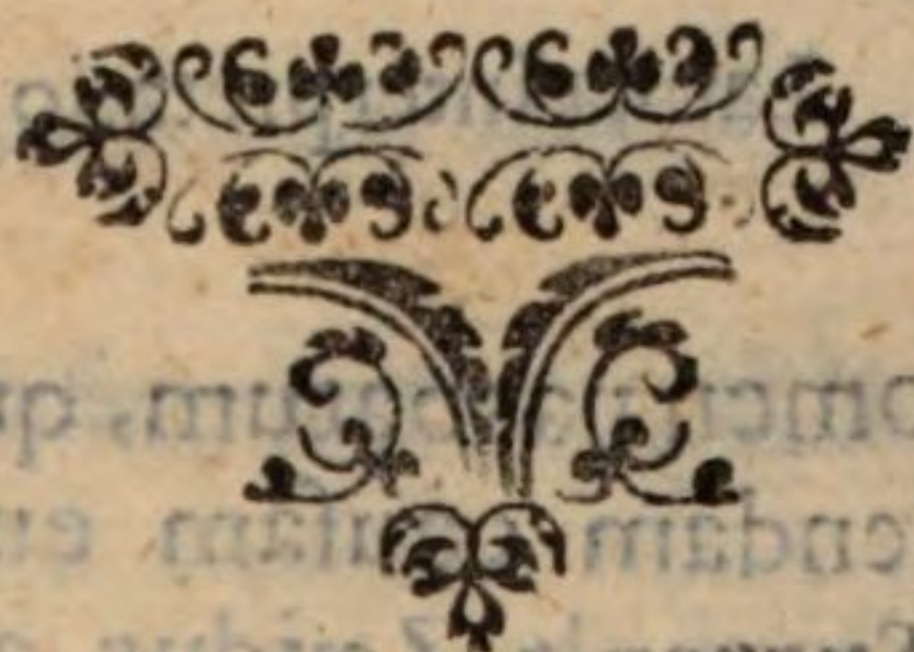
Duæ igitur conditiones istæ , utputa esse nomen proprium plusquam ternarium , & ٥ fæmin. habere , ipsi Vocato abscisso constanter conueniunt . Excipitur tamen

صاحب amicus , patronus , quòd generale , seu commune nomen est , & ob frequentem vsum abscinditur ac dicitur يا صاحب O amice , pro يا صاحب .

Et quandoque forma vocationis in مندوب scilicet , lamentato , seu tanquam charo deplorato , ob eius carentiam & absentiam per يا aut وا etiam vsurpatur , dummodo lamentum sit specificati & noti : vnde non benè dices يا رجلاً aut وا رجلاً O vir , neque dices

يا زيد الطويل O Zæide longus &c. Eandem vide

Caphiam : Nos enim hic iuxta Agerumia institutum breuitati studemus .

بَابُ الْمَفْعُولِ مِنْ أَجْلِهِ

CAPVT PATIENTIS

Gratia cuius.

العربي

Arabicus Textus.

المتن

وَهُوَ الْأَسْمُ الْمَنْصُوبُ الَّذِي يُذَكَّرُ بِبَيَانِ السَّبَبِ
وَقَوْعِ الْفِعْلِ تَحْوِ قَوْلِكَ قَامَ زَيْدٌ أَجْلًا لِعَمْرٍو
وَقَصْدُكَ ابْتِغَاءَ مَعْرِفِكَ

الأورنجية

Latina Interpretatio.

الترجمة

Est autem nomen nasbatum, quod remensura-
tur, ad ostendendam causam euentus actionis;
verbi gratia, Surrexit Zæidus ad honorandum
Amrum; & Adiui te, ad petendum fauorem tuum.

CAPVT

R.

Thomea

الشرح

الدوماري

Thomea expositio.

Patiens istud duplici appellatur vocabulo, scilicet Pa-
 tiens gratia cuius, & مفعول له Patiens cui: nimi-

rum vel gratia cuius præcedens fit actio, vel cui talis diri-
 gatur operario. Ideoque sic illud describit Ebnulhàgeb,

المفعول له ما فعمل لأجله فعمل مذكور

Patiens cui, est illud cuius gratia est facta operatio præ-

memotata, vt ضربت زيداً تاديباً Verberaui Zæi-

قعدت عن الحرب جبناً & dum correptionis gratia, &

Sedi procul ab exercitu ob timorem.

Illud igitur ob quam causam, vel gratia cuius est verbe-
 ratio Zæidi vtpote ob correptionem, vel sessio procul,
 scilicet ob timorem, Patiens gratia cuius appellatur.

Per illam itaque particulam لا جله, aut له cetera,

excludit Patientia, scilicet Patiens مطلق absolutum,

& ا in quo subiectiuè, & فيه in quo localiter, vel

temporaliter, & معه cum quo.

Per

Per actionem verò præmemoratam, intelligit præhabitam, siue illa postea fuerit prolatione expressa, aut sola intentione concepta, non curat: ideo non excludit hanc intentam, vt si quis diceret percutienti

لَمْ ضَرَبْتُ زَيْدًا

Quare verberasti Zæidum? Illico responderet تَأْدِيبًا

Correptionis gratia, subintelligendo, verberaui eum,

Excluditur ergo actio nullius gratia præhabita, vt

أَعَجِبَنِي النَّاءُ دِيبُ placet mihi correptio, &c.

Hinc patet eiusdem patientis descriptio in textu assignata, quòd sit nomen nasbatum quod rememoratur ad declarandam causam euentus actionis. Quod quidem sic est,

in virtute tamen ل causalem habet, vt supra dictum est de Patiente in quo, in virtute similiter في tenente, quibus particulis actu positis, statim casus giarri apparet,

vt ضَرَبْتُ زَيْدًا لِّتَأْدِيبٍ Verberaui Zæidum ad correptionem, quod & per alias eiusdem valoris etiam fit,

nempè per في, & ب, & من, vt

انَّ امْرَأَةً دَخَلَتْ النَّارَ فِي هَرَّةٍ Profectò mulier ingressa est ignem propter repudiationem, vel propter imputationem, &c.

Quod quidem & Latini similiter exprimunt per ad, ob, propter, vel per ablatiuum absolutum, vt

Visitaui

زُرْتُهُ خَوْفَ السِّرِّ Visitavi eum timore mali . Vel per
Gerundium in dum , vt claret ex litera .

Vt tandem Patiens gratia cuius liberè nasbari valeat ,
quatuor conditiones , inquirunt , requiruntur .

Prima , quod sit infinitium , ideoque non dices
جِئْتُكَ سَمِنًا fed للسَّمينِ Veni ad te propter buty-
rum : vbi licet aduentus sit propter butyrum , non tamen
nasbari potest , quia butyrum est rei permanentis nomen ,
non eius actus , seu fluxus , vt infinitum .

Secunda , quòd sit causa , ob quam præcedens fit actio ,
vnde nec dices جِئْتُ لِحُبِّكَ fed جِئْتُ مُحِبِّكَ
Veni ob amorem tui , intelligens ad quid aliud faciendum .

Tertia , quòd faciens actionem illam præcedentem , &
finalem subsequenter , sit idem agens , vt est autoritas
apud eos

كَمَا أَرَادُوا يُخْرِجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ

A quibuscunque voluerunt exire , vel effugere , ex com-
pressione fuit : vbi fugam arripientes , inquirunt , fune
infideles , & compressionis agens Deus .

Quarta , quòd vtriusque scilicet actionis & agentis tem-
pus sit idem ,

Primi , vt جِئْتُكَ أَمْسَ لَا كَرَامِكَ الْيَوْمَ Adiuui

te heri

te heri, ad honorandum te hodie.

Secundi, vt **فَعَلْتَهُ لَكَ رَامَكَ الْيَوْمَ** Feci istud

ad honorandum te hodie. In quibus locis nasba esse non

potest, sed **ل** expressa cum suo casu.

Remanet igitur nasba in Patiente gratia cuius cum Infinitium fuerit, & finalis causa præmissæ actionis, & utrinque idem Agens, & Tempus. Quod exempla literæ satis manifestum reddunt.

بَابُ الْمَفْعُولِ مَعَهُ

CAPUT PATIENTIS.

Cum quo.

العربي

Arabicus Textus.

المثنى

وَهُوَ الْأِسْمُ الْمَنْصُوبُ الَّذِي بِذِكْرِ لِبَيَانٍ مِنْ
فِعْلٍ مَعَهُ الْفِعْلُ نَحْوُ قَوْلِكَ جَاءَ الْأَمِيرُ وَالْجَيْشُ
وَأَسَدَوِي الْمَاءُ وَالْحَشْبَةُ

وَأَمَّا خَبْرُ كَانَ وَأَخَوَاتُهَا وَأَسْمُ إِنَّ وَأَخَوَاتُهَا فَقَدْ
تَقَدَّمَ ذِكْرُهَا فِي الْمَرْفُوعَاتِ وَكَذَلِكَ الدَّوَائِعُ
تَقَدَّمَتْ هُنَاكَ

Latina

Est autem nomen nasbatum, quod rememorat^r ad ostendendum, cum quo facta est actio; verbi gratia, Venit Princeps cum exercitu, & Coæquata est aqua cum trabe.

Porro Nuncij كان & sororum eius, & nominis ان & sororum eius, iam utique præcessit utriusque mentio in rafaatis. Pariter & sequentium præcessit illic.

الدوماوى

Thomea expositio.

الشرح

A Vthor Chaphiæ istud subtilius describens, sic ait

المفعول معه مذکور بعد الواو لصاحبة

مفعول فعل لفظاً او معنى Patiens cum, quo est rememoratum post و ob comparticipationem effectus actionis, prolatione vel sensu.

Sed Ebnulmàlek in explicatione Elhariri, clarius sic

المفعول معه هو الا سم المذكور بعد واو بمعنى مع

Patiens cum quo est nomen memoratum post و in sensu particulæ, cum.

His

His quoque addatur ea , quæ est in textu descriptio , satisque perspicua huius patientis manebit ratio .

Animaduertendum verò est , quòd ante præfatum و

semper debet vel affectus actionis , vel sensus illius præcedere , vt post ipsum iure hoc succedat Patiens , siue affectus ille fuerit agentis , vt

جاء الأمير والجيس Venit Princeps cum exercitu , siue Patientis , vt

كفاك وزيدا درهم Suffecit tibi & Zæido , vel vnà

cum Zæido nummus .

Vnde talis effectus vel erit manifestus prolatione , vt

جاء البرد والجباب واستوت المياه والأحسابا

Venit frigus cum Gubbis , & æquatæ sunt aquæ cum lignis.

Aut erit subintellectus sensu , vt مالك وزيدا Quid

tibi cum Zæido ? idest تصنع Quid facies , &c.

Observandum insuper est , in hac dicendi phrase Arabica , duo esse agentia : Primum ante و & secundum post ipsam , quod & patiens cum quo vocant .

Quando igitur inquirunt in definitione , præfatum patiens commemorari post و quæ aut sensum التبعية si-

multatis facit , vel المصاحبة societatem , aut participationem

cipationem præcedentis actionis ostendit : pariter innuunt, effectum illum, seu actionem, eodem in tempore & loco,

ab utroque esse faciendam, vt **أَكَلْتُ وَزَيْدًا** Mandu-

caui cum **زَيْدًا**, & **مَسَيْتُ وَزَيْدًا** Deambulavi cum

Zæido, scilicet effectum seu actum comestionis & deambulationis, vnà cum Zæido, eodem in loco & tempore feci : quod quidem non euenit, quando **وَ** illa copulatio-

nis sensum solummodo præfert, vt **جَاءَ زَيْدٌ وَآمَرٌ** Ve-

nit Zæidus & Amrus, idest Venit Zæidus, & venit Amrus : actum scilicet veniendi vterque peregit, sed siue simul, siue eodem pariter tempore & loco fuerit, non ostendit, sicut illa simultatis,

Verum enim verò, si fuerit effectus ille præcedens actualiter, vtriusque **وَ** sensus permittitur, scilicet copulationis, & simultatis, quemadmodum Author Caphiæ apertè

docet, vt **جِئْتُ أَنَا وَزَيْدٌ** Veni ego, & Zæidus : &

جِئْتُ أَنَا وَزَيْدٌ Veni ego cum Zæido.

Si verò copulationis intellectus non fuerit admissus, tunc ad nasbam solum restringitur Patiens istud, vt

جِئْتُ وَزَيْدًا Veni cum Zæido.

Si autem virtualiter tantum fuerit præcedens, & conceditur copulatio, & per illam casus sequentis, ad antecedentis casum restringitur, vt

مَا لَزَيْدٍ وَآمَرٍ Quid habet

Zæidus,

Zæidus & Amrus ? Si verò non conceditur , restringitur

Patiens ad casum nasbæ , vt **مَا لَكَ وَزَيْدًا** Quid habes

cum Zæido ? & **مَا سَأَلْتُكَ وَغَمًّا** Quid tibi cum Am-

ro ? idest **مَا تَصْنَعُ مَعَهُ** Quid facis cum eo ?

Has itaque sic resoluit orationes , **مَا سَأَلْتُكَ وَغَمًّا**

idest **مَا تَصْنَعُ وَغَمًّا** Quid agis cum Amro ? &

مَا تَصْنَعُ وَزَيْدًا idest **مَا لَكَ وَزَيْدًا** Quid facis cū

Zæido ? & **مَا يَصْنَعُ زَيْدٌ وَغَمًّا** .i. **مَا لَزَيْدٍ وَغَمًّا**

Quid facit Zæidus & Amrus ?

Quando denique in fine huius capituli Author inquit ,

Nuncium verbi **كَانَ** & sororum eius , &c. tacitæ obiectio-
ni satisfacit . Aliquis enim dicere poterat : Vos iam præde-
stinastis quindecim esse nasbata , & nunc non nisi decem
affertis : vel igitur malè numerum male assignastis , vel eas
explicando nunc deficitis .

Respondet præmissis verbis de illis , quæ omissa viden-
tur , iam satis dictum fuisse in capitibus rafaatorum , vbi
illorum manifestando rafaam , scilicet nominatiuum agen-
tem , necesse erat pariter & horum nasbam , scilicet accu-
satiuum patientem ostendere . Propterea breuitatis gra-
tia , tanquam ibi manifesta hinc omissa sunt .

Vnde **كَانَ زَيْدًا قَائِمًا** Fuit Zæidus stans, vox ista

قَائِمًا stans, dicitur hic Nuncium, seu prædicatum
verbi **كَانَ**, quod quidem ex nasbatorum numero est de
quo iam supra dictum est in rafaatis.

Simili modo **إِنَّ زَيْدًا قَائِمٌ** Profectò Zæidus est stans:

ubi **زَيْدًا** Nomen **إِنَّ** seu subiectum eius nuncupatur, quod
ex eisdem nasbatis est, de quo pariter in rafaatis dictum
est.

Similiter sequentium nasbata, mentio ibidem præcessit.

Primi, scilicet **رَأَيْتُ زَيْدًا الْعَاقِلَ** vt **النَّعْتِ**
Vidi Zæidum prudentem.

Secundi **رَأَيْتُ زَيْدًا وَغَمْرًا** vt **العطفِ** Vidi Zæidum
& Amrum.

Tertij **رَأَيْتُ زَيْدًا نَفْسَهُ** vt **التوكيدِ** Vidi
Zæidem ipsum.

Quarti, scilicet **رَأَيْتُ زَيْدًا أَخَاكَ** vt **البدلِ** Vidi

zæidum fratrem tuum: nam prudentem, Amrum, ipsum,
fratrem tuum, sequentia dicuntur nasbata, quæ & ipsa
ex nasbatis sunt, de quibus supra suis in locis pertracta-
tum est, Propterea ipsorum hic peculiaris tractatus per
capita prætermittus est. Hæc de nasbatis.

Caput

بَابُ مُحَقَّقَاتِ الْأَسْمَاءِ

Caput Chafdhatum nominum.

العربي

Arabicus textus.

اللاتن

الْمُحَقَّقَاتُ ثَلَاثَةٌ مُحَقَّقَةٌ بِالْحَرْفِ وَمُحَقَّقَةٌ
بِالْإِضَافَةِ وَتَابِعٌ لِلْمُحَقَّقِ ۝ فَأَمَّا الْمُحَقَّقُ
بِالْحَرْفِ فَهُوَ مَا يُخَفِّضُ بَيْنَ وَإِلَى وَعَنْ وَعَلَى وَفِي
وَرُبَّ وَالْبَاءِ وَالْكَافِ وَاللَّامِ وَبِجُرُوفِ
الْقِسْمِ وَهِيَ الْوَاوُ وَالْبَاءُ وَالنَّاءُ وَيَاوُ وَرَبُّ يَمْدُ
وَمَمْدُ ۝ وَأَمَّا مَا يُخَفِّضُ بِالْإِضَافَةِ فَخَوْقُولُكَ غَلَامُ
زَيْدٍ وَهُوَ عَلَى قِسْمَيْنِ مَا يُقَدَّرُ بِاللَّامِ وَمَا يُقَدَّرُ

بِالْوَاوِ

S 2

بِمَنْ قَالَ ذِي بِقَدَرٍ بِاللَّامِ تَحْوِ عَلَامُ زَيْدٍ وَالدِّي
يَقْدَرُ بِمَنْ تَحْوِ تَوْبُ حَرْ وَبَابُ سَاجٍ وَخَاتَمُ
حَدِيدٍ

الافريقية

Latina interpretatio.

الترجمة

Chafdhatta tria sunt ; Chafdhatum particula, & Chafdhatum regimine, ac sequens Chafdhatu enim per particula, est quod chafdatur Ex, & In, & في Super, & على A, & عن Ad, & الى Ad. & ل Sicut, & ك In, & ب Vix, & رب Et per particulas iuramenti, quæ sunt و & ب A مذ & per رب ipsius و per : Et per ت

termino, & مند à puncto. Illud autem quod chafdatur per regimen, est quidem veluti cum dicis, Servus Zæidi. Quodque duplex est; quoddam retinet vim ل, & quoddam includit vim من. Quod enim retinet vim ل, est vt, Puer Zæidi: & quod includit vim من, est vt Vestis serici crassioris, & Porta Sâgi (ligni) & Annulus ferri.

Thomea

الدُّمَاقِي

Thomea expositio .

السَّيْرُ

EA quæ tertium casum postulant apud Arabes , à Cusensiū schola المحفوضات appellantur : à Bessaren-
sium verò المجرورات vocata fuere .

Quæ quidem Author Caphiæ describens ait

المَجْرُورُ هُوَ مَا أُشْتَمِلَ عَلَى عِلْمِ الْمُضَافِ إِلَيْهِ

Giarratum est illud quod restriugitur ad signatum Annexi cui .

Annexum autem cui relatum (inquit) est quodlibet nomen cui attribuitur aliquid , mediante litera giarri actualiter vel potentialiter ad arbitrium , vt **عَلَامُ زَيْدٍ** Seruus

Zæidi , vt **مَرَرْتُ بِزَيْدٍ** Appropinquavi Zæido . In primo enim exemplo est litera giarri tantum virtualiter : in secundo verò actualiter , scilicet **ب** .

Inquit ad arbitrium , quia in primo quoque exemplo actualiter poni poterat , vt **عَلَامُ زَيْدٍ** Seruus Zæidi .

Sed Sciech Gibrail in sua expositione Agerumix inquit ,

المَحْفُوضُ هُوَ مَا دَخَلَ عَلَيْهِ عِلْمُ الْمُحْفُظِ

Chadatum est illud cui inest regens chafdam , scilicet tertium casum .

Et diuiditur in Chafdatum particula , vt **مِنَ الْبَيْتِ**

Ex domo . Et Chafdatum regimine , vt **غَلَامُ الْأَمِيرِ** Ser-
uus Principis . Et in sequens Chafdatum , vt

مَرَرْتُ بِرَيْدِ الْعَاقِلِ Appropinquaui Zæido pruden-
ti : quæ etiam ex litera patent , sed vt clarius explicentur
per exempla , obserua sequentia .

Primò igitur modo chafdatur nomen per particulas seu
literas giarri , scilicet per **مِنَ** , vt

جِئْتُ مِنَ الصَّيْغَةِ Veni de villa : & **إِلَى** , vt

سَرْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ Abij ad Ciuitatem : & **عَنْ** , vt

رُمِيتُ السَّهْمُ عَنْ الْقَوْسِ Proieci sagittam ab arcu ,

رُكِبْتُ عَلَى الْفَرَسِ Conscendi super
equum : & **فِي** , vt

نَظَرْتُ فِي الْكِتَابِ Conspexi in
libro : & **رَبِّ** , vt

رُبُّ رَجُلٍ كَرِيمٍ لَقِنْتُهُ Vix vi-
rum liberalem reperi , & **بِ** , vt

مَرَرْتُ بِرَيْدٍ Appro-
pinquaui zæido : & **كَ** , vt

زَيْدٌ كَالْأَسَدِ zæidus
est

est tanquam leo : & **أَلْمَالُ لِرَيْدٍ** , vt **ل** Diuitiæ sunt
zæidi .

Et per literas iuramenti , scilicet **و** , vt **وَاللّٰه** , & **ب**
vt **تَاللّٰه** , & **ت** vt **بِاللّٰه** , & per **و** quæ lo-
co **رَبِّ لَيْلٍ** pro **وَلَيْلٍ** ponitur , vt **رَبِّ** Fortasse
nox est , scilicet vt fluctus maris , &c. Et **وَبَلَدٍ** pro
رَبِّ بَلَدٍ Vix regio est , scilicet , in qua non sint aliqui .

Et per **مَدَّ** & **مَنْد** , quæ quandoque vt nomina ,
quandoque verò vt particulæ vsurpantur : si enim tanquam
nomina giarrum non efficiunt , sed valent vt interuallum ,
& spacium , quia tunc veluti circumstantiæ temporis ve-
niunt , vt **مَا رَأَيْتُهُ مَدَّ يَوْمَانِ** Non vidi eum , à spatio
duorum dierū : vel **مَدَّ يَوْمَانِ** interuallum , sunt duo
dies , vbi **مَدَّ** & **مَنْد** Incæptum , & **يَوْمَانِ** Nuncium .

Sed quando summam verbalem præcedunt , ambæ simi-
liter temporis circumstantiæ sunt , verbum ipsum cum suo
agente veluti in regimine habentes , vt
جِئْتُ مَدَّ أَوْ مَدَّ قَرَأَ زَيْدٌ Veni ab ipso legere zæidi ,
idest quando cæpit legere zæidus .

Quando autem usurpantur ut particulæ, non tanquam circumstantiæ temporis nomina veniunt, sed in sensu من.

aut في. in primo namque accidunt si tempus fuerit trans-

actum, ut ما رأيته مذ يوم الجمعة idest

من يوم الجمعة Non vidi eum à die Veneris : vel

من جمعتين idest A duabus hebdomadis.

In secundo verò si tempus assignatum adhuc aderit, ut

ما رأيته مذ يومنا Non vidi ipsum hodierna die, idest

في شهرنا. i. مذ شهرنا & in præsentī : في يومنا
præsentī mense.

Secundo autem modo chafdatur nomen per regimen,

vbi non regens, quod المضاف relatum, seu annexum

quod appellatur : sed rectum, quod المضاف relatum,
seu annexum cui dicitur, chafdatur.

Annexum tamen quod priuatur tannuin, si fuerit sin-

gulare, ut غلام الملك Puer regis.

Si verò duale, & plurale, ipsa ن, vt ثوبتا زيد Duæ

vestes zæidi : & ضار دوا عمرو Percussores Amri.

Ipsa

Ipsa autem annexio , seu regimen tripliciter fit .

Vel in sensu **من** , aut **في** , aut **ل** , quia omne quod regitur , vel est genus seu materia , ex qua constituitur re-
ctum , & sic regimen est in significato **من** , aut **عن** , ut

تَوْبُ حَرِيرٍ Vestis Annulus argenti , & **حَاتِمُ فِضَّةٍ**

عَنْ فِضَّةٍ Aqua rosarum , scilicet **مَاءٌ وَرْدٍ** , & **فَرِجِي** ,

Ex argento , & **من حَرِيرٍ** Ex rosis .

Vel est secundum recentiores Grammaticos **ظرفه** sci-
licet circumstantia continens annexum quod , & sic anne-

xio ipsa est in sensu **في** ut **ضَرْبُ يَوْمٍ** Verberatio ho-

dierna , vel huius diei , idest **ضَرْبٌ فِي يَوْمٍ** Verberatio

in die : & auctoritas quoque est **تَرْبِصٌ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ**

mora quatuor mensium , scilicet

فِي أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ .

Et similiter **بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ** immo machinatio noctis ,

idest **مَكْرٌ فِي اللَّيْلِ** &c.

Vel

Vel tandem neque ut genus, neque ut circumstantia .
sed in significato ل venit, ut كِتَابُ زَيْدٍ scilicet

كِتَابُ لِرَيْدٍ Liber zæidi, & ذَهَبُ خَاتَمِي idest,

ذَهَبُ لِحَاتَمِي Aurum annuli mei, &c.

In aliquibus tamen sensus est adeo manifestus, quod expressio per particulas huiusmodi non est necessaria, ut

يَوْمُ الْاَحَدِ dies vnus, idest dies Dominica: &

شَجَرُ الْاَرَاكِ Scientia legis canonicae, & عِلْمُ الْفِقَةِ

Arbores araki, genus arboris Arabibus notum, &c.

Obseruandum est autem hic, nomina regimen inducentia, in duplici esse differentia.

Quædam enim sensu, & prolatione simul, regiminis constructionem adsciscunt.

Quædam verò sensu solum, quia quandoque regimen prolationis admittunt.

Prima sunt hæc nempè لَدُنْ Terminus loci & temporis,

& لَدَا, & لَدُوَا Terminus loci præsentis ac propinqui:

صَاحِبٌ idest ذُو Laus, & سَيِّدٌ Possessor

اولوا, & عِنْدَ Cum, Simul: & مع habens:

Pos-

Posseffores in plurali semper, singulare enim caret.

Dicis enim de primo **فَعَلَيْتَ ذَلِكَ مِنْ لَدُنِّ الْجَامِعِ**

Feci illud ad templum, vel iuxta templum: &

مِنْ لَدُنِّ صَلَاةِ الْعَصْرِ Ad orationem vesperi, vel ad

Vesperas: & **لَقَيْتُهُ لَدَا الْبَابِ** Inueni eum propè ia-

nuam: & **رَأَيْتُهُ لَدَا الْعَيْنِ** Vidi illum iuxta fontem.

De secundo, vt **سُبْحَانَ اللَّهِ** Laus Dei, scilicet Laus

Deo, & sensus est **أَسْبَحَ لِلَّهِ** Laudem dico Deo.

De tertio, vt **هَذَا ذُو مَالٍ** Hic est possessor opum:

& **مَرَرْتُ بِذِي مَالٍ** Appropinquaui possessori diuitiarum.

De quarto, vt **أَكَلْتُ مَعَ زَيْدٍ** Manducaui cum zaido.

De quinto, vt **جَلَسْتُ عِنْدَ زَيْدٍ** Sedi prope zaidū.

De sexto, vt **هَؤُلَاءِ أَوْلُوا فَضْلًا** Ipsi sunt posseffores

virtutis, scilicet virtute præditi. Hæc enim nomina sensifluam ac prolatilem regiminis constructionem, nunquam amittunt.

Et similia his sunt hæc, scilicet **كَلَّا** Vterque v-
traque, & **مُعَادُ اللَّهِ** Præsidium Dei, protectio Dei:
& **عَلَيْكَ** in sensu **لَيْبِكَ** &c.

Secunda verò, nempe ea quæ sensu potius construuntur,
sunt scilicet **كُلٌّ** omnis, totus, & **بَعْضٌ** Aliquis, pars:
& **غَيْرٌ** Alius: & nomina **الْجِهَاتِ** positionum, vt **فَوْقَ**
أَمَامَ Ante, & **وَرَاءَ** Post, & **تَحْتَ** Sub, & **يَمِينٍ** Dextrorsum, & **شِمَالٍ** Sinistrorsum, & his si-
milis. Dices enim **جَاءَنِي كُلُّ الْقَوْمِ** Venit ad me col-
lectio populi, idest tota multitudo: & sine prolatili regi-
minis constructione in eodem quoque sensu dices

جَاءَنِي كُلٌّ Venit ad me collectio, multitudo, omnes ho-
mines, &c. Similiter dices

جَلَسْتُ فَوْقَ السَّطْحِ وَتَحْتَ السَّقْفِ

فَعَلْتَهُ أَوَّلَ شَيْءٍ Sedi supra tectum, & sub suffecto, &c. &
Feci illud primum rei alicuius, idest primitus. Et absque
regimine fiunt: vnde si ad speciale referantur, construun-
tur cum dhamma, vt **جَلَسْتُ فَوْقَ وَتَحْتَ** Sedi su-
pra, & infra, idest superius & inferius: & **أَبْدَأْتُ هَذَا أَوَّلَ**

Incipio istud primum, scilicet prius: nam & auctoritas est
apud Arabes, vt **لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ** Dei
est

est decretum , per prius & posterius , idest

من قبل غلبهم ومن بعده Ante victoriam ipsorum , &
post ipsam . Si autem ad generale , propria remanet ca-

suum regula , & dicitur **لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدِ**

& sensus est **من قبل كل شيء ومن بعد كل شيء** Ante
omnia , & post omnia .

Author autem Caphiæ diuidens ipsum giarratum , inquit ,
quòd aliud est **معنوية** scilicet sensifium , quod vere
tam sensu quàm prolatione in regimine constituitur , quod
supra hìc iatis fuit explicatum .

Aliud est **لفظية** scilicet prolatium , quod ad lenita-
tem eloquij , & phrasìs comodum , tautum in regimine
ponitur , cuius quidem regens est appellatium annexum
ad suum Rectum , vt **ضارب زيد** Percussor Zæidi , &
خليقة الله Creatura falis , idest creatura , quæ fal

est : & **حسن الوجه** Pulcher facie , idest , cuius facies
pulchra est : licet quoque congrue dicere

مررت برجل حسن الوجه Appropinquaui viro facie
pulchro : sed non licet **مررت بزيد حسن الوجه** Ap-
propinquaui Zæido facie pulchro .

Similiter dices **الضارب زيدا** Duo percussores zæi-
 di: sed non **الضارب زيد** Percussor zæidi: & alia no-
 tatu digna idem Author ponit ad propositum, quæ nos
 quidem hîc, licet cum quibusdam alijs Grammaticæ obser-
 vationibus, breuitatis gratia, cæptum Agerumiæ cursum
 sequentes, nunc omisserimus: speramus tamen, vita co-
 mite, illam verè **كافية** scilicet sufficientem, comple-
 tamque Grammaticam in gratiam Philoarabum peculiari
 commentario illustrare.

His interim nostris compendiosæ huius pene in omnibus
 Arabum scholis vsitatæ Grammaticæ Expositoribus, cum
 simplici literæ eius interpretatione, iam diuino fauore
 completis, tanquam facilioribus, ad communem Studio-
 rum commodum, à nobis præmissis, ad Dei gloriam,
 Fidei propagandæ zelum, animarumque salutem vtere,
 & si quid errauerim corrige, meique apud Deum bonorum
 omnium largitorem memento. Cui laus, honor, & glo-
 ria per infinita sæculorum sæcula, Amen.

L A V S D E O.

Obicini, Tommaso,

Grammatica Arabica Eladschrumiiatu (Agrumia) appellata

Roma 1631

L.as. 18 I

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10571604-5